

**Митне регулювання
зовнішньоекономічної
діяльності**

**НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

Кафедра міжнародної економіки

ВЕЛИЧКО К.Ю., КОЗУБ В.О., НОСАЧ Л.Л.,
ЧЕРНИШОВА Л.О., ПЕЧЕНКА О.І.

**Митне регулювання
зовнішньоекономічної діяльності
навчальний посібник**

Харків 2017

УДК 339.542(075.8)
ББК 65.298
М – 66

Авторський колектив:
Величко К.Ю., Козуб В.О., Носач Л.Л., Чернишова Л.О., Печенка О.І.

Рецензенти:
д-р екон. наук, проф. Т.В. Шталь
кан. екон. наук, доц. Доброскок Ю.Б.

Рекомендовано Вченою радою Харківського державного університету харчування та торгівлі, протокол №16 від 03.07.2017 р.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності:
1 **навчальний посібник** / К.Ю. Величко, В.О. Козуб, Л.Л. Носач,
М-66 Л.О. Чернишова, О.І. Печенка. – Харків: Видавництво «Форт», 2017.
– 221 с.

У навчальному посібнику визначено теоретичні основи та концептуальні засади механізму функціонування тарифної системи України та оцінки наслідків тарифного регулювання; структури та ефективності системи митного оподаткування; визначення правової природи митної вартості як об'єкта оподаткування; організації та здійснення митного контролю та митного оформлення; поняття товарної номенклатури; системи митних режимів; міжнародного співробітництва та інтегрування митної системи України у світову систему господарювання; напрямів розвитку та удосконалення законодавства про митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах ринкової економіки і правової держави, удосконалення його практичного застосування, структурування нормативного матеріалу у навчальному процесі.

Навчальний посібник розраховано на студентів економічних спеціальностей, аспірантів, науковців та практичних працівників в сфері митного регулювання.

УДК 339.542(075.8)
ББК 65.298

© К.Ю. Величко, В.О. Козуб,
Л.Л. Носач, Л.О. Чернишова,
О.І. Печенка, 2017
© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2017

ВСТУП

Одним з ключових елементів зовнішньої економіки України є вдосконалення системи митного регулювання. Митне регулювання визначає характер зовнішньоекономічних відносин, адже через встановлення мита та інших податків держава встановлює засади для підтримання національних товарів та проходження іноземної продукції. Митне регулювання відіграє важливу роль у державному регулюванні зовнішньоекономічних відносин.

На сучасному етапі розвитку економіки України проведення ефективної митної політики є одним з основних засобів регулювання зовнішньоекономічної політики з огляду на важливість інтеграції у європейський торговельний простір.

Система митного регулювання України має забезпечити сприятливі умови для адаптації національної економіки до більш гострої міжнародної конкуренції внаслідок приєднання до системи глобального регулювання і вільного переміщення ресурсів та поступове включення її економіки до глобальних та європейських економічних процесів.

Навчальна дисципліна «Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності» покликана сформувати у студентів систему знань з питань теорії і практики світової економіки щодо управління процедурою проходження митного контролю, сутності та функції зовнішньоекономічної діяльності, її ролі для підприємств України при здійсненні експорту та імпорту продукції та послуг.

Дисципліна «Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності» надає студентам теоретичні знання щодо системи функціонування суб'єктів господарської діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин, основних законів і закономірностей функціонування митно-тарифних відносин, особливостей функціонування тарифної системи регулювання експортно-імпортних операцій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Митне регулювання та експертиза ЗЕД» студент повинен *знати*:

- визначення основних термінів і понять дисципліни;
- основні складові митно-тарифної політики країни та методи митного регулювання ЗЕД підприємств;
- механізм функціонування тарифної системи країни, види мита та особливості нарахування митного тарифу в залежності від виду мита;

– сутність митної вартості товару, процедуру заявлення та контролю та за правильністю її визначення, методи визначення митної вартості;

– головні вимоги системи митного контролю та митного оформлення вантажів при переміщенні через митний кордон України;

– основні етапи декларування товарів із застосуванням вантажної митної декларації та основи проведення експертизи ЗЕД підприємства.

вміти:

– оцінювати наслідки застосування мита, як інструменту регулювання зовнішньоекономічних відносин. володіти механізмом застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД);

– визначати країни походження товару та порядок застосування митної вартості товару, застосовувати правила «ІНКОТЕРМС-2010» для визначення митної вартості;

– проводити оцінку ризиків при проведенні ЗЕД підприємства.

Навчальний посібник розраховано на студентів економічних спеціальностей, аспірантів, науковців та практичних працівників в сфері митного регулювання.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНО-ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Тема 1. Теоретичні засади функціонування та еволюція митно-тарифної системи України

Основні питання теми:

1. *Визначення, характеристика та перспективи розвитку митно-тарифних відносин.*
2. *Еволюція митної системи України.*
3. *Митно-тарифна політика як складова зовнішньоекономічної політики держави.*
4. *Функціональна побудова митних органів України.*

1. *Визначення, характеристика та перспективи розвитку митно-тарифних відносин*

Функціонування ефективної економічної системи господарювання неможливе без активних зовнішньоекономічних зв'язків держави.

Зовнішньоекономічні зв'язки – це міжнародні господарські, торговельні, політичні відносини, що включають до себе обмін товарами, різні форми економічного, науково-технічного співробітництва, спеціалізацію, кооперацію виробництва, надання послуг та спільне підприємство.

В основі зовнішньоекономічних зв'язків лежить *міжнародний поділ праці* (МПП), тобто спеціалізація на випуску тих товарів та послуг, у виробництві яких країна має порівняльні переваги, з метою їх реалізації в інших країнах. Вигідним, з економічної точки зору, вважається міжнародний обмін в тому випадку, коли завдяки ввозу товарів вдається економити на їх виробництві та отримувати прибуток. Розподіл праці у суспільстві є основою подальшого обміну її результатами. Цей обмін відбувається у натуральній та товарній формах. Зовнішньоекономічні зв'язки формуються і здійснюються під впливом різноманітних регуляторів (економічних, адміністративних, організаційно правових), які впливають на виникнення зв'язків та

направляють їх розвиток у єдину ефективну політико-економічну систему, що захищає інтереси держави та суб'єктів ЗЕД.

До економічних заходів відносять засоби, які впливають на зовнішньоекономічні процеси через економічні інтереси їх учасників (політику встановлення мит, акцизів, інших зборів, систему оподаткування, політику встановлення банківської облікової ставки, курс валюти).

До адміністративних заходів відносять засоби прямого обмеження експорту або імпорту (впровадження квот, ліценцій, ембарго).

Протекціоністські заходи спрямовані на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції.

Заходи лібералізації спрямовані на усунення обмежень у зовнішній торгівлі, що призводить до зростання конкуренції з боку іноземних компаній. Необхідність регулювання зовнішньоекономічних відносин (як внутрішньої так і зовнішньої сфери) зумовила створення митно-тарифної системи з нетарифними заходами, які забезпечують захист національної економіки. Але, ні політика «вільної торгівлі», ні протекціонізм на практиці жодного разу не були реалізовані в чистому вигляді, навіть у разі найліберальнішого підходу до принципів організації зовнішньоекономічної діяльності кожна держава завжди залишала за собою право хоча б мінімального втручання.

Митно-тарифні відносини є однією з основних складових міжнародних економічних відносин, активним фактором розвитку національної системи господарювання, оскільки, позитивно впливають на стабілізацію та розвиток національної економіки, сприяють підвищенню ефективності вітчизняного виробництва.

Об'єктивним підґрунтям функціонування митних відносин є переміщення факторів виробництва за територіальні межі окремої країни.

Призначенням митних відносин є обслуговування МЕВ.

Митно-тарифні відносини – це сукупність економічних, організаційно-правових та психо-етичних взаємовідносин у сфері регулювання ЗЕД, які базуються на законодавчо закріплених принципах і напрямках митної політики країн-учасниць МЕВ.

Об'єктом митно-тарифних відносин є всі види зовнішньоекономічної діяльності, під час здійснення яких відбувається процес переміщення товарів, капіталу, робочої сили через митний кордон країни; експорт (імпорт) послуг; кредитно-розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД; спільна підприємницька діяльність; організація та проведення міжнародних виставок; різнобічні форми зустрічної

торгівлі; науково-технічне та науково-виробниче співробітництво з іноземними суб'єктами господарської діяльності; міжнародні орендні операції.

Організація митних відносин означає облаштування митного простору і передусім митних кордонів, створення митної системи, координацію дії митних органів, забезпечення ефективного функціонування організаційно-технологічного механізму регулювання МЄВ. Як система відносин з приводу регулювання торговельно-обмінних операцій, митно-тарифні відносини поступово прийняли форму взаємодії прикордонних територій, передусім у питаннях організації зовнішньоторговельних операцій.

В залежності від цілей можна виділити такі *види митно-тарифних відносин*:

- організація митної системи країни;
- механізм переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів;
- система регулювання митних режимів;
- нарахування та сплата митних платежів;
- система митного оформлення;
- митний контроль за товарами та транспортними засобами, які переміщуються через митний кордон країни;
- система валютного контролю;
- система взаємовідносин, що виникають у разі порушення митного законодавства;
- участь України в міжнародно-правовому співробітництві та регулюванні митної справи в рамках інтеграційних об'єднань.

Міжнародні митні відносини – це сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі взаємного обміну результатами виробництва під час переміщення їх через митний кордон країни.

Міжнародні тарифні відносини – це сукупність економіко-суспільних відносин, що опосередковують рух товарів в сфері зовнішньоторговельних зв'язків.

За допомогою засобів тарифного регулювання держава може стимулювати або стримувати ввезення чи вивезення товарів, провадити певну економічну, валютно-фінансову, екологічну та науково-технічну політику в сфері міжнародних відносин, спрямовуючи функціонування суб'єктів ЗЕД у русло загальнонаціональних інтересів. Ступінь розвитку економічних зв'язків на міжнародному ринку залежить від рівня розвитку тарифних відносин, основною функцією яких є вдосконалення та стимулювання міжнародної торгівлі, капіталообміну та міжнародної економіки в

цілому в такий спосіб, аби всі її учасники отримували максимальний економічний ефект. Проте, слід знати, що в процесі поглиблення євроінтеграції України, роль митного тарифу як регулятора МЕВ буде зменшуватись.

Під *зовнішньоекономічною політикою* розуміють цілеспрямовану діяльність держави щодо формування та використання зовнішньоекономічних зв'язків для зміцнення потенціалу країни (політичного, економічного, соціального та ін.) і ефективної участі у міжнародних економічних відносинах.

Основні принципи зовнішньоекономічної політики:

- перехід суб'єктів ЗЕД від разових зовнішньоекономічних угод до постійних економічних зв'язків;
- захист внутрішнього ринку та стимулювання експорту;
- проведення зовнішньоекономічної політики як елементу зовнішньої політики в цілому.

Саме митно-тарифні регулятори використовуються як інструменти реалізації цієї політики, і особлива їх роль обґрунтовується їх функціональною спрямованістю (рис 1.1).

Рис. 1.1. Функціональна спрямованість митно-тарифних регуляторів [30]

Основні суб'єкти функціонування митно-тарифних відносин: фізичні особи, суб'єкти господарювання, транснаціональні корпорації (ТНК), країни, групи країн та міжнародні організації.

З метою регулювання економічних процесів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків кожна держава створює власну митну систему. Основу митної системи становлять митні органи, які несуть відповідальність за забезпеченість охорони економічного суверенітету країни і додержання норм як національного, так і міжнародного права, контроль за нарахуванням і сплатою мита, податків, різного виду зборів, а також здійснення митного контролю під час переміщення вантажів, валюти, товарів, майна через митний кордон

Митним кодексом України зазначено, що митне регулювання в Україні повинно здійснюватися на основі принципів (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Принципи, на основі яких здійснюється митне регулювання в Україні [38]

Відповідно до Митного кодексу України на митні органи покладено наступні завдання:

- виконання та контролю за додержанням законодавства України з питань митної справи;
- захисту економічних інтересів України;
- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи;
- сприяння захисту інтелектуальної власності учасників ЗЕД, інших юридичних та фізичних осіб;
- застосування відповідно до закону заходів тарифного й нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України;
- контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, удосконалення форм і методів їх здійснення;
- здійснення спільно з іншими вповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і щодо додержання учасниками ЗЕД державних інтересів на зовнішньому ринку;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
- боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;
- розвитку міжнародного співробітництва в галузі митної справи;
- ведення митної статистики;
- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД);
- верифікації (установлення достовірності) сертифікатів про походження товару з України.

2. Еволюція митної системи України

Історія розвитку митної системи в Україні починається з IV – V ст. до н. е., коли у містах Причорномор'я почалося стягнення податків за просування товарів через чужу територію. З появою скіфської держави на початку VII ст. до н. е. митно-тарифні відносини прискорили свій розвиток у зв'язку з установленням торговельних відносин скіфів з Ольвією, Херсонесом та іншими містами.

Традиційними товарами торгівлі скіфів з грецькими колоніями на Чорноморському узбережжі довгі роки залишалися зерно, хутра, мед та ін.

З появою та розвитком Київської Русі (IX – XII ст.), де основними джерелами фінансування були сплата данини, плата за судочинство та мито, митно-тарифні відносини набрали характеру системності. Торгівля з іншими країнами виступила підґрунтям економічної системи Київської Русі, оскільки один з найбільших світових товаропотоків проходив через Київ по Дніпру, перетинав Чорне море і закінчувався в Константинополі - центрі торгівлі. Таким чином, у Київській Русі мито означало податок, яким обкладалися товари та худоба, що переміщувалися через кордони певних територій.

З початком періоду занепаду Київської Русі, спричиненого міжнародними війнами (друга половина XI ст.), став домінувати принцип «каждый да держит вотчину свою», започаткований на Любичському з'їзді у 1097 році, тобто кожен князь почав проводити індивідуальну митну політику, яка відповідала його власним інтересам. На кордонах князівських вотчин створювалися митні застави, де купці сплачували відповідні податки, основними з яких були проїзне та торгове мито.

Завоювання земель Київської Русі татаро-монголами привело до укорінення слова «тамга», яке означало в тюркських народів знак, клеймо, що проставлялось на майні, яке належало роду. Одержання ханських ярликів супроводжувалося збором, який став називатись у росіян тамгою. Незабаром так стали називатися мита, що стягувалися при торгівлі на ринках і ярмарках. Від слова «тамга» було утворено дієслово «тамжить», тобто оподатковувати товар митом, а місце, де товар «тамжили», стало називатися таможною (митницею).

За українсько-литовської доби і польського періоду власної державності Україна не мала, і на її території відповідно до підпорядкування діяло митне законодавство Литви чи Польщі. Митне законодавство Литви характеризувалось наявністю великої кількості митних ставок, які часто змінювались, та жорсткими санкціями стосовно до тих, хто намагався обійти митні застави, серед яких виділялись за значимістю Київ, Чернігів, Чорнобиль. Так, якщо в Чернігові ставки мита в даний період становили 2 гроші з одного в'юка товару та 3 гроші з возу, то в Києві мито було значно вищим. Розвитку торгових відносин перешкождали численні внутрішні мита: «замит» (привіз товару для продажу або грошей для закупки товару); «явка» (повідомлення про наміри реалізувати товари); «гостинне» (при оренді приміщень); «вагове» (при визначенні ваги товару).

За часів Козацької держави з метою створення сприятливих умов для торгівлі видавалися спеціальні універсали про охорону особи, товарів, майна купців. При цьому українським купцям надавалися окремі привілеї при продажу товару, зокрема звільнення від торгового мита. Іноземні ж купці повинні були сплачувати ввізне мито, а також провізне мито за транзит та право складування товарів. Але з метою стимулювання торгівлі іноземним купцям дозволялося після сплати двох відсотків ввізного мита вільно продавати свої товари на території України. Вивізне мито становило 2 відсотки від вартості товару. Така ставка мита була однією з найменших у Європі, що стимулювало товаропотік через територію України. У період правління Богдана Хмельницького митні відносини реформувались у державну структуру, яка функціонувала з метою захисту ринку України, а митні збори від зовнішньої торгівлі ставали одним з основних джерел поповнення державної казни. Прикордонне мито стягувалось безпосередньо військовим збирачем мита «екзактором», або через орендарів-відкупників, які брали на себе функції митниці.

Слід зазначити, що митна політика Козацької держави ґрунтувалася на попередніх митних постановках але не повністю скопійованих, за необхідністю поступово вводилися зміни відповідно до потреб української торгівлі.

Відзначалися особливостями і торговельно-митні відносини Запорізької Січі. За допомогою митного регулювання торгівля давала великі доходи запорізьким торговцям і в цілому Січі. Це сприяло пожвавленню господарського життя, розвитку торгівлі і зростанню виробництва. Головними місцями торгівлі і збирання мита запоріжців були Січ, Перекоп, Кафа, Умань, Корсунь, Лисянка, Стародуб, Миргород, Хорол, Лубни.

З другої половини XVIII століття і до листопада 1917 року (зі створенням Української народної республіки було поновлено державність України) митна справа на території України (малоросії) регулювалася виключно правом Російської Імперії. Мита стягувались як металевою валютою, так і російськими «ходячими грошима». Численна і зайва деталізація статей, відповідно до яких проводилося митне оформлення однорідних товарів, ускладнювало застосування тарифу.

Новий митний тариф, який був введений в Російській Імперії з 1766 року, мав наступні *особливості*:

- імпорتنі товари, які в Росії не вироблялися, завозилися безмитно;

- ввізні мита на матеріали та сировину для вітчизняного виробника були невеликими;
- товари, національне виробництво яких знаходилось у стадії зародження мали помірний податковий тиск;
- готові вироби оподатковувались більш високим митом в порівнянні з напівфабрикатами;
- імпорتنі товари, виробництво аналогів яких існувало в країні, оподатковувались порівняно високим 30% митом;
- експортне мито, як правило, не перевищувало 5% ціни товару.

Прийняття митного тарифу 1766 року сформуло стратегію вільної торгівлі в зовнішньоекономічній політиці Російської Імперії. Але вже в 1782 році був прийнятий новий митний тариф, який, також, відповідав даній зовнішньоекономічній моделі розвитку Імперії.

Митно-тарифна політика Російської імперії в першій половині XIX століття базувалася на реалізації меркантилістських, фіскальних та протекціоністських функцій. При розробці тарифної політики враховувалось, що західні країни були зацікавлені в експорті сировинних товарів з Росії, а відповідно, на національному ринку підвищувався, але не задовольнявся попит як на товари споживання, так і на товари промислового призначення (машини, обладнання).

Зростання обсягів світової торгівлі на межі XIX століття в цілому вплинуло на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків як цілих регіонів, так і окремих країн. В економічній теорії почали домінувати положення теорій «порівняльних» та «абсолютних» переваг, які обстоювали безперешкодний обмін товарами і послугами. За 50 років (1810-1860 рр.) зовнішньоторговельний оборот Росії збільшився майже в 3,5 рази.

Митний тариф, затверджений у 1850 році, дозволив ввезення 64 із 89 товарів, заборонених попереднім тарифом, що значно послабило протекціоністську спрямованість митної політики, початок якої було покладено в 1822р.

Піком протекціоністської політики Російської Імперії стало прийняття в 1891 році нового митного тарифу, який вважався мінімальним у порівнянні з попереднім.

Митний тариф 1903 року, який почав діяти в 1906 році, був значно більше протекціоністським, але в перші ж роки його існування багато статей цього тарифу було скасовано або замінено.

Таким чином, митна політика Російської Імперії відображала, перш за все, протекціоністські тенденції і характеризувалася наступними особливостями :

- звільненням або низьким розміром мита на товари, виробництво яких було неможливим або досить дорогим на території країни;

- заборонаю ввозу товарів, які могли б скласти конкуренцію російським.

З проголошенням 4-м Універсалом Центральної Ради України незалежною державою почався новий етап становлення митної системи в Україні. Питання організації митної справи України після державного перевороту в 1918р. вирішував також її уряд, який для організації роботи щодо зміцнення фінансової бази країни створив у складі Міністерства фінансів Департамент митних зборів. За рішенням гетьмана Павла Скоропадського було організовано Корпус прикордонної варти, якому доручалося виконання не тільки функцій охорони кордону України, але й окремих митних функцій. У цей період було укладено угоду між Україною і Росією, відповідно до якої між державами почали діяти митні пости Харківської митниці, а також, «протокол економічного договору між Українською державою, з одного боку, і Німеччиною та Австро-Угорщиною з іншого.

На той період структура митної системи України складалася з 49 митних установ. Залежно від значення й обсягу роботи вони розподілялися на 21 митницю:

- першого класу першого ряду – Одеська;
- першого класу другого ряду – Київська і Харківська;
- першого класу третього ряду – Волочиська, Радзивилівська, Маневицька, Голобська;
- першого класу четвертого ряду – Новоселицька, Миколаївська, Маріупольська, Унгенська, Луцька, Ленінська;
- другого класу – Бердянська, Луганська, Херсонська, Ізмаїльська, Ренійська, Томашівська, Гусятинська, Ісаківська, Долбичевська, а також, двадцять шість митних застав і два митних пости.

У кінці 50-х та на початку 60-х було видано ряд правил та інструкцій, які регулювали питання пропуску через кордон вантажів, транспортних засобів, осіб та міжнародних поштових відправлень. Постановою Ради Міністрів СРСР від 28 липня 1961 року № 671 був затверджений новий митний тариф СРСР, який увійшов у дію з 1 жовтня 1961 року. У новому митному тарифі СРСР враховувалися зміни, що відбулись у практиці світової торгівлі, а також нові взаємовідносини між країнами-учасницями МЕВ.

Мінімальні ставки мита застосовувалися до товарів, що ввозились із країн з якими діяв режим найбільшого сприяння, а

максимальні – до товарів, що ввозилися з інших країн. Відповідно до положення даного митного тарифу при оподаткуванні товарів за максимальними ставками суми мита не могли бути віднесені на радянських замовників або сплачуватися за рахунок зменшення яких-небудь сум, предметів внеску зазначеними радянськими організаціями в союзний бюджет.

Таким чином, митна політика Радянського Союзу будувалася за принципом промислового протекціонізму, і це був об'єктивний процес. Введення цієї системи диктувалося розрухою в країні, викликаною Першою світовою війною, а також економічною блокадою західних держав. Але надмірний протекціонізм стримував розвиток національного ринку, негативно позначався як на відновленні та розвитку металургійної й металообробної промисловості, так і на штучній підтримці елементів натурального господарства в сільській місцевості. Крім виконання фіскальної функції однією з головних функцій мита стала правоохоронна. З метою посилення фіскальної функції встановлювалися високі ввізні мита на предмети розкоші та більш помірні на товари широкого вжитку, а також високі вивізні мита на ті предмети експорту, де країна на світовому ринку була монополістом.

Істотні зміни в системі митно-тарифного регулювання відбулися в 1989 року, коли слідом за скасуванням державної монополії на зовнішню торгівлю та розширенням кількості учасників експортно-імпорتنих операцій було введено обов'язкове декларування товарів та іншого майна, що переміщується через кордон. Тобто основними функціями митно-тарифної політики стали фіскальна та регулятивна.

Період 1991-1993 рр. характеризувався зміною пріоритетів було встановлено достатньо жорсткий експортний та значно більш ліберальний імпорتنний режими, тобто відносно імпорту домінувала преференційна функція. Позитивом політики лібералізації відносно імпорту стало зменшення дисбалансу між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку, але при цьому спостерігалась негативна тенденція щодо неготовності більшості національних підприємств конкурувати з іноземними. Це проявилось в ускладненні реалізації продукції, втраті ринків збуту, в тому числі і внутрішнього, спаді виробництва і т.п.

Централізовано-планова модель господарювання передбачала досить жорстку ієрархічну систему регулювання економіки, тому основним постулатом, на якому базувалась зовнішньоекономічна політика СРСР, була монополія держави на здійснення будь-яких

операцій у сфері МЕВ, тобто тільки держава могла наділити певні органи правом дієздатності на зовнішньому ринку.

Основною причиною вибору жорсткої митно-тарифної політики відносно до експорту стали диспропорції між внутрішніми та світовими цінами.

Адміністративне регулювання цін привело до збереження значно нижчого їх рівня у порівнянні зі світовими, що стимулювало вивіз товарів з України і загострення проблеми дефіциту.

Впродовж 1993-1996 рр. відбулася певна позитивна деформація у сфері ЗЕД. Під впливом здійснюваної відносно ліберальної митно-тарифної політики зовнішньоторговельний оборот України стабільно зростав протягом 1993-1996 років у середньому на 7,3 відсотка щорічно і у 1996 році досяг свого найвищого рівня майже 38 млрд дол. США.

Слід зазначити, що посилення протекціонізму в митно-тарифній політиці поєднувалось із заходами щодо приведення даної системи до вимог ГАТТ/СОТ у зв'язку з переговорним процесом щодо приєднання України до цих міжнародних організацій.

Це призвело до того, що перевага у регулюванні експортно-імпортних операцій була віддана адміністративним та технічним заходам, а середньозважена ставка імпортного мита була знижена до 6%. Але разом з тим була значно розширена база митного оподаткування за рахунок ліквідації пільг, наданих окремим суб'єктам ЗЕД, що істотно впливало на ефективність митної політики. Так, у 1995р. державними і комерційними структурами, які користувались пільгами у митному оподаткуванні імпортних товарів, було ввезено без оплати податків 74% алкогольних напоїв і 98% тютюнових виробів. А протягом січня-серпня 1996р. близько 80% усього обсягу імпорту було здійснено з декларуванням тих чи інших податкових пільг.

З 2000 року розпочинається більш прискорене вдосконалення системи митно-тарифного регулювання відповідно до вимог міжнародного законодавства.

Впродовж останніх років в Україні відбулася зміна вектору зовнішньоекономічної політики та зросли роль і значення євроінтеграційних аспектів розвитку. Нині основні пріоритети зовнішньоекономічної діяльності України визначаються економічними, політичними та соціальними змінами, значною мірою це пов'язано із членством у Євроасоціації.

3. Митно-тарифна політика як складова зовнішньоекономічної політики держави

Під *зовнішньоекономічною політикою* розуміється система заходів, які здійснюються країною та направлені на досягання певних переваг на світовому ринку, а також одночасно, на захист інтересів національного виробника.

Фактично зовнішньоекономічна політика регулює економічні відносини з іншими державами й відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного використання зовнішнього фактору в національній економіці. Зовнішньоекономічна політика виконує завдання зі стимулювання чи обмеження експорту або імпорту товарів, основними формами її реалізації є лібералізація та протекціонізм.

Лібералізація як комплекс заходів, спрямований на сприяння ЗЕД, виявляється в поступовому скасуванні існуючих обмежень у зовнішній торгівлі, зниженні ставок ввізного та вивізного мит, наданні тарифних пільг під час здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Протекціонізм на відміну від лібералізації направлений на стимулювання розвитку національної економіки шляхом надання певних переваг вітчизняним товаровиробникам та утворення певних бар'єрів для проникнення іноземних конкурентів на внутрішній ринок. Протекціонізм здійснюється як за рахунок підвищення ставок ввізного мита, так і шляхом застосування технічних бар'єрів на шляху переміщення товарів.

Ще однією з форм реалізації зовнішньоекономічної політики є *стимулювання експорту*, яке полягає в заохоченні державою експортної діяльності національних підприємств.

До основних засобів стимулювання експорту належать: державне субсидування, кредитування, податкові пільги експортерам, інформування та консультування підприємств, дипломатична підтримка експортерів, підготовка фахівців в галузі зовнішньоторговельної діяльності тощо.

Засоби зовнішньоекономічної політики будь-якої держави мають або форму самостійних односторонніх актів її уряду, що встановлюють режим зовнішньої торгівлі цієї країни, або форму угод з урядами інших держав, що регулюють торговельні взаємовідносини.

Звідси витікає два основні правові джерела торговельно-політичних засобів, що представлені на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Основні правові джерела торговельно-політичних засобів [30]

Основним документом, що регламентує ЗЕД в Україні є Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91р. № 959-ХІІ, який запровадив правове регулювання всіх видів ЗЕД, заклав основи зовнішньоекономічного законодавства України, а також принципи та загальну політику державного регулювання.

Зовнішньоекономічна політика держави повинна *забезпечувати*:

- захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів ЗЕД;
- створення рівних можливостей для всіх (національних та іноземних) суб'єктів ЗЕД;
- розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;
- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму у сфері міжнародного бізнесу.

Приймаючи рішення щодо використання тих чи інших інструментів зовнішньоекономічної політики, уряд країни повинен оцінювати їх сукупний вплив на характер економічної політики і можливі дії у відповідь за принципом «дія-протидія» з боку інших країн. Найбільш дієздатною системою реалізації і захисної, і

наступальної функції держави є *митна політика*. Митна політика завжди була тісно пов'язана з державною політикою.

Митна політика, будучи частиною зовнішньоторговельної політики, покликана захищати національні економічні інтереси та забезпечувати раціональне застосування інструментів державного регулювання на території країни. Відомо, що митна політика відіграє істотну роль у можливості виходу держави на світовий ринок, адже саме вона визначає основні цілі й завдання митної справи, порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, принципи митного регулювання, пов'язаного з установленням і справлянням митних платежів, процедурою митного контролю й митного оформлення, втіленням у життя інших засобів митної політики.

В Україні вперше поняття «митна політика» було впроваджено відповідно до ст. 13 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». У подальшому дана категорія отримала розвиток у ст.2 Митного кодексу України № 1970-ХІІ від 12.12.91р., де наголошено, що Україна самостійно визначає митну політику.

Митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Цілі митної політики:

- забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території України;
- участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту внутрішнього ринку;
- стимулювання розвитку національної економіки;
- сприяння проведенню структурної перебудови та інших завдань економічної політики України.

Метою митної політики як складової внутрішньої та зовнішньої політики держави визначено захист національних інтересів і економічної безпеки країни шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародної спільноти за загальноприйнятими принципами й нормами міжнародного права.

Митний кодекс України визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові й соціальні аспекти діяльності митної служби України. Кодекс спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її

економіки, захист прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності й громадян, також забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

Митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію і захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення соціально-економічних перетворень за умов формування ринкових відносин.

Можна виділити такі основні напрями митно-тарифної політики:

- система митного оподаткування;
- система митного контролю;
- система митного оформлення.

Слід зауважити, що система митного оподаткування – це економічні важелі регулювання; митний контроль і митне оформлення – це винятково адміністративні інструменти здійснення митної політики.

Таким чином, митна політика реалізує як економічні, так і політичні цілі, які визначаються державним устроєм, існуючою законодавчою базою та соціально-економічним напрямом розвитку суспільства. І аналізувати їх необхідно як одне ціле.

Формування й реалізація митно-тарифної політики країни – це складний і системний процес, у якому беруть участь не тільки суб'єкти функціонування всіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої і судової), але й безпосередні учасники МЕВ – суб'єкти ЗЕД. Від гармонійного поєднання реалізації економічних інтересів усіх суб'єктів функціонування залежить ефективність проведення митної політики.

Слід зазначити, що одним із чинників, який негативно впливає на ефективність митно-тарифної політики, є неузгодженість у діях і протистояння різних гілок влади, що призводить до дестабілізації та не досить ефективного виконання прийнятих рішень.

Як правило, прийняття конкретних економічних програм і законів переростає в політичне протистояння між законодавчою і виконавчою владою. У свою чергу, неузгодженість у діях різних гілок влади призводить до необґрунтованого використання митно-тарифних регуляторів, які не враховують загальноекономічних інтересів держави, а реалізують інтереси певних фінансово-політичних груп. Особливо часто це відбувається при наданні окремим суб'єктам

господарювання митних пілг з одночасною ескалацією митного тарифу для інших.

Отже, під *митно-тарифною політикою* розуміється система заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, охорони державних кордонів, реалізації зовнішньоекономічної стратегії через сферу митних відносин.

За допомогою митно-тарифних регуляторів держава коригує товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту з урахуванням довгострокових цілей розвитку країни, забезпечення максимальної економічної стабільності, підтримання стабільного курсу національної валюти.

Першочерговими *завданнями* митно-тарифної політики є:

- створення оптимальних умов для конкуренції між національними й іноземними виробниками;
- забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території;
- участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту ринку України;
- стимулювання розвитку економіки;
- сприяння здійсненню структурної перебудови і реалізації інших завдань економічної політики;
- забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету країни.

Як вже зазначалось, *основними інструментами митної політики* є заходи у сфері митного оподаткування: тарифні регулятори (мити) та нетарифні (акцизний збір, податок на додану вартість і под.).

Тому основною складовою митної політики є *тарифна політика держави*, тобто централізований комплекс заходів, спрямованих на формування тарифної системи, вироблення ефективного механізму застосування різних видів мита та податків для регулювання ЗЕД.

У межах тарифної політики визначаються:

- принципи формування митного тарифу та інших видів податків (прозорість, сталість, передбачуваність, можливість оперативного регулювання);
- рівень ставок мита та інших, еквівалентних миту податків або зборів, що застосовуються в регулюванні ЗЕД;
- види мита, які застосовуються (адвалерне, специфічне, комбіноване, змішане, антидемпінгове, спеціальне, компенсаційне, експортне, імпортне, транзитне та ін.);

- порядок їх справляння (на загальній, пільговій, преференційній сезонній основі та ін.);
- характер побудови та рівень деталізації товарної номенклатури;
- механізм розподілу тарифних квот;
- перелік товарів і країн, які підпадають під дію національної схеми преференції.

На сучасному етапі митна політика України повинна стати ефективним інструментом забезпечення, перш за все, економічних інтересів держави. Її завдання, характер, механізми й особливості провадження у значній мірі визначаються стратегічними цілями країни для побудови конкурентної національної економіки. Глобалізаційні й інтеграційні тенденції світової економіки вимагають відповідних змін векторів митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема зовнішньої торгівлі.

4. Функціональна побудова митних органів України

Митними органами України є державні органи, що безпосередньо здійснюють митну справу. Будучи підсистемною одиницею системи виконавчої влади України, митні органи займають в цій системі специфічне місце, яке визначається характером виконуваних ними завдань і функцій. Цим же обумовлені особливості виконавчої діяльності митних органів.

Основні риси митних органів як органів виконавчої влади:

- будучи самостійною складовою частиною системи виконавчої влади України, митні органи виключно і безпосередньо здійснюють митну справу;

- митні органи володіють строго певною компетенцією у області митної справи, шляхом встановлених законодавством форм і методів вони виконують свої функції і реалізують повноваження в області переміщення через митний кордон держави товарів і транспортних засобів, застосовують засоби митного регулювання, стягують митні збори, податки і інші митні платежі, здійснюють митний контроль і митне оформлення і т.д.;

- діяльність митних органів в процесі здійснення митної справи за своїм юридичним змістом є виконавчою, контрольною і наглядовою. У встановлюваній сфері діяльності митні органи мають право видавати нормативні правові акти. В межах своєї компетенції вони, також, мають право видавати індивідуальні юридичні акти у митній справі, що діють на підвідомчій території і обов'язкові для

виконання тими нижчестоящими митними органами і їх посадовцями, до яких вони адресовані;

- митні органи створюються, реорганізуються і ліквідуються вищими органами виконавчої влади.

Відповідно до нормативних документів регулювання митної справи здійснюють як найвищі органи управління України (Президент України; Верховна Рада; Кабінет Міністрів України) так і органи регулювання виконавчої влади: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерство фінансів України, Державна служба експортного контролю, Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей. Митно-тарифна рада України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, тощо (рис. 1.4).

Використання такого ефективного інструменту регулювання МЄВ, як митна система, потребує формування досить сильної та ефективної управлінської вертикалі з метою реалізації насамперед державних інтересів.

Наявність суперечностей при регулюванні митної системи між різними гілками влади зумовлює певні колізії не тільки в теорії, але й на практиці. Спеціально вповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи є Державна митна служба України (ДМСУ). ДМСУ спрямовує, координує та контролює діяльність митних органів щодо виконання національного законодавства з митної справи, в межах своїх повноважень видає накази та інструкції, організовує та контролює їх виконання.

Митні органи є юридичними особами, тобто володіють цивільною правосдатністю, мають печатки із зображенням Державного гербу України і своїм найменуванням, інші відповідні печатки, штампи і рахунки (в тому числі валютні) в банках і інших кредитних установах.

Фінансування митних органів здійснюється за рахунок засобів державного бюджету, а також інших передбачених законодавством джерел. Майно митних органів, установ і державних унітарних підприємств митних органів знаходиться у державній власності.

Розпорядження цим майном здійснюється державним органом виконавчої влади, уповноваженим у області митної справи відповідно до законодавства України.

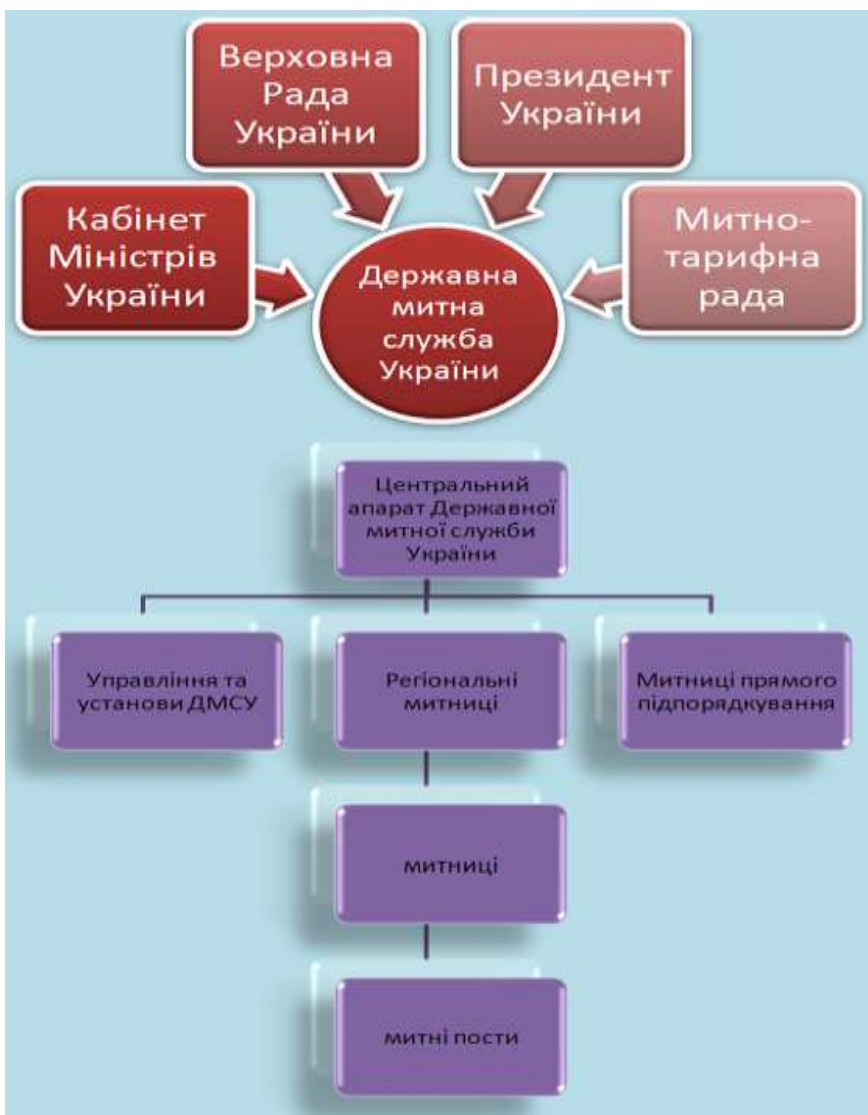

Рис. 1.4. Система управління митних органів України[30]

Здійснення митної справи покладається на спеціально підготовлених державних службовців, а також службовців, які працюють в організаціях, установах і на підприємствах, що входять до митної системи України. У їх розпорядження надаються спеціальні технічні засоби (наручники, сльозоточиві речовини, засоби для зупинки транспортних засобів, вогнепальна зброя і т.д.), призначені для припинення найбільш небезпечних порушень в митній сфері.

Службовці митних органів повинні відповідати певним стандартам юридичної і бойової підготовки. Вимоги, що пред'являються до службовців митних органів, відбиті в Митному кодексі України. Вони направлені на забезпечення професіоналізму і компетентності службовців, що здійснюють митну діяльність.

За умов виявлення митними органами ознак адміністративних правопорушень (злочинів), виробництво у справах про які віднесене до компетенції інших державних органів, митні органи зобов'язані негайно передати інформацію про це відповідним відомствам.

Таким чином, приведені найбільш істотні юридичні ознаки митної діяльності і їх коротка характеристика свідчать, що митні органи є державними органами виконавчої влади, спеціально призначеними для безпосереднього здійснення митної справи шляхом охорони митного режиму і застосування юридичних засобів дії до його порушників.

Рішення задач, пов'язаних з регулюванням митної справи досягається за допомогою організації застосування і вдосконалення засобів митного регулювання виходячи з пріоритетів розвитку економіки країни.

Серед таких засобів – ухвалення рішень про класифікацію товарів відповідно до товарної номенклатури (ТН) ЗЕД, про країну походження товару, про захист прав інтелектуальної власності, про забезпечення одноманітного застосування митними органами митного законодавства України та ін.

Функції, що виконують митні органи можна розділити на *основні* і *забезпечуючі*. Основні функції розкривають суть управлінської діяльності митних органів.

Склад *основних функцій* митних органів безпосередньо закріплений в Митному кодексі України, а саме:

- здійснення митного оформлення і митного контролю, створення умов, сприяючих прискоренню товарообігу через митний кордон країни;

- стягування митних зборів, податків, антидемпінгових, спеціальних і компенсаційних мит, митних зборів, контроль

правильності обчислення і своєчасності сплати вказаних мит, податків і зборів, вживання заходів щодо їх примусового стягнення;

- забезпечення дотримання порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон;

- забезпечення дотримання встановлених відповідно до законодавства України про державне регулювання ЗЕД і міжнародними договорами заборон і обмежень відносно товарів, переміщуваних через митний кордон;

- забезпечення в межах своєї компетенції захисту прав інтелектуальної власності;

- боротьба з контрабандою і іншими злочинами, адміністративними правопорушеннями у сфері митної справи, припинення незаконного обороту через митний кордон наркотичних засобів, зброї, культурних цінностей, радіоактивних речовин, тварин і рослин, що знаходиться під загрозою зникнення, об'єктів інтелектуальної власності, інших товарів, а також надання сприяння в боротьбі з міжнародним тероризмом;

- здійснення в межах своєї компетенції валютного контролю операцій, пов'язаних з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, відповідно до законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль;

- ведення митної статистики зовнішньої торгівлі;

- забезпечення виконання міжнародних зобов'язань держави в частині, що стосується митної справи, здійснення співпраці з митницями і іншими компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань митної справи;

- здійснення інформування і консультування у області митної справи, забезпечення в установленому порядку державних органів, організацій і громадян інформацією з митних питань;

- проведення конкурсів і укладення державних контрактів на виконання науково-дослідних робіт у області митної справи.

До забезпечуючих функцій митних органів відносяться всі види діяльності адміністративно-господарського характеру:

- кадрова діяльність;

- фінансова та бухгалтерська діяльність;

- психолого-виховна діяльність і соціальне забезпечення;

- матеріально-технічне забезпечення;

- розвиток митної інфраструктури і капітальне будівництво і ін.

Вибір оптимальної структури митної служби і варіанта розміщення митних органів на території країни — один із головних елементів організації митної системи. При цьому основним принципом

формування і функціонування даної системи є принцип єдиної системи митних органів, який нерозривно пов'язаний з однорідними принципами функціонування митної системи, – єдина митна політика, єдина митна територія, єдине митне законодавство, єдине тарифне регулювання і поєднання його з заходами економічної політики.

Межі митної території України є митним кордоном України. При цьому митний кордон збігається з державним кордоном, за винятком меж територій, вільних митних зон і вільних митних складів, які є безпосередньо митним кордоном України. Державний кордон України це лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору. Кабінет Міністрів України у межах своїх повноважень вживає заходів щодо забезпечення охорони та захисту державного кордону і території України. Державний кордон України на місцевості позначається видимими прикордонними знаками, форми, розмір і порядок встановлення яких визначаються законодавством України і міжнародними договорами України.

Система митних органів України не є сталою, а перебуває в постійній динаміці, оскільки за результатами своєї діяльності постійно реформується відповідно до сучасної промислової та транспортної інфраструктури України, актуальних товарних та транспортних товаропотоків. Отже, *митна система України* – це єдина загальна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій. У свою чергу, основу митних органів становить: Центральний апарат ДМСУ, регіональні митниці, митниці, митні пости.

Центральний апарат ДМСУ здійснює загальне керівництво митною системою України відповідно до законодавства. Він спрямовує, координує та контролює діяльність митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій щодо законодавства України з питань митної справи.

З 1997 року в структурі митних органів функціонують *регіональні митниці*, які виконують роль регіональних митних органів, здійснюючи комплексний контроль за дотриманням законодавства з митної справи в межах своєї компетенції на території закріпленого за нею регіону, забезпечуючи при цьому керівництво і координацію митницею. Хоча регіональна митниця і є складовою єдиної системи ДМСУ, але фактично вона є самостійною юридичною особою.

Митниця – це державний орган, який здійснює захист економічних інтересів України, забезпечує виконання законодавства з митних питань, а також справляння мита, митних зборів та інших

митних платежів і є самостійною юридичною особою, яка здійснює свою діяльність в межах регіону (території), що визначається регіональною митницею за погодженням з ДМСУ.

Створення, реорганізація та ліквідація митниць здійснюється ДМСУ. Структуру, граничну чисельність і фонд оплати праці працівників митниці затверджує голова ДМСУ за поданням регіональної митниці. Митниця підпорядковується регіональній митниці, але в окремих випадках – безпосередньо ДМСУ.

Митні пости створюються на правах структурного підрозділу регіональної митниці, митниці, які безпосередньо здійснюють митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Митний пост не є юридичною особою, тобто не має самостійного балансу, поточних рахунків, інших рахунків у банках, гербової печатки, штампів, бланків, не має права оперативного управління відносно до закріпленого за ним майна, яке є державною власністю.

З метою підвищення ефективності діяльності митних органів при ДМСУ необхідно створювати спеціалізовані управління та організації для декларування, зберігання та реалізації митних вантажів, забезпечення технічними засобами контролю, а також будівельні та господарські служби, інформаційно-аналітичні центри та заклади освіти з підготовки та перепідготовки кадрів.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке митна політика?
2. Що складає основу митної системи країни?
3. Охарактеризуйте визначення «зовнішньоекономічні зв'язки».
4. Дайте визначення міжнародним тарифним відносинам.
5. Назвіть основні суб'єкти функціонування митно-тарифних відносин.
6. На чому ґрунтувалася митна політика Козацької держави?
7. Охарактеризуйте митно-тарифну політику Російської імперії в першій половині XIX.
8. Що таке протекціонізм?
9. Дайте визначення зовнішньоекономічної політики держави.
10. Охарактеризуйте систему управління митних органів України

Тема 2. Передумови та етапи інтегрування митної системи України до світової системи господарювання

Основні питання теми:

- 1. Світова організація торгівлі як організаційно-інституціональне підґрунтя розвитку митно-тарифної системи.*
- 2. Всесвітня митна організація (ВМО) – основний суб'єкт регулювання митно-тарифних відносин на мегарівні.*
- 3. Митно-тарифні аспекти економічної інтеграції.*

1. Світова організація торгівлі як організаційно-інституціональне підґрунтя розвитку митно-тарифної системи

Міжнародна торгівля передбачає переміщення через митні кордони, а там де є переміщення, виникають митні відносини, що регулюються нормами міжнародного права, а саме міжнародного митного права та права Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Так як митні відносини тісно пов'язані з міжнародними торговельними відносинами, СОТ регулює митні питання.

СОТ була створена у 1994р. Регулювання співпраці держав з питань визначення митної політики здійснюється також і СОТ. І це пояснюється тим, що СОТ визначає принципи міжнародних економічних відносин, включаючи принципи міжнародних торгових відносин. Починаючи з 1970-х рр. предметом багатосторонніх торгових переговорів, крім митних тарифів, стали також й інші заходи захисту національного ринку.

СОТ була створена в результаті багаторічних переговорів у рамках Уругвайського раунду, який завершився у грудні 1993р. Офіційно СОТ утворена на конференції в Марракеші 15 квітня 1994р. Угодою про заснування СОТ, відомою як Марракешська угода.

Разом з цією Угодою у пакет документів СОТ увійшли і інші угоди, укладені на попередніх раундах переговорів. При цьому в Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ) 1947р. і в угоди Токійського раунду переговорів 1979р. були внесені зміни і доповнення, пов'язані з досягнутим рівнем міжнародно-правового співробітництва в галузі регулювання зовнішньоекономічних зв'язків.

Для забезпечення регулювання торгово-економічних відносин учасників Організації на основі документів СОТ був прийнятий пакет

угод Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів: ГАТТ 1994р., Угоди про сільське господарство, про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, по текстилю і предметам одягу, про технічні бар'єри в торгівлі, з інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею, про застосування ст. VI ГАТТ 1994р., про застосування ст. VII ГАТТ 1994р., про огляд вантажів перед відправкою, про правила походження товарів, про процедури ліцензування імпорту, про субсидії та компенсаційні заходи, про надзвичайні заходи, Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

Основні угоди СОТ, що стосуються митних питань – ГАТТ 1947р.: ст. V «Свобода транзиту»; ст. VII «Оцінка товарів в митних цілях»; ст. VIII «Збори та формальності, пов'язані з ввезенням і вивезенням»; ст. IX «Позначки про походження»; ст. XI «Загальне скасування кількісних обмежень»; Угода про застосування ст. VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (оцінка митної вартості) і Угода про правила визначення країни походження товарів 1994р.

Компетенція СОТ охоплює більше 95% всієї світової торгівлі, яку ведуть 150 держав з населенням, що перевищує 5 млрд чол.

Функцією СОТ є виконання Угоди про створення СОТ, а також багатосторонніх торговельних угод, обов'язкових для членів СОТ.

Отже, СОТ – це платформа для переговорів між її членами з питань багатосторонніх торговельних відносин, де переговори ведуться як з питань Угод, що становлять частину СОТ, так і з питань майбутніх угод. До компетенції СОТ відносяться питання митної політики, тобто питання митно-тарифної політики (визначення ставок митних зборів, їхнє регулювання).

Всесвітня митна організація виконує технічні функції у сфері міжнародного регулювання міжнародної торгівлі: регулює технічні аспекти міжнародної торгівлі, митні формальності і їх складові, митну оцінку товарів, класифікацію та кодування товарів, митні процедури, боротьбу з митними правопорушеннями.

Головний орган СОТ – Конференція на рівні міністрів країн-учасниць (Міністерська конференція) – збирається раз на два роки і за традицією носить назву міста, у якому скликається (Сінгапурська, Сіетлська та ін.). Конференція може здійснювати всі функції СОТ і приймати рішення. У перервах між конференціями діє Генеральна рада, що організує роботу СОТ у галузі вирішення спорів і проведення оглядів торговельної політики на базі відповідних звітів держав-членів СОТ і доповідей Секретаріату СОТ.

Структура СОТ відображає три основні пріоритети держав-членів у системі міжнародної торгівлі: 1) про торгівлю товарами (ГАТТ); 2) послугами (ГАТС) і 3) правами на інтелектуальну власність (ТРИПС).

У своїй роботі Генеральна рада спирається на три інші Ради:

1) Рада з питань торгівлі товарами, яка спостерігає за виконанням і функціонуванням Генеральної угоди з торгівлі товарами (ГАТТ 1994 р.) і її супутніх угод;

2) Рада з питань торгівлі послугами, яка спостерігає за виконанням і функціонуванням Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС);

3) Рада з питань ТРИПС, яка спостерігає за виконанням цієї угоди.

У структуру СОТ входять також комітети, які здійснюють оперативну роботу в рамках відповідних угод. Перебуваючи в підпорядкуванні Раді, вони проводять аналітичну роботу щодо заходів державного регулювання, зокрема, аналізують, наскільки ці заходи відповідають вимогам СОТ. Комітети проводять консультації з будь-яких питань, що стосуються дій міжнародних торгових угод. Як правило, у комітети входять представники всіх держав-членів СОТ. Збираються комітети у міру необхідності не рідше одного-двох разів на рік. Важливу роль у структурі СОТ відіграє його адміністративний орган – Секретаріат. Секретаріат СОТ очолюється Генеральним директором. Він здійснює підготовку проектів рішень, що приймаються органами СОТ, надає інформаційно-консультативні послуги. Це постійно діючий орган, очолюваний Генеральним директором і знаходиться у Женеві (Швейцарія).

До складу Генеральної ради входять: Орган вирішення спорів, що включає групу експертів для розгляду спорів і Апеляційний орган, а також Орган з проведення періодичних оглядів торговельної політики держав-членів СОТ. Обидва органи діють відповідно до досягнутих домовленостей.

СОТ спочатку створювалася як організація, діяльність якої спрямована на запобігання торгових воєн і інших міждержавних конфліктів в області міжнародної торгівлі.

У СОТ всі рішення приймаються членами організації, причому консенсусом. Ця традиція була закладена в ГАТТ ще в 1948 р. Ухвалення усіх рішень консенсусом обумовлено тим, що в рамках СОТ розглядаються питання, які безпосередньо зачіпають права й інтереси держав-членів, так як вимагають внесення змін до їх національного законодавства. І було б абсолютно неприйнятно, якби у одних держав, нехай їх і більшість, були б у них усі підстави

нав'язувати іншим ті чи інші напрями зовнішньоторговельної політики, рівень мит і заходи, які повинні бути ними прийняті в області внутрішнього регулювання.

СОТ створює загальні інституціональні рамки для здійснення торгових відносин між її членами в питаннях, які регулюються угодами та до пов'язаних з ними правовими документами, включеними в додатку до цієї Угоди.

СОТ реалізує принципи регулювання міжнародної торгівлі. Дія всіх міжнародних угод, укладених у рамках ГАТТ і входять у міжнародну торговельну систему СОТ, засновані на визнанні державами-учасниками чотирьох основних принципів регулювання міжнародної торгівлі:

- захист внутрішнього ринку за допомогою митних тарифів;
- зобов'язання держави-учасниці не підвищувати мита (зв'язування тарифів);
- надання режиму найбільшого сприяння у торгівлі;
- надання національного режиму.

Зазначені принципи в уточненій редакції сформульовані в ГАТТ 1994р.:

1. Принцип захисту внутрішнього ринку за допомогою митних тарифів сформульований у ст. XI. та означає заборону застосовувати кількісні обмеження при регулюванні зовнішньої торгівлі, за винятком обмеженої кількості випадків. Так, країнам, що зазнають труднощі з платіжним балансом, дозволяється вводити кількісні обмеження, щоб вони зберегли свої фінансові позиції на світовому ринку (заходи митно-тарифного регулювання).

2. Принцип «не підвищувати мита» (зв'язування тарифів) означає проведення політики зниження митних тарифів. Він сформульований у Преамбулі і в ст. XXVIII bis. Знижені ставки тарифів повинні бути «пов'язані» з метою уникнення їх можливого подальшого підвищення. Переговори щодо приєднання до СОТ спрямовані на те, щоб зафіксувати певний рівень митних тарифів на окремі види товарів на момент вступу держави до СОТ. Знижені до моменту приєднання до СОТ тарифи заморожуються (зв'язуються), щоб уникнути подальшого підвищення і включаються у національний перелік тарифних поступок кожної держави. Ставки тарифів, прийняті країнами на переговорах, вносяться в так званий перелік поступок. Кожна держава, що бере участь у СОТ, має свій індивідуальний перелік поступок, який є невід'ємною частиною юридичної системи ГАТТ/СОТ. Звільнитися від тарифних обмежень і підвищити тарифи понад вказану в переліку поступок норму можливо тільки в результаті

переговорів з відповідною державою і надання у якості компенсації державі, з яким поступка була узгоджена, тарифних поступок на інші товари. Винятки з цього принципу передбачаються в угодах щодо сільськогосподарській продукції, текстилю, а також в п. 1 «б» ст. XXXVI ГАТТ 1994р., що стосується застосування правила взаємності державами, що розвиваються.

3. Принцип найбільшого сприяння означає застосування тарифних та інших заходів регулювання імпортованих і товарів, що експортуються без дискримінації стосовно держав. Це найбільш важливе положення ГАТТ/СОТ міститься у ч. 1 ст. I ГАТТ 1994р. Принцип найбільшого сприяння, або принцип недискримінації, покладений в основу ГАТТ, втілюється у нормах торгових договорів і угод про надання режиму найбільшого сприяння. Вони не дозволяють встановлювати для однієї держави імпорتنі мита вище або нижче тих, які застосовуються до імпорту цих товарів з іншої держави. Надаючи режим найбільшого сприяння, держава відмовляється від дискримінаційного підходу при виборі торговельних партнерів. Режим найбільшого сприяння – це умова, що передбачає надання договірними державами одна одній всіх прав, переваг і пільг щодо мит і зборів, методів їх стягнення і формальностей, якими користується або буде користуватися будь-яка третя держава. Це один з найважливіших принципів міжнародного економічного права і міжнародного митного права, оскільки останнє пов'язане з міжнародним економічним правом. Виняток з принципу режиму найбільшого сприяння, сформульованого в ГАТТ, робиться для держав, що беруть участь у регіональних угодах. Ці держави не зобов'язані поширювати на всі держави нижчі тарифи або безмитну торгівлю, що діють між ними (ст. XXIV ГАТТ 1994р.).

Можна виділити два винятки з дії *принципу найбільшого сприяння*:

1) існування певних форм економічних інтеграцій, наприклад, таких як зона вільної торгівлі і митний союз;

2) дія загальної системи преференцій, при якій розвинені держави надають в односторонньому порядку державам, що розвиваються і найменш розвинутим державам митні преференції.

4. Принцип національного режиму зазначений у ст. III ГАТТ 1994р. Відповідно до нього імпортований товар, що перетнув після оплати митних зборів та інших зборів кордон, повинен мати не менше сприятливі умови на ринку, ніж подібні товари вітчизняного виробництва. У той час як режим найбільшого сприяння забороняє застосовувати дискримінаційні заходи до товарів, вироблених у різних

держав, принцип національного режиму перешкоджає дискримінації у відношенні імпортованих товарів в порівнянні з їх аналогами, виробленими в самій державі, як щодо оподаткування їх внутрішніми податками, так і щодо застосування внутрішнього законодавства. Так, наприклад, Угода з інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею, засновані на домовленості про застосування національного режиму до підприємств та організацій з іноземними інвестиціями. Існують також і спеціальні заходи. Так, спеціальні захисні заходи є інструментом торгової політики, що дозволяє обмежувати імпорт будь-якого іноземного товару на митну територію держави для захисту національної галузі, що виробляє товар, що конкурує з імпортним товаром. Спеціальні захисні заходи є одним з небагатьох інструментів торговельної політики, які дозволяють захищати виробників та дозволені в рамках СОТ.

Спеціальні захисні заходи можуть бути введені тільки при дотриманні певних умов. Для держав-членів СОТ умови застосування спеціальних захисних заходів (*safeguards*) закріплені в ст. XIX ГАТТ і Угоді про застосування спеціальних захисних заходів. Згідно зі статистикою СОТ в області застосування спеціальних захисних заходів пік ініціювання захисних розслідувань припав на 2000 і 2002 роки. При цьому необхідно відзначити, що практично лише кожне друге розслідування закінчувалося введенням заходів. Розподіл за секторами розслідувань упродовж 1995-2006 років показує домінуюче становище розслідувань по продовольчих та сільськогосподарських товарах (34%), хімікатах, пластиках і гумі (23%), а також базових металах і виробках з них (14%).

Умови, необхідні для введення спеціальних захисних заходів, зводяться до наступного:

- спостерігається різке зростання імпорту;
- серйозне погіршення справ у національних підприємств, або інша серйозна шкода галузі національної економіці, має бути прямо пов'язана з різким зростанням імпорту іноземного товару, тобто між ними повинний бути прямий причинно-наслідковий зв'язок;
- встановлення цих фактів має бути здійснене в ході розслідування, проведеного державними органами, які повинні не тільки отримати і перевірити всю інформацію, що дозволяє говорити про наявність підстав для введення спеціальних захисних заходів, а й надати всім особам, які мають відношення до даного розслідування, можливість висловити свою думку і спростувати думку іншої сторони.

Спеціальні захисні заходи вводяться у вигляді кількісних обмежень (квот) або імпортних мит, які називають спеціальними

митами і стягують понад зазвичай діючих імпорتنих мит. Розмір квоти або мита визначається з урахуванням того, що він повинен бути достатній для усунення негативного впливу зростаючого імпорту товару на національні підприємства. Заходи запроваджуються лише на певний час, зазвичай на термін до чотирьох років, а в разі потреби їх дія може бути продовжена ще на чотири роки. Таким чином, термін дії спеціальних захисних заходів не може перевищувати восьми років.

Розслідування зазвичай проводиться за заявою галузі національної економіки уповноваженим державним органом, який приймає рішення про початок розслідування, здійснює необхідні дії щодо одержання інформації, приходять до висновків про наявність підстав для введення спеціального захисного заходу.

Таким чином, міжнародне митне право у діяльності СОТ є важливим міжнародним правовим утворенням, норми якого стимулюють міжнародні торговельні відносини та захищають національних виробників, учасників міжнародного ринку у визначений нормами міжнародного митного права способ.

2. Всесвітня митна організація (ВМО) – основний суб'єкт регулювання митно-тарифних відносин на мезарівні

Міжнародне митне співробітництво на сьогоднішній день є одним з ключових факторів, що впливає на міжнародну торгівлю товарами, розвиток міжнародного транспорту та туризму. Безперечним фактом є те, що досягнення сучасного рівня міждержавного співробітництва в митній сфері, співробітництва між національними митними адміністраціями було б неможливе без створення міцних інституціональних основ.

Система міжнародного співробітництва в митній справі пройшла декілька еволюційних етапів. Першу міжнародну митну організацію було створено в 1890р. Вона мала назву Міжнародний союз для публікації митних тарифів і виконувала, скоріше, інформаційні, ніж організаційні функції. Дана організація діє й сьогодні, та нараховує 50 держав-учасниць. Окремі питання у сфері митного законодавства (спрощення митних формальностей, зведення до мінімуму заборон та обмежень в зовнішній торгівлі, співробітництво у боротьбі з контрабандою та ін.) вирішувались на Женевських конференціях 1923 та 1928 рр.; у 30%ті роки ХХ століття – Лігою Націй, коли було підписано угоду «Про спрощення митних процедур та інших формальностей».

Після Другої світової війни співробітництво в цьому напрямі тривало: положення щодо митних процедур було включено, до установчих документів Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ).

Історія сучасного міжнародного митного співробітництва веде свій відлік з 12 вересня 1947р. Саме цього дня з ініціативи 13 урядів західноєвропейських держав, що входили до складу Комітету європейського економічного співробітництва, дали згоду на створення Робочої групи, яка б досліджувала можливість створення одного чи декількох європейських митних союзів, заснованих на принципах ГАТТ. Результатом роботи цих двох комітетів стало підписання 15 грудня 1950р. у Брюсселі двох конвенцій – Конвенції по номенклатурі для класифікації митних тарифів і Конвенції по оцінці товарів у митних цілях. Тоді ж був підписаний установчий документ першої спеціалізованої митної організації – Конвенція про створення Ради митного співробітництва (РМС), що набула чинності 4 листопада 1952р. Саме цій організації, яка з середини 90%х рр. XX ст. отримала назву Всесвітня митна організація (ВМО) судилося стати основою для розвитку міжнародного митного співробітництва в сучасному Світі. ВМО є незалежним міждержавним органом, діяльність якого на сьогодні зосереджена в таких сферах: вирішення питань безпеки та поліпшення світової торгівлі, розвиток потенціалу національних митних служб, боротьба з підробками та контрафактом.

Організацією розробляються і подаються державам-членам пропозиції і рекомендації, які стосуються різноманітних напрямів їхньої діяльності у митній справі, здійснюється підготовка проектів конвенцій і поправок до вже діючих конвенцій з митних питань, здійснюється співробітництво з іншими міжурядовими організаціями з питань, що входять до її компетенції тощо.

Мета утворення ВМО – це не тільки створення виконавчого апарата, необхідного для втілення в життя конвенцій, вироблених під егідою організації, спеціально створеної заради співробітництва держав у митних питаннях. Організація наділена досить широкими повноваженнями для того, щоб, як відзначається в установчому акті, «забезпечити можливо більш високий рівень погодженості й однаковості їх митних систем і підсилити вивчення проблем, що виникають у ході розвитку і поліпшення митної техніки та митного законодавства». Ключовими функціями даної організації, закріпленими в нормах ст. 3 Конвенції про створення РМС, є:

- вивчення всіх питань, що стосуються митного співробітництва, якому договірні сторони погодилися сприяти згідно з основними цілями Конвенції;

- вивчення технічних аспектів митних систем, так само як і пов'язаних з ними економічних чинників, з метою запропонування членам ВМО практичних засобів досягнення якомога вищого рівня погодженості та однаковості;

- підготовка проектів конвенцій і поправок до них, а також внесення рекомендацій щодо їх прийняття зацікавленими сторонами;

- розробка рекомендацій, що забезпечують однакове тлумачення і застосування конвенцій, укладених як в результаті роботи ВМО, так і конвенцій, що стосуються номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах і оцінки товарів у митних цілях, підготовлених Групою по вивченню можливості створення Європейського Митного Союзу;

- розробка примирливих рекомендацій для вирішення спорів по тлумаченню і застосуванню конвенцій;

- забезпечення розповсюдження інформації, що стосується митного регулювання і процедур;

- подання зацікавленим урядам за своєю ініціативою або за їх проханням інформації або порад по митних справах згідно з основною метою;

- співробітництво з іншими міжурядовими організаціями з питань, що входять до компетенції РМС.

Відповідно до ст. 2 Конвенції про створення РМС її членами є: уряди держав-учасниць установчої конвенції, а також, зі схвалення Ради ВМО, – уряди окремих митних територій, залежних у зовнішньополітичних відносинах від інших країн, але, які володіють самостійністю у веденні зовнішньої торгівлі. Конвенція про створення РМС передбачає можливість приєднання до неї будь-якої держави шляхом простої процедури: документ про приєднання повинен бути депонований у Міністерстві закордонних справ Бельгії. Кожний член ВМО призначає в якості своїх представників одного делегата і одного або більше заступників. При представниках можуть бути радники. Враховуючи значну кількість держав-членів та їх широке географічне представництво, а також з метою ознайомлення з потребами всіх її членів, у 1984р. організацією було прийнято рішення про застосування у ВМО системи регіонального представництва. Грунтуючись на цілому спектрі чинників, таких як робоча мова, географічна наближеність, вже існуючий порядок регіональних структур інших міжнародних організацій, було прийнято рішення про заснування шести робочих регіонів ВМО, а саме:

- Східна та Південна Африка;

- Західна та Центральна Африка;

- Північна Африка, Близький та Середній Схід;
- Далекій Схід, Південна та Південно-Східна Азія, Австралія та Тихоокеанські острови;
- Північна, Південна, Центральна Америка та Карибський басейн;
- Європа.

Один із найбільш великих регіонів – європейський, до нього входить 51 країна.

Таким чином, ВМО стала за останні роки справжнім штабом співробітництва держав і міжнародних організацій у тому, що стосується правотворчої й правозастосовної діяльності в сфері міжнародних відносин в частині митних справ держав. В наш час ВМО координує роботу національних митних служб в рамках існуючих багатосторонніх договорів в цій області (близько 20 договорів, більша частина яких прийнята саме під егідою ВМО), близько 50 рекомендацій і десятків технічних норм з різних митних питань, а держави-члени ВМО контролюють більш, ніж 98 % світової торгівлі.

Одним з факторів, що сприяє подібній популярності ВМО є те, що ця організація завжди намагається відповідати вимогам часу, та знаходити адекватні відповіді на вимоги часу. Так було із встановленням єдиних правил визначення митної вартості та класифікації товарів у 50-ті рр. XX ст., що відкрило шляхи для створення регіональних митних союзів, зокрема Європейського економічного співтовариства. В наступному десятилітті ВМО доклало багато зусиль для закладення міцних правових основ для двостороннього співробітництва держав у боротьбі з порушеннями митних правил та контрабанди. Потім настала черга встановлення загальних стандартів митних процедур, які знайшли своє відображення в Конвенції Кіото 1973р. Кінець XX – початок XIX століття ознаменувався широким запровадженням новітніх інформаційних технологій в митну сферу. ВМО було прийнято низку міжнародних актів, спрямованих на створення нових митних процедур, які інтегрують ці технології. Найбільш яскравим прикладом яких є система «Електронна митниця». Ці заходи були підпорядковані вирішенню головного завдання – пошуку оптимального балансу між сприянням міжнародній торгівлі та забезпеченням боротьби з митними правопорушеннями. Найбільш важливим кроком в цьому напрямку було підписання Рамкових стандартів безпеки і полегшення світової торгівлі 2005р. Нарешті сьогодні, під час економічної та фінансової кризи ВМО розробило нову стратегію спрямовану на активізацію транснаціонального товарообміну, через спрощення

митних процедур, відмову від невимушених фізичних перевірок товарних партій і скорочення операційних витрат, що припадають на частку торгових операторів.

3. Митно-тарифні аспекти економічної інтеграції

Митне регулювання спрямоване на досягнення низки *цілей*:

- економічних (формування доходів державного бюджету за рахунок митних платежів);
- регулятивних;
- правоохоронних.

Митно-тарифне регулювання – сукупність митно-тарифних заходів, які використовуються в якості національного торговельно-економічного інструменту для регулювання зовнішньої торгівлі. Даний вид регулювання є економічним, оскільки в якості основного інструментарію використовуються імпортний та експортний митний тариф, який виконує регулюючу та фіскальну функції. У деяких випадках вводяться податки або збори, які мають еквівалентний зміст митному тарифу.

Основний напрямок цього виду державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначається митно-тарифною політикою кожної держави. Митно-тарифні регулятори виступають базою створення адекватного механізму регулювання й управління світовими господарськими зв'язками як на національному, так і міждержавному рівнях.

Митне регулювання визначає рамки економічної активності суб'єктів господарювання, стимулюючи або стримуючи їхню діяльність залежно від існуючих економічних пріоритетів, сприяє розвитку міжнародних економічних відносин та забезпеченню національних економічних інтересів.

Митне регулювання ЗЕД на території України здійснюється згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Митним кодексом України, Законом України «Про Митний тариф України», іншими законами та міжнародними угодами України з питань державної митної справи.

Класичним засобом регулювання зовнішньої торгівлі є митні тарифи, які за характером впливу є економічними регуляторами. Тарифне регулювання в Україні здійснюється шляхом обкладення товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом.

До середини 1990-х рр. процедури митно-тарифного регулювання в Україні можна охарактеризувати, як ліберальні (при

цьому середньозважена ставка мита становила близько 6,5%). Однак у подальшому держава почала надавати перевагу протекціоністській політиці у ЗТ, запроваджуючи митні заходи, спрямовані на захист внутрішнього ринку й національного товаровиробника (за такої політики середньозважена ставка ввізного мита зросла майже до 12,60% у 1998р.); відповідним чином це вплинуло й на зовнішньоторговий баланс України – скорочення обсягів експортно-імпортних операцій. Лише на початку 2000-х рр. завдяки зниженню ставок мит вдалося дещо покращити баланс ЗТ, що пояснюється необхідністю корегування митних ставок у межах Концепції трансформації митного тарифу України на 1996-2005 рр. відповідно до вимог СОТ.

10 квітня 2008р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі», а 16 травня 2008р. Україна набула офіційного членства у Світовій організації торгівлі. Одним із основних зобов'язань перед СОТ є лібералізація доступу до ринку товарів і послуг, а також лібералізація експортної політики. Зі вступом до СОТ Україна отримала додаткові важелі з усунення торгових бар'єрів для національних промислових виробників, зорієнтованих на зовнішні ринки за рахунок отримання доступу до ефективних інструментів вирішення торгових спорів.

У той же час, застосування цих інструментів є обмеженими у відносинах із країнами, які не є членами СОТ, у першу чергу, з пострадянськими (навіть із тими країнами, з якими вона уклала угоди про вільну торгівлю), оскільки більшість цих угод не передбачають ефективних процедур врегулювання спорів (за винятком двосторонніх консультацій). Зокрема, дискримінаційні заходи досить часто використовуються іншими країнами СНД – Російською Федерацією (навіть після набуття нею членства в СОТ), Білоруссю, Казахстаном. Незважаючи на негативні аспекти застосування процедур тарифного регулювання окремими країнами, воно залишається одним із найбільш поширених та дієвих економічних інструментів регулювання ЗТ, а також захисту національної економіки від зовнішнього неконтрольованого впливу. Стосовно нетарифних методів регулювання ЗЕД, слід зазначити, що Україна досить активно використовувала кількісні обмеження для регулювання експортно-імпортних операцій. На сьогодні в Україні діє система ліцензування імпорту та квотування численних видів продукції.

Початок застосування нетарифних методів регулювання в Україні припадає на 1992р., коли режим ліцензування і квотування

було запроваджено до експорту товарів 75-ти товарних позицій. Кабінет Міністрів України щорічно визначає Переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, а також перелік квот. Субсидування окремих галузей економіки, як один із інструментів регулювання ЗЕД, також широко застосовується в Україні. Протягом останніх років різні за обсягом субсидії отримували такі галузі, як суднобудування, вугільна і металургійна промисловість, авіа- і автомобілебудування, космічна, фармацевтична й будівельна галузі. Субсидування стосується всіх видів продукції, як для продажу в Україні, так і призначеної для експорту.

За даними дослідження Світового банку система державної підтримки виробників в Україні є неефективною: уряд не звітує про обсяги підтримки секторів; контроль за наданням допомоги – недосконалий; механізми розподілу субсидій – непрозорий і з елементами корупції; відсутній аналіз впливу державної підтримки галузей і компаній на стан конкуренції; інституційно не визначено орган влади, який би відповідав за контроль витрат ресурсів. Прикладами можуть слугувати: пільга для виробників біопалива (2012р.); пільги для компаній ІТ-галузі; податкові пільги для видавництв, операторів готелів «4-5 зірок».

Таким чином, нетарифні методи регулювання ЗЕД в Україні широко застосовуються урядом з метою оперативного регулювання імпорту та експорту: з одного боку, вони покликані сприяти лібералізації міжнародної торгівлі, а з іншого – створюють протекціоністські бар'єри для доступу імпортних товарів (послуг). Аналізуючи позитивні ефекти, перш за все, у сфері ЗЕД, від приєднання України до СОТ, слід зважити на висновки фахівців Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. У висновках зазначається, що із вступом України до СОТ суттєво покращився як рівень доступу до внутрішнього ринку України, так і доступ України до зовнішніх ринків.

Як свідчать опитування вітчизняних та іноземних підприємств, якість послуг щодо виконання митних процедур, характер їх організації, рівень автоматизації, та, в кінцевому підсумку, термін розмитнення товарів в Україні значно поступаються середньому рівню, що сформувався у міжнародній практиці. З метою мінімізації непродуктивних втрат часу та зважаючи на необхідність збільшення рівня надходжень від митних платежів до державного бюджету, потрібно у найближчий час вжити заходів щодо вдосконалення митного законодавства. Перш за все це стосується способів нарахування та процедур сплати митних платежів, регламентів

організації контрольних процедур; реформування систем комплексного контролю дотримання митного законодавства. Крім того, актуальною залишається проблема подальшої гармонізації національного митного законодавства із стандартами ЄС, що стосуються, зокрема, принципів та процедур виявлення контрафактної продукції, реалізації митного контролю, перетину митного кордону культурними цінностями тощо.

Заходами щодо *оптимізації розвитку імпоротної діяльності в Україні* мають, серед інших, стати:

1) застосування відповідно до норм ГАТТ/СОТ антидемпінгових та компенсаційних мит, товарних квот тощо з метою захисту вітчизняних виробників;

2) запровадження нетарифного регулювання імпорту з метою обмежити доступ на українські ринки конкуруючої продукції за демпінговими цінами. Застосування таких заходів не виключає застосування антидемпінгових процедур, проте нерідко доведення факту антидемпінгу є неможливим через формальні причини та через наявність у країни сильно виражених конкурентних переваг.

Серед інструментарію нетарифного регулювання може бути запровадження нових правил щодо розмитнення певних видів продукції, вимог до якості, обумовлення імпорتنних поставок необхідністю започаткування відповідного виробництва на українській території тощо; 3) боротьба з тіньовою імпортною діяльністю.

Серед інструментів детінізації імпорту доцільним є: створення системи контролю якості імпортованої продукції; запровадження електронного декларування імпорту; застосування систем аналізу ринків та взаємодії з контролюючими органами країн-партнерів; максимальна уніфікація оподаткування імпорту, поступове скасування всіх імпорتنних пільг; вдосконалення методології визначення митної вартості тощо.

Особливої уваги й детального аналізу з точки зору застосування процедур митного регулювання ЗТ заслуговує економічна частина Угоди між Україною і ЄС про асоціацію. Перш за все слід зазначити, що використання торгових преференцій, наданих ЄС Україні до листопада 2014р. у рамках ЗВТ, економічно вигідно насамперед українським компаніям (звісно, якщо вони такими вигодами скористаються). За оцінками європейських експертів, згаданий ефект може становити близько 500 млн євро щорічно. У той же час, суттєві фінансові втрати може мати ЄС від недоотримання митних надходжень до бюджету. Окрім того, ЄС запропонував пакет фінансової допомоги Україні обсягом 11 млрд. євро. Економічним

підґрунтям для такої політики лібералізації є досить тісна торгово-економічна співпраця України і ЄС потягом станції років. Так, частка країн ЄС у структурі експорту України в 2013р. становила близько 27%; основним експортними товарами на європейський ринок були: сталь, металопрокат, ін. металопродукція (близько 24,5%); продукція машинобудування (10%); сільгосппродукція (близько 38%); інші товари (близько 28%). Саме на ці групи товарів ЄС надаватиме до 1 листопада 2014р. автономні торговельні преференції, в основі яких – скасування мита. Зокрема, для 94,7% української промислової продукції звільняється від обкладання ввизним митом, для 82,2% сільськогосподарської продукції запроваджуються суттєві митні преференції. У той же час для частини українського експорту харчової продукції ЄС збереже тарифні квоти (15,9% товарних позицій) і збереже антидемпінгові мита для металопродукції (трубна продукція, металопрокат) з України окремих виробників-експортерів – «Арсерол Міттал Кривий Ріг», «Метінвест».

Така ліберальна митна політика ЄС по відношенню до країни, яка укладає угоду про асоціацію, застосовується вперше у практиці ЄС. Тому для України вкрай важливо дотримуватися умов Угоди, термінів її парафування та не згаяти час і не втратити надані Угодою торгово-економічні й політичні переваги.

Для цього українському уряду слід вирішити низку нагальних інституційних і організаційно-економічних завдань: створити інституційні можливості для імплементації Угоди; забезпечити організаційно-економічні й адміністративні можливості відповідних міністерств, відомств, інших органів влади (у розрізі ресурсного й кадрового забезпечення, юридичного, законодавчого супроводу для ефективної їх роботи); створити адміністративні умови й забезпечити відповідне митне регулювання експорту на преференційних умовах (мова йде про практичну реалізацію процедур отримання сертифікату походження EUR 1); ухвалення необхідних нормативно-правових документів щодо технічного регулювання та безпечності продукції. Необхідність і актуальність подальшого розвитку і удосконалення процедур національної митної політики обґрунтовується не тільки обраним європейським вектором руху (хоча, безумовно, він є на сьогодні визначальним), а й загальносвітовими тенденціями світогосподарських зв'язків і особливостями торгової політики окремих країн і торгово-економічних об'єднань (союзів).

Сучасний етап розвитку світової економіки позначається посиленням впливу політичного чинника на характер і особливості міжнародних зв'язків, зокрема торгової політики. Відповідно,

конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку визначатиметься ефективністю використання комплексу інструментів, задіяних у сфері регулювання торгових потоків.

Стосовно української економіки, можна визначити такі ключові тенденції й ризик-чинники, які в найближчій перспективі визначатимуть особливості застосування й спрямованість інструментів митного регулювання ЗТ.

Торгово-економічні санкції останнім часом набувають поширення у світовій торгівлі, що пов'язано, на нашу думку, з геополітичними зсувами і проблемами глобальної економіки. Відповідно, міжнародна торгівля в умовах міжнародних санкцій зазнає суттєвих трансформацій, як в організаційному плані, так і галузевому розрізі. Актуалізуються проблеми пошуку нових ринків збуту, торгових партнерів, логістичних схем поставок тощо. Для товаровиробників санкції щодо ЗТ (заборони, обмеження, ембарго) – вкрай небажаний інструмент торгової політики, пов'язаний із суттєвими негативними ефектами (вплив на конкурентоспроможність; зниження якості національних товарів; підвищення ціни на них тощо). Окрім того, механізм торгівлі через треті країни, як спосіб уникнути санкцій, ускладнює моніторинг процедур їх дотримання і є суттєвою проблемою інституційного характеру і міжнародного торгового права.

Інтернаціоналізація торгівлі впливає на структуру, баланс і напрями торгових потоків. В умовах економічної кризи світові лідери торгівлі – Китай, США, Німеччина, Японія – прикладають максимум зусиль для збільшення обсягів поставок продукції на зовнішні ринки, застосовуючи всі доступні для цього механізми (політичні, митні, цінові, маркетингові).

Зростання частки енергетичних товарів у загальній структурі світової торгівлі: нафти, газу, електроенергії. Складні геополітичні реалії спонукають світових експортерів до жорсткої й виваженої політики поставок енергоресурсів.

Посилення ролі міжнародних торгово-економічних об'єднань – NAFTA, ЄС, БРИКС, АТЕС, ЄвАзЄС. Кожне із об'єднань проводить незалежну (по відношенню до інших країн, які в нього не входять) торгівлю й митну політику, основою якої є захист національного виробника. Україна зробила кроки (економічного й політичного характеру) для інтегрування у ЄС, отримавши значні торгові преференції.

Забезпечення країнами продовольчої й екологічної безпеки. Важливу роль у цих процесах відіграє саме торгівля: через відповідну митну політику захисту національних ринків від екодеструктивної

продукції; процедури ліцензування, сертифікації екологічно небезпечної продукції; процедури фітосанітарного контролю тощо. Приймаючи до уваги серйозні політико-економічні зміни, які відбулися останнім часом у державі, актуальними є питання удосконалення процедур митного регулювання ЗТ України.

Світовий досвід свідчить, що для забезпечення контролю за товаропотоками, захисту національних товаровиробників, використання надійних захисних механізмів щодо потрапляння в країну неякісних товарів, мінімізації при цьому адміністративних бар'єрів для бізнесу (лібералізації ЗТ) необхідно постійно удосконалювати й модернізувати методи регулювання ЗЕД.

Ефективна робота митних органів із оптимізації адміністративних і матеріальних витрат під час здійснення процедур митного контролю та митного оформлення значною мірою впливають на економічні результати діяльності експортерів і імпортерів, оскільки переважно саме вони є критеріями ефективності зовнішньоторговельної політики та в значній мірі визначають конкурентні переваги національної економіки. Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур розглядається система аналізу й керування митними ризиками, як основна філософія митного контролю. Адже основним завданням митних органів є сприяння розвитку торгівлі з одночасним здійсненням ефективного митного контролю, що і визначає завдання для процесу керування ризиками в митній справі. Рівень ризику визначається у контексті пріоритетних завдань митних адміністрацій щодо справляння мита та інших податків, перевірки дотримання заборон та обмежень на ввезення (вивезення) товарів. Факторами ризиків, які впливають на ефективність виконуваних митними адміністраціями завдань, є: неправильна класифікація товарів, заниження фактурної (або митної) вартості товарів або неправильне декларування (визначення) країни походження товарів, що експортуються або імпортуються учасником ЗЕД, а також незаконне переміщення товарів без їх декларування з приховуванням від митного контролю.

Запровадження системи всеохоплюючої інформації про учасників ЗЕД, цінової інформації на товарних ринках, відомостей про відправника та отримувача товарів, маршрут, запроваджені заходи тарифного, нетарифного регулювання, а також будь-яких порушень законодавства, дозволяє митним адміністраціям визначити сфери ризикових операцій, відокремити їх від операцій з низьким рівнем ризику та втручатись лише у тих випадках, коли ризики є високими.

Подальшого удосконалення потребують процедури встановлення ефективних ставок мита – в умовах європейської інтеграції України ці питання мають бути пріоритетними для відповідних державних інституцій. Як нами зазначалося раніше, першочерговими завданнями є інституційний супровід митних процедур і гармонізація українського законодавства (перш за все, митного) з європейським.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте оцінку Уругвайського раунду переговорів СОТ.
2. Де знаходиться Секретаріат СОТ?
3. Хто входить до складу Генеральної ради СОТ?
4. Яка основна мета створення Всесвітньої митної організації?
5. Які засновані робочі регіони ВМО Вам відомі?
6. Встановлення яких загальних стандартів митних процедур знайшли своє відображення в Конвенції?
7. Дайте визначення митно-тарифного регулювання.
8. Охарактеризуйте Угоди між Україною і ЄС про асоціацію.
9. Яку роль у міжнародному регулюванні відіграють міжнародні торгово-економічні об'єднання – НАФТА, ЄС, БРІКС, АТЕС, ЄвАзЕС?
10. Яким чином політичний фактор впливає на практику регулювання міжнародних торговельних відносин?

Тема 3. Механізм функціонування тарифної системи країни

Основні питання:

1. Сутність, класифікація та функції митного тарифу України.
2. Види мита та особливості нарахування митного тарифу в залежності від виду мита.
3. Механізм застосування обмежувальних тарифів.

4. Диференціація ставок митного тарифу в залежності від країни походження товару.

1. Сутність, класифікація та функції митного тарифу України

Митний тариф – це обов’язковий вид платежу, яким обкладаються товари та предмети, що ввозяться на митну територію України або вивозяться з неї. Згідно із Законом України «Про Єдиний митний тариф» виділяють вивізні і ввізні мито.

Вивізні мито нараховується на товари при вивезенні їх за межі митної території України. Це мито встановлено на обмежену кількість товарів і головною метою, якою керується держава при встановленні ставок вивізного мита, є обмеження вивезення окремих видів товарів за межі України шляхом підвищення їх вартості після здійснення експорту. Існує декілька причин застосування експортного мита з метою захисту національного ринку.

Введення митного тарифу на експорт вважають доцільним у тому разі, коли ціна на певний товар перебуває під адміністративним контролем держави й утримується на рівні нижче світової шляхом виплати субсидій виробникам. У даному разі обмеження експорту розглядається державою як необхідний захід для підтримання достатньої пропозиції на внутрішньому ринку і запобігання надлишковому експорту товарів, які субсидуються.

Значно частіше експортне мито застосовується в тих країнах, де значна частина валового внутрішнього продукту реалізується на світовому ринку.

Ступінь ефективності застосування такої моделі зовнішньоторговельної політики залежить від обґрунтування оптимального рівня експортного мита. Дохід від зростання світових цін на експортні товари в даному разі має перекивати чисті внутрішні втрати, які виникають унаслідок введення експортного мита.

Механізм застосування експортного мита ґрунтується на принципі «деескалації», тобто ставки залежать від ступеня обробки експортованого товару за таким принципом: чим нижчий у товарі ступінь доданої вартості, тим нижчі митні ставки мають бути використані.

Слід зазначити, збільшення ціни експортного товару за рахунок застосування вивізного мита призводить до пошуку потенційними експортерами шляхів мінімізації митних платежів. Такими шляхами

стають толлінгові схеми, навіть офіційна робота трейдерів у формі давальницьких схем дозволяє мінімізувати митні платежі.

Ввізне мито – це митний тариф, який нараховується на товари, що ввозяться на митну територію України.

Основні цілі застосування імпортного мита:

- створення сприятливих умов для розвитку національного виробництва;

- регулювання конкурентного впливу іноземних товарів на ринок України з метою встановлення добросовісної конкуренції;

- вплив на господарську діяльність і соціальну обстановку як складової механізму ціноутворення;

- формування раціональної структури споживчого ринку, яка ґрунтується на збалансованій пропозиції внутрішніх та зовнішніх ресурсів;

- захист окремих галузей економіки від можливого заподіяння їм суттєвих збитків від іноземних виробників:

- збільшення дохідної частини Державного бюджету;

- вирішення торговельно-політичних цілей у взаємовідносинах з іноземними державами, їх союзами та групами.

Механізм застосування ввізного мита ґрунтується на принципі ескалації тарифу, тобто підвищенні ставок мита залежно від зростання ступеня обробки продукції, яка представляє ланки одного технологічного ланцюга. Поділ на рівні в цілому відповідає основам побудови Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС) та ТН ЗЕД багатьох країн світу.

Механізм нарахування і сплати ввізного мита включає декілька етапів, а саме:

- порядок визначення контрактної вартості товару;
- порядок визначення товарної групи;
- порядок визначення країни походження товару;
- порядок використання пільг, якщо такі передбачені для даного товару;
- порядок нарахування і сплати мита (рис. 3.1).

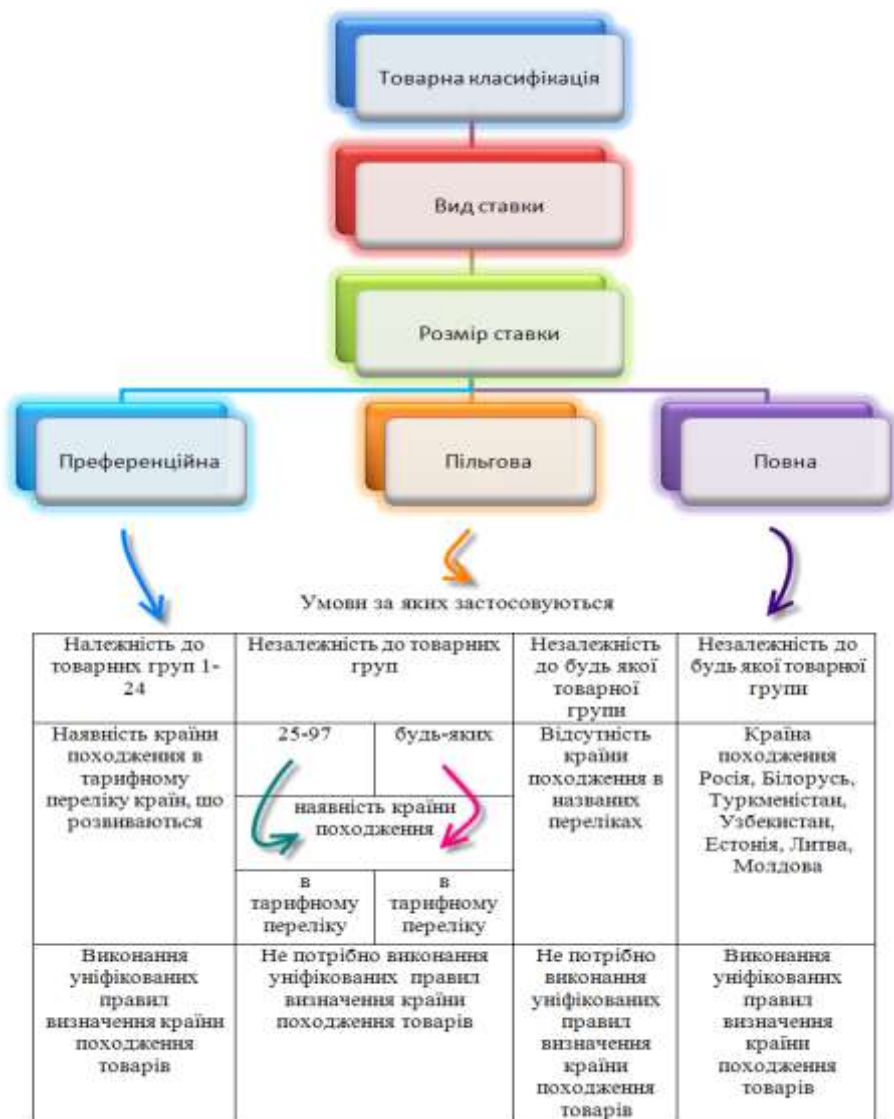

Рис 3.1. Механізм нарахування та сплати ввізного мита[30]

Сума мита, яку повинен сплатити суб'єкт ЗЕД, нараховується за формулою:

$$C_M = B + M \div 100\% \quad , \quad (3.1)$$

де C_M – сума мита,
 M – митна ставка,
 B – митна вартість.

Домінуючими функціями застосування митного тарифу є акумуляція доходів та захист національного ринку від іноземної конкуренції. Використання митного тарифу з метою виконання фіскальної функції базується на обов'язковому впровадженні мита відносно товарів широкого вжитку, при цьому ставки мита утримуються на низькому рівні з метою максимізації митних надходжень до Державного бюджету. У свою чергу, широке охоплення імпортом великої кількості товарних позицій дає можливість країні мати великі обсяги товарів.

Митний тариф за своєю суттю виконує, також, захисну функцію. Наприклад, коли країна хоче знизити валютні витрати своїх громадян у зв'язку з проблемами платіжного балансу, влада йде на підвищення ціни на деякі іноземні товари, хоч аналогічні імпортозамінні вітчизняні товари відсутні, з метою тимчасового скорочення споживання. Отже, використання митного тарифу зумовлює одночасну дію як фіскальної, так і захисної функції.

Тобто країна, застосовуючи митний тариф (особливо це стосується імпортного мита), розв'язує як проблему акумуляції доходів, так і проблему захисту національного ринку.

Механізм застосування митного тарифу складається з декількох елементів:

- товарна класифікація об'єкта оподаткування;
- методи оцінки вартості оподатковуваних товарів;
- методи визначення країни походження товарів;
- процедура застосування митних ставок.

Стовсно класифікації різновидів митного тарифу, то найбільш повна, на наш погляд, *класифікація видів митного тарифу* запропонована Гребельником О.П. (рис. 3.2).

Мито, як вартісна категорія, є основним фактором, який підвищує ціну конкретного товару при його надходженні на національний ринок. Тому потрібен індивідуальний підхід до вибору виду мита з кожного конкретного товару.

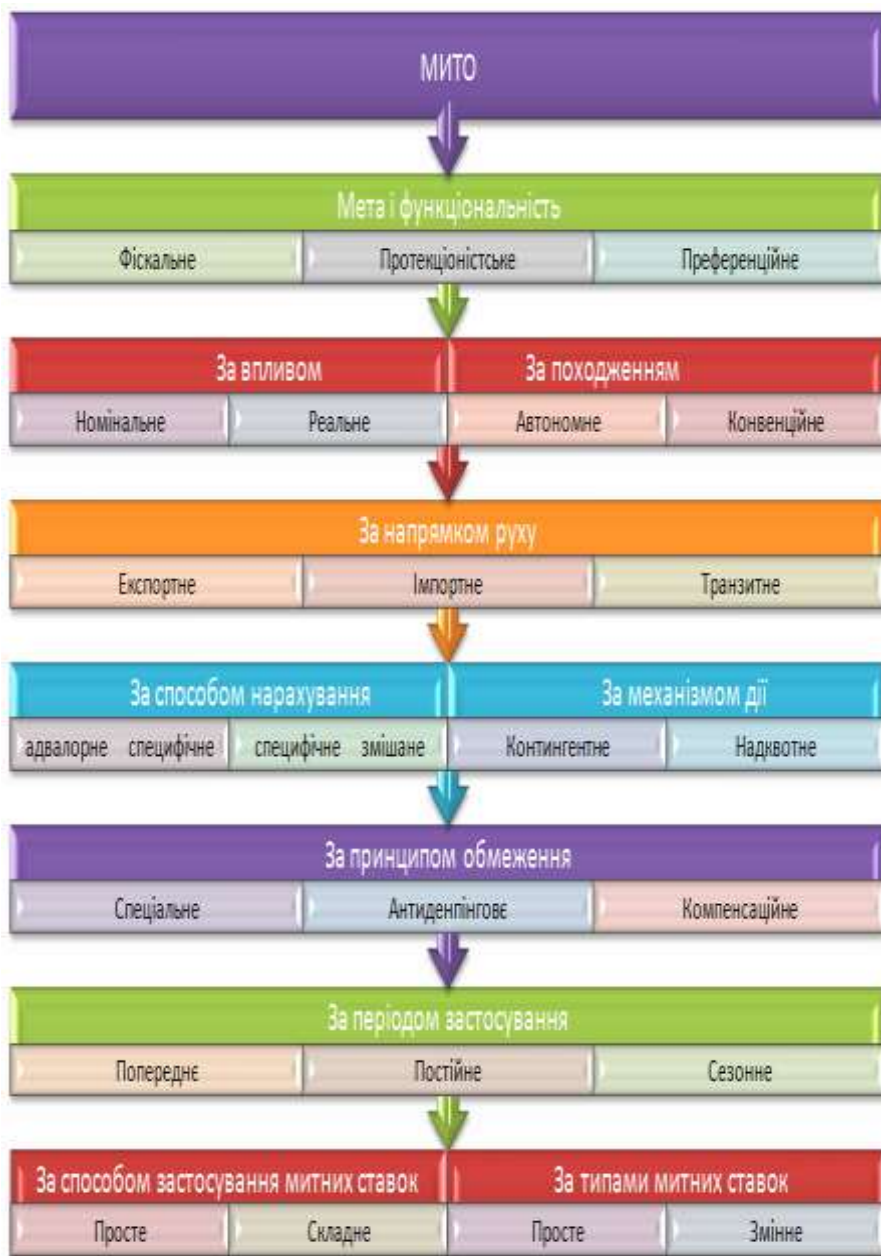

Рис. 3.2. Класифікація митного тарифу[38]

Встановлення імпортного тарифу (TI) на основі співвідношення світових та національних цін на конкретний товар (Pu) дозволяє країні реалізувати певну стратегічну направленість (рис. 3.3).

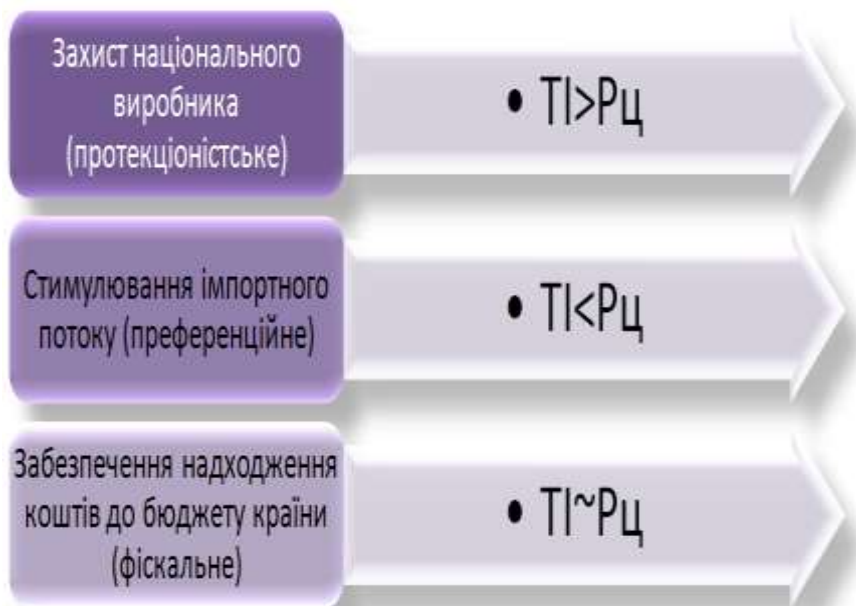

Рис. 3.3. Способи формування митного тарифу залежно від функціональної спрямованості[30]

Якщо мито визначається даним способом, то митний тариф виконує перш за все фіскальну функцію (формування дохідної частини Державного бюджету) і виступає стабілізуючим фактором, (вирівнює умови конкуренції для національних товарів та товарів іноземного походження). Тому в даному контексті фіскальне мито ще називають врівноважувальним.

За запропонованими ознаками можна класифікувати застосування будь-якого митного тарифу щодо певних товарів чи предметів, що дає можливість проаналізувати весь спектр причинно-наслідкових зв'язків при запровадженні митного тарифу.

2. Види мита та особливості нарахування митного тарифу в залежності від виду мита

Одним із основних напрямів удосконалення системи митного оподаткування є застосування митного тарифу залежно від способу нарахування.

Відповідно до даного критерію розрізняють такі *види мита*, що дає змогу охопити всі аспекти методів нарахування даного податку:

- адвалорне,
- специфічне,
- комбіноване,
- змішане.

Адвалорне мито нараховується у відсотках до митної вартості товарів та інших предметів, які обкладаються митом. Воно аналогічне пропорційному податку і використовується при оподаткуванні товарів, що мають різні якісні характеристики в межах однієї товарної групи, його величина прямо пропорційна ціні. При оподаткуванні товару за адвалорними ставками, *в основі нарахування величини мита завжди є митна вартість товару*.

Наприклад, якщо ставка митного тарифу на імпортований товар становить 15%, а вартість партії імпортованих товарів 10000 євро, то мито складе 1500 євро. Але, слід зауважити, що застосування лише адвалорних ставок мита не завжди дає очікуваний результат, тобто не завжди виконує функцію захисту національного ринку.

Перевагою адвалорного мита є те, що завдяки йому підтримується фіксований рівень захисту внутрішнього ринку незалежно від коливання цін на товар, змінюються лише доходи бюджету.

Величина адвалорного мита визначається за формулою:

$$M_a = M_e \times C_{ma} \div 100 \quad (3.2)$$

де M_a – величина мита, яка нараховується за адвалорною ставкою;

M_e – митна вартість товару;

C_{ma} – адвалорна ставка мита (у відсотках до митної вартості товару).

Основними, на погляд, факторами, які стимулювали застосування адвалорного мита, стали збільшення обсягів товаропотоку, розширення ТН торгівлі, що зумовило, в свою чергу,

зумовило необхідність вироблення простого і разом з тим ефективного способу нарахування митних платежів.

Головним недоліком адвалорного мита є те, що йому передують митна оцінка вартості товару. Оскільки ціна товару може коливатися під дією багатьох економічних (обмінний курс, процентна ставка та ін.) так і адміністративних (митне регулювання, індикативні ціни, поняття мінімальних цін та ін.) факторів, то використання адвалорного мита є суб'єктивним і може стати джерелом зловживань.

Специфічне мито нараховується в установленому грошовому розмірі на кількісну одиницю товару та інших предметів, що обкладаються митом (обсяг, маса, метр, штука). При оподаткуванні товару за специфічними ставками, *підставою для його нарахування є кількість товару.*

Наприклад, ставка митного тарифу на товар 1000 євро за одну тону. Якщо митна вартість товару дорівнює 45000 євро за одну тону, то ціна цього товару в країні імпорту становитиме 46000 євро за одну тону.

Специфічне мито нараховується за формулою:

$$M_c = KT \times CM_c \times Okc \div O_{к.в.к} \quad (3.3)$$

де M_c – величина мита, яке нараховується за специфічною ставкою;
 KT – кількість товару;
 CM_c – специфічна ставка мита (в євро за одиницю товару);
 $O_{кc}$ – офіційний курс євро до гривні на дату подання вантажної митної декларації;
 $O_{квк}$ – офіційний курс валюти контракту до гривні.

Специфічне мито застосовується на стандартизовані товари і має перевагу перед адвалорним з точки зору адміністрування, оскільки усуває можливість зловживань. Але рівень митного захисту за допомогою специфічного мита значною мірою залежить від коливань цін на товари. Так, наприклад, специфічне мито в 100 дол. США за один імпортований музичний центр значно сильніше обмежує імпорт музикальних центрів ціною 800 дол. США, (тому що адвалорний еквівалент специфічного мита складає 12,5% його ціни), ніж музичного центру ціною 1200 дол. США, що складає тільки 8,3% його ціни.

Комбіноване мито поєднує обидва попередні види митного обкладення, але *мито сплачується за більшою сумою нарахування.* Наприклад, якщо ставка митного тарифу на імпортований товар становить

30 %, але не менше 12 євро за штуку, а вартість партії імпортованих товарів – 2000 євро за їх загальної кількості 500 штук, то імпортне мито становитиме 1800 євро. Це пов'язано з тим, що задекларована ціна 4 євро за штуку менше, ніж ціна розрахунку митної ставки при імпорті товарів по даній товарній позиції. Отже, ціна товару в країні імпорту складе 7,6 євро за одиницю ввезеного товару. Таким чином, адвалорний еквівалент комбінованого митного тарифу на імпортований товар становитиме в даному разі 90 %. Суттєвим недоліком застосування комбінованого мита є стимулювання імпортерів до ввозу дешевої продукції, через її низьку митну вартість з метою мінімізувати митні платежі та отримати більш високу норму прибутковості за даними товарами на певному рівні. Зрозуміло, що в даній ситуації перш за все втрачає споживач.

Змішане мито застосовується дуже рідко лише за умови орієнтації на жорстку протекціоністську модель з метою блокування імпортованого товаропотоку конкретної групи товарів або товарів з конкретної країни. Механізм нарахування змішаного мита полягає в одночасному застосуванні як специфічної, так і адвалорної ставки відносно одного виду товару, тобто до основної ставки, яка нараховується на одиницю товару, додають мито, яке нараховується з ціни. Наприклад, ставка тарифу дорівнює 15% від митної вартості товару плюс 70 дол. США за одну тонну ваги даного товару. Нехай митна вартість товару складає 3000 дол. США за одну тонну. Тоді змішаний митний тариф на цей товар буде дорівнювати: 450 дол. США (адвалорна частина) + 70 дол. США (специфічна частина) = 520 дол. США (за тонну). Адвалорний еквівалент комбінованого тарифу в даному випадку буде 17,3%.

3. Механізм застосування обмежувальних тарифів

Міжнародний ринок характеризується посиленням конкуренції та відносною перенасиченістю різноманітними товарами та послугами. Такі умови впливають на економічні відносини між державами, насамперед на їх заходи, які використовуються в зовнішньоторговельній політиці. Чимало країн у конкурентній боротьбі замість торгових обмежень дедалі ширше використовують різноманітні заходи просування вітчизняних товарів на закордонні ринки. Демпінг є одним з таких заходів. Він є проявом цінової конкуренції і, одночасно, формою цінової дискримінації. Це явище з'явилося в світовій економіці досить давно, але тільки після II Світової війни демпінг став

розглядатися як одна з найскладніших та суперечливих проблем міжнародної торговельної політики.

Еволюція інструментів регулювання міжнародної торгівлі зумовила появу різноманітних видів демпінгу, які різняться за методом дискримінації ціни, джерелами компенсації шкоди експортера, мотивами і термінами застосування (рис. 3.4).

За методами дискримінації світових цін демпінг поділяється на прямий, зворотній і валютний.

Прямий демпінг – це продаж товару однієї країни на ринку іншої країни за вартістю меншою ніж нормальна вартість цього товару.

Зворотний демпінг – закупівля (скупівля) іноземними покупцями (імпортерами) товару за цінами, вищими, ніж можуть сплатити внутрішні покупці

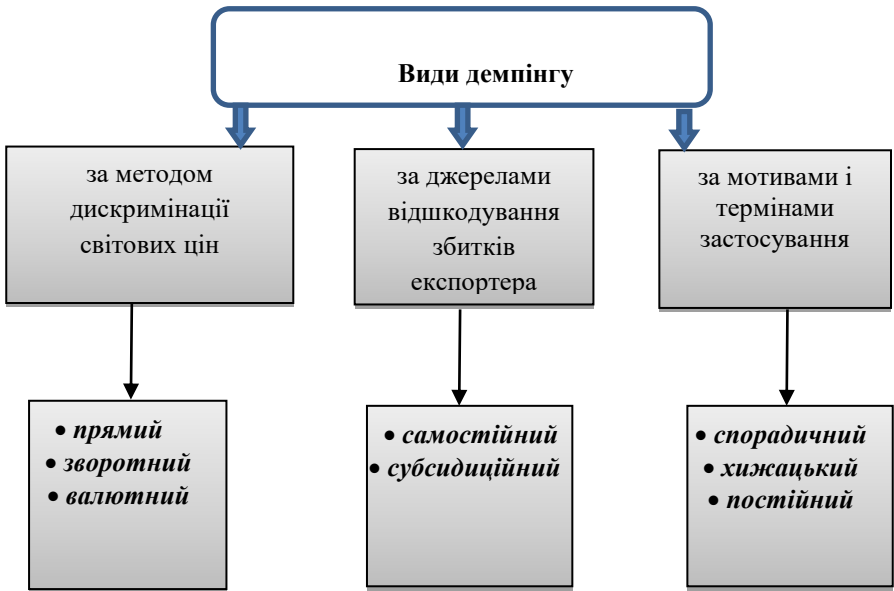

Рис. 3.4. Види демпінгу[30]

Валютний демпінг – продаж на зовнішньому ринку товару за заниженою ціною внаслідок значнішого падіння курсу національної валюти, ніж зменшення її купівельної спроможності всередині країни.

Демпінг може здійснюватися як за рахунок фірми-експортера, так і за підтримки держави, тобто шляхом субсидування (прямого чи опосередкованого) експортних поставок. Але в будь-якому разі втрата частини прибутку у зв'язку з продажем за заниженими цінами повинна бути скомпенсована.

За мотивами та термінами застосування демпінг поділяється на спорадичний, хижакський та постійний.

Спорадичний демпінг – реалізація товару на закордонному ринку за цінами, нижчими за внутрішні або за видатки виробництва, впродовж дуже короткого проміжку часу. Такий демпінг, як правило, не може заподіяти суттєвої шкоди або її дуже важко довести. Однак він вигідний споживачам, які мають можливість купувати товари за досить низькими цінами, хоча й обмежений час.

Хижакський демпінг – реалізація товарів на закордонних ринках за цінами, нижчими за видатки, з метою витіснення з ринку національних виробників. У такий спосіб іноземні фірми намагаються завоювати ринок конкретного товару та, посівши пріоритетні позиції на ньому, підняти в майбутньому ціни.

Постійний демпінг – реалізація товарів за цінами, нижчими за внутрішні або видатки виробництва впродовж тривалого періоду. Цей вид демпінгу може досить серйозно вразити певну галузь, тому виробники цієї галузі активно вимагатимуть захисту від іноземної конкуренції.

Крім того, демпінгом вважається й така торговельна практика експортерів, для якої нехарактерна суттєва різниця відповідних внутрішніх та зовнішніх цін, але її наслідки аналогічні «класичному» демпінгу. Можна виділити кілька таких *видів* демпінгу, а саме:

- *прихований демпінг* – має місце тоді, коли імпортер реалізує товар дешевше, ніж придбав його в експортера, з яким він має тісні зв'язки, та дешевше порівняно з його ціною в країні-експортері. Іншими словами, в основі демпінгу лежить трансфертне ціноутворення;

- *непрямий демпінг* – коли товар імпортується через третю країну, в якій його ціна не вважається демпінговою;

- *вторинний демпінг* – коли йдеться про експорт товару, при виробництві якого використані компоненти, імпортовані за демпінговими цінами.

Товар вважається об'єктом демпінгу тоді, коли він вводиться в торговельний обіг іншої країни за ціною нижчою, ніж його нормальна вартість. При цьому ціна товару, що ввозиться на митну територію країни, вважається нижчою за його нормальну вартість, якщо вона:

- нижче ціни, за якою зазвичай реалізуються подібні товари, призначені для споживання в країні-експортері;

- у разі відсутності такої ціни, якщо ціна імпортованого товару менша найвищої ціни, що зазвичай встановлюється на аналогічні товари, які експортуються до будь-якої третьої країни, або менша вартості виробництва даного продукту в країні походження з урахуванням загальноприйнятих витрат реалізації та прибутку.

Порівнюючи ціни, необхідно враховувати умови реалізації товарів в обох країнах, різницю в рівнях оподаткування та інші чинники, що впливають на ціну. Важливо зауважити, що зниження цін за рахунок підвищення ефективності виробництва не кваліфікується як демпінг, що свідчить про прагматично-поміркований підхід до проблеми демпінгу в міжнародній торговельній системі.

Отже, демпінг являє собою таке явище, коли товари продаються на зарубіжний ринок за цінами, нижчими за превалюючі на цьому ринку чи за цінами, нижчими за їх собівартість (включаючи адміністративні та маркетингові витрати та прибуток).

Звичайним заходом захисту від демпінгу є антидемпінгове мито як додаткове імпортне мито, яким обкладаються товари, що експортуються за цінами, нижчими за нормальні ціни світового ринку або внутрішні ціни країни, що імпортує товар, при самостійному демпінгу (за джерелами компенсування збитків). Воно може бути тимчасовим, що встановлюється на період проведення антидемпінгової процедури, і постійним, визначеним і встановленим у результаті антидемпінгового розслідування.

Оскільки метою такого мита є відшкодування демпінгового впливу, то розмір мита повинен бути еквівалентним різниці між демпінговою ціною та ціною національного ринку. Ця різниця називається коефіцієнтом демпінгу.

Країна, яка скаржитися на демпінг, є відповідальною за проведення розслідування, що виявляє факт існування демпінгу та матеріальну шкоду, якої завдає чи загрожує завдати демпінг, необхідність застосування антидемпінгового мита та його розмір. Численні процедурні вимоги щодо проведення антидемпінгового розслідування та застосування антидемпінгового мита викладені в Угоді про застосування Статті VI ГАТТ 1994, яка серед фахівців відома як Антидемпінговий кодекс, або Угода про антидемпінгові заходи.

Угода з Антидемпінгової практики надає право компаніям-експортерам захищати свої інтереси. Ця ж Угода зобов'язує їх надавати

повну інформацію щодо собівартості товару, а також щодо інших елементів анкети, яка надсилається уповноваженими органами.

Угодою передбачено, що величина антидемпінгового мита та відшкодування має бути встановлена окремо для кожного експортера чи виробника.

Таким чином, величина стягнення, що виплачується, може варіюватися відповідно до частки субсидії в кінцевій ціні товару кожного виробника окремо.

Механізм використання антидемпінгового мита полягає в застосуванні системи заходів, пов'язаних з використанням митного тарифу з метою блокування потоку товарів, реалізація яких відбувається за демпінговими цінами.

Дане визначення чітко визначає критерії, які необхідні для констатації факту демпінгу ціновий критерій та критерій економічного збитку.

Особливістю механізму використання антидемпінгового мита є те, що воно нараховується в сукупності зі звичайним митом та сплачується у розмірі різниці між демпінговою ціною товару і ціною на аналогічний товар на світовому ринку.

Особливо ефективно антидемпінгове мито діє в сукупності з іншими інструментами нетарифного регулювання, такими як квоти та ліцензії. Тому його впровадження необхідно координувати із загальною стратегією зовнішньоторговельної політики країни.

Ставка антидемпінгового мита не може перевищувати різниці між конкурентною оптовою ціною об'єкта демпінгу в країні експорту на момент цього експорту і заявленою ціною при його ввезенні на митну територію України або різниці між ціною об'єкта демпінгу з України і середньою ціною українського експорту подібних чи безпосередньо конкуруючих товарів.

Нарівні з антидемпінговим митом досить ефективним заходом захисту національного ринку є застосування *спеціального митного тарифу*, тобто мита, ставки якого встановлюються на більш високому рівні з постійно діючими. Залежно від функціональної спрямованості спеціальне мито може використовуватись як захисний захід, захід попередження та захід у відповідь.

Як захисний захід спеціальне мито запроваджується, якщо товари ввозяться на митну територію України в таких кількостях або на таких умовах, які завдають чи загрожують завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних або безпосередньо конкуруючих товарів.

Запобіжним заходом даний вид тарифного регулювання стає відносно учасників ЗЕД, які порушують загальнодержавні інтереси у сфері МЕВ, а також як захід припинення недобросовісної конкуренції у випадках, що визначаються законами України.

Механізм встановлення ставки спеціального мита визначається в кожному окремому випадку залежно від конкретної ситуації та мотивації застосування.

Компенсаційне мито нараховується на імпорт тих товарів, при виробництві яких використовувались прямі чи приховані субсидії або якщо їх імпорт завдає шкоди національному виробництву таких товарів.

Субсидії є звичайним і найпоширеним інструментом реалізації економічної політики урядів, який використовується для розв'язання широкого спектру проблем і досягнення різноманітних цілей, зумовлених особливостями соціально-економічного розвитку країн. Вони застосовуються для вирівнювання виробничих, економічних і соціальних умов окремих регіонів країни; підтримки зайнятості, сприяння підготовці та перепідготовці кадрів і прогресивним змінам у структурі ринку праці; впровадження комплексних економічних і соціальних програм, спрямованих на прискорення розвитку в країнах, що розвиваються; сприяння реструктуризації певних секторів економіки з метою досягнення цілей соціальної політики; підтримки науково-дослідних програм; тощо.

Для конкретних країн, якщо розглядати їх окремо від світового ринку, застосування субсидій не має негативних наслідків, якщо, звичайно, не брати до уваги можливе зниження ринкової орієнтованості та конкурентоспроможності національних виробників. Більше того, вони мають економічне обґрунтування, оскільки передбачають необхідність і можливість подолання недосконалості ринкових механізмів інтернаціоналізації господарських відносин, особливо на етапі глобалізації світової економіки.

Але в сучасних умовах, субсидування промислового виробництва деформує умови конкуренції на товарних ринках, надаючи фактично незаконні конкурентні переваги тим підприємствам, чий виробництво та експорт субсидувалися. Таким чином, склалася ситуація, коли стало необхідним систематизувати субсидії за їх впливом на збереження нормальних ринкових умов і сумлінної конкуренції. Так, в ході Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів правила ГАТТ щодо субсидій, визначені Статтею XVI, були уточнені та розвинені в Угоді про субсидії і компенсаційні заходи (Угода СКЗ) та в Угоді про

сільське господарство. Тому на сьогодні застосування субсидій на промислові товари регулюється СКЗ, а на сільськогосподарську продукцію – Угодою про сільське господарство. Угодою СКЗ визнається право урядів використовувати субсидії для досягнення різноманітних цілей внутрішньої політики, однак обмежується їхнє право надавати субсидії, що мають значний деформуючий вплив на внутрішню та міжнародну торгівлю. Правила, викладені в Угоді, є комплексними і стосуються як правил субсидування, так і процедури застосування компенсаційних мит.

Матеріальна шкода галузі є основою для накладення країною-імпортером компенсаційного мита щодо субсидованого імпорту, який спричинив шкоду вітчизняній промисловості. Угода про субсидії і компенсаційні заходи надає право накладання компенсаційного мита на імпортований субсидований товар.

Основною передумовою застосування компенсаційного мита є проведення компенсаційного розслідування, в ході якого доводяться факти наявності субсидованого імпорту, встановлюється розмір збитків, доводиться причинно-наслідковий зв'язок між субсидованим імпортом та отриманими збитками, а також визначається розмір та порядок застосування компенсаційного мита. Застосування санкцій може бути оскаржено в судовому порядку.

4. Диференціація ставок митного тарифу в залежності від країни походження товару

Сучасний розвиток світового виробництва і торгівлі актуалізує проблему розробки чітких правил визначення походження товару, тобто з'ясування країни або регіонального інтеграційного угруповання, в яких товари були вироблені. На сьогодні майже вся продукція, що пропонується на світовому ринку, вироблена не в одній країні. Відповідно, інтенсифікація використання ресурсів світового ринку для національного виробництва, а також інтернаціоналізація логістичних схем призводять до можливості обходження тарифних і інших бар'єрів у торгівлі, що застосовуються урядами до товарів, які імпортуються в країну.

Таким чином, лібералізація обміну продукцією, сировиною та комплектуючими між країнами ускладнює процедури визначення походження товарів, а також застосування широкого кола інструментів торгової політики щодо інших країн. Саме ці чинники зумовили необхідність розробки міжнародних правил визначення походження товару.

З метою розв'язання сукупності проблем, що виникли в результаті відсутності чітких правил, під час Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів була прийнята *Угода про правила визначення походження*. Основною метою Угоди є розробка та прийняття Членами загальної системи гармонізованих правил визначення походження товарів, що імпортуються на основі режиму найбільшого сприяння.

Основні положення прийнятої угоди стосуються таких питань:

- поділ правил визначення походження на непреференційні та преференційні;
- забезпечення гармонізації правил визначення походження;
- характеристика принципів застосування правил визначення походження під час перехідного періоду та після нього;
- створення Технічного комітету з правил визначення походження та регламентація його діяльності;
- організація процедур повідомлення, перегляду, консультацій та врегулювання суперечок;
- упорядкування преференційних правил визначення походження.

У сучасній світовій торговельній системі виділено два типи правил визначення походження залежно від торговельного режиму, що існує між стороною, що імпортує, та стороною, що експортує: преференційні і непреференційні.

У процесі визначення країни походження товари об'єктивно поділяються на дві групи: продукція, повністю отримана або вироблена в країні, та продукція, яка пройшла значну переробку.

Товар вважається «повністю виробленим» в країні, якщо весь процес виробництва, включаючи застосування матеріалів і комплектуючих, проходив усередині країни. На практиці цей спосіб застосовується головним чином до сировини, сільськогосподарської, риболовецької і лісної продукції. Ця група товарів є найменш проблематичною для застосування правил визначення походження.

Походження товару не завжди просто визначити, особливо якщо виробничий процес проходив у більше, ніж одній країні. Для з'ясування походження в цьому разі використовують різні правила та методи, які мають як свої переваги, так і недоліки.

Київська конвенція (прийнята в 1973р. в м. Кіото (Японія) міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур) передбачає, що походження товару має бути визнано за останньою (кінцевою) країною, в якій відбулася «значна переробка» продукції. Значна переробка визначається застосовуючи один з таких критеріїв:

- зміна тарифної класифікації;
- критерій адвалорного відсотка;
- критерій операцій з виробництва чи переробки.

Угода про правила визначення походження встановлює, що зміна тарифної класифікації є основним критерієм значної переробки, а додатковими – адвалорний відсоток та операції з виробництва/переробки. Метод, що використовує для встановлення факту значної переробки критерій «зміна тарифної класифікації», ґрунтується на Гармонізованій системі опису і кодування товарів. При застосуванні цього методу товар вважається «значно переробленим», якщо змінюється розділ чи підрозділ тарифної номенклатури порівняно з матеріалами або частинами, з яких він вироблений.

Цей метод є найпоширенішим порівняно з іншими. Він застосовується у групуванням країн NAFTA, Південноамериканським спільним ринком (MERCOSUR), а також був визначений основним на Уругвайському раунді багатосторонніх торговельних переговорів.

Утім, у багатьох правилах визначення походження, зміна тарифного заголовка не завжди відповідає справжньому походженню. Недоліки цього методу полягають у тому, що деякі розділи та підрозділи не описують товар достатньо повно, щоб визначити, коли відбулася «значна переробка». В таких випадках для визначення того, чи є зміни в тарифному заголовку істотними, необхідно використовувати інші додаткові критерії.

Додатковим критерієм значної переробки може бути адвалорний відсоток, який повинен бути доданий країною до вартості товару при переробці. Рівень адвалорного відсотку в різних країнах і торговельних блоках може бути різним. Тоді як визначення проценту (наприклад, 55%) здається простим, результат розрахунків часто залежить від комплексу спірних питань. Крім того, цей метод є вигіднішим для країн з високим рівнем заробітної плати, оскільки вона враховується у розмірі доданої вартості, ніж для країн з низькими часовими тарифними ставками. Ще одним додатковим критерієм визначення значної переробки є критерій «операцій з виробництва або переробки», за яким визначення походження відбувається відповідно до встановленого порядку проходження виробничого процесу.

Головним недоліком правил походження, що ґрунтуються на виробничому процесі, є те, що вони опосередковано стримують технологічний прогрес, обмежуючи доступ на внутрішній ринок продукції, виробленої за кордоном за ефективнішою технологією.

Члени СОТ повинні керуватися такими принципами застосування правил визначення походження:

- застосування правил повинно бути однаковим для всіх цілей;
- країною, яка визначається як країна походження певного товару, повинна бути та країна, де товар був повністю вироблений, або та країна, де була здійснена найбільш суттєва переробка;
- правила не повинні бути більш жорсткими, ніж ті, якими країни користуються для визначення того, чи є товар вітчизняним, і повинні бути однаковими для всіх Членів СОТ, незалежно від національної належності виробника даного товару:
- правила повинні застосовуватися послідовно, однаково, об'єктивно і розумно;
- закони, нормативні акти, судові рішення та адміністративні розпорядження загального застосування щодо правил походження повинні вчасно публікуватися;
- оцінка походження товару повинна видаватися у найкоротший термін, але не пізніше 150 днів з моменту надходження запиту (за умови, що було повідомлено всі необхідні дані про товар); результати оцінки матимуть силу протягом трьох років, якщо умови та правила залишаться порівнюваними;
- змінені і нові правила визначення походження не повинні мати зворотної сили;
- будь-яка адміністративна дія щодо визначення походження може бути оперативно переглянута через судові, арбітражні або адміністративні органи та процедури, що не залежать від органу, який визначав походження; результат такого перегляду може змінити або відмінити попереднє визначення;
- конфіденційна або надана на конфіденційній основі інформація, необхідна для правильного визначення походження, не повинна розголошуватися без спеціального дозволу особи чи уряду, що надали таку інформацію, за винятком обсягу, необхідного в разі проведення судових процедур.

Нажаль, преференційні торговельні угруповання мають різні правила походження. Так, в Азійсько-тихоокеанському регіоні існує приблизно 90 різних правил визначення походження. Велика кількість і розбіжності між такими правилами створюють проблеми для експортерів і імпортерів у світі. Намагання відповідати правилам визначення походження з метою отримання преференційного режиму створює для виробників та експортерів додаткові адміністративні бар'єри. Крім того, це потребує часу і витрат, пов'язаних з отриманням сертифікатів походження, що видаються уповноваженими державними органами країни.

У преференційних торговельних угрупованнях правила

визначення походження застосовуються як для визначення так званої національності продукції, так і з метою запобігання феномену «торговельного відхилення» (*«trade deflection»*), який характеризує ситуацію, коли товари з третьої країни імпортуються в зону, наприклад, преференційної торгівлі через країну—члена цієї зони з істотно нижчим тарифом. Потім вони реекспортуються цією країною на ринки країн-учасниць зони преференційної торгівлі за загальноприйнятим преференційним режимом.

Прийняття гармонізованого критерію для визначення походження може розв'язати чимало проблем, які нині дошкуляють експортерам.

Основними перевагами застосування гармонізованих правил визначення походження стануть більша прогнозованість і результативність торговельних операцій, а також спрощення адміністративних процедур для підприємств-експортерів, які на сьогоднішній день мають бути переконані, що вони зустрінуть однакові вимоги з боку різних країн до своєї продукції.

Застосування митних ставок прямо залежить від країни виробництва товару, і одним із головних елементів системи регулювання товаропотоків між країнами, який має істотне значення при реалізації зовнішньоекономічних торговельних операцій, є визначення країни походження товарів. Треба мати на увазі, що країною походження товарів вважається та, де товари було повністю виготовлено або піддано достатній обробці чи переробці.

Підтвердження країни походження товарів здійснюється шляхом надання сертифіката про походження товару встановленої форми, що суттєво впливає на розмір зарахованого мита в частині зменшення ставок мита або взагалі звільняє суб'єкта ЗЕД від його сплати.

Крім того, наявність сертифіката про походження товару безпосередньо впливає на застосування певних заходів нетарифного регулювання, установлених законодавством України (наприклад, сертифікати широко використовуються при здійсненні державою кількісних обмежень експортно-імпортних операцій). За умов необхідності, подання сертифіката про походження товару здійснюється разом з вантажно-митною декларацією (ВМД) та іншими документами, потрібними для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів.

Згідно з положеннями Митного кодексу України у разі ввезення товару на митну територію України сертифікат про походження товару *подається обов'язково* за умов:

– на товари, що походять з країн, яким Україна надає преференції за Митним тарифом України;

– на товари, ввезення яких з відповідної країни регулюється кількісними обмеженнями (квотами) чи іншими заходами регулювання ЗЕД;

– якщо це передбачено міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку, а також законодавством України в галузі охорони довкілля, здоров'я населення, захисту прав споживачів, громадського порядку та ін.;

– якщо в документах, які подаються до оформлення, відсутні відомості про походження товарів або в митного органу є достатні підстави вважати, що декларуються недостовірні відомості про походження товарів.

Сертифікат про походження товару повинен однозначно свідчити, що цей товар походить з відповідної країни, і містити:

– письмову заяву експортера про країну походження товару;

– письмове посвідчення компетентного органу країни вивезення, про те, що наведені в сертифікаті відомості відповідають дійсності.

У разі виникнення сумнівів з приводу достовірності сертифікату чи відомостей, що в ньому містяться, у тому числі відомостей про країну походження товару, митний орган може звернутися до органу, що видав сертифікат, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, з проханням про надання додаткових відомостей. Товар не вважається таким, що походить з відповідної країни, доти, доки митні органи у випадках, установлених Митним кодексом України, не одержать належним чином оформлений сертифікат про походження товару або затребувані ними додаткові відомості. У разі коли стосовно конкретних товарів чи конкретної країни критерії походження товару окремо не обумовлюються, застосовується загальне правило, відповідно до якого товар вважається підданим достатній переробці, якщо відбулася зміна класифікаційного коду товару згідно з Товарною номенклатурою ЗЕД на рівні будь-якого з перших 4 знаків.

У випадку коли критерій достатньої переробки виражається через адвалорну частку, вартісні показники розраховуються:

- для імпортованих матеріалів за митною вартістю, тобто вартістю, що підлягає митному оподаткуванню при ввезенні (на базі CIF) або у випадку, якщо його походження невідоме;

- за встановленою ціною першого продажу на території країни де здійснювалось виробництво.

Товар вважається походженням із країни експорту тільки в тому випадку, якщо він не тільки відповідає критеріям походження, але й виконуються такі умови: безпосередня закупівля та пряма поставка. Безпосередньою закупівлею вважається операція, коли товар закуповується безпосередньо у підприємств, зареєстрованих у встановленому порядку в країні експорту, й імпортується шляхом прямого відвантаження із цієї країни до країни імпорту.

Товари, походження яких достовірно не встановлено, оформлюються митним органом за умови сплати мита за повними ставками. Разом з тим, до товарів може застосовуватися (відновлюватися) режим найбільшого сприяння або преференційний режим за умови одержання належним чином оформленого посвідчення про їх походження не пізніше ніж через один рік з дати здійснення митного оформлення.

Додатковими відомостями щодо країни походження є відомості, що містяться в товарних накладних, пакувальних листах, відвантажувальних специфікаціях, сертифікатах (відповідності, якості, фітосанітарних, ветеринарних тощо), митній декларації країни експорту, якими супроводжується товар, а також у паспортах, технічній документації, висновках-експертизах митних та інших уповноважених органів, інших матеріалах, що можуть бути використані для підтвердження відомостей про країну походження товару. Визначення країни походження товару під час вирішення спірних питань здійснюється митним органом у строк, що не перевищує 10 календарних днів. У виняткових випадках цей строк може бути продовжений за рішенням керівника митного органу, але не більше ніж на 5 календарних днів.

Як уже зазначалось, одна з функцій, яку виконує митний тариф, регулятивна. Тобто стимулювання товаропотоку з однієї країни з одночасним блокуванням імпорту з іншої. Найбільш дієвим регулятором у тарифній системі є функціонування митних ставок, тобто диференціація мита залежно від країни походження товару.

За способом застосування митних ставок митний тариф поділяється на два види: *простий* та *складний*.

Простий митний тариф базується на одній ставці митного оподаткування, тобто передбачає одну ставку мита для кожного товару незалежно від країни походження. Такий тариф є універсальним, але він не забезпечує достатньої маневреності в митній політиці, не передбачає пільгового або дискримінаційного мита і порівняно мало розповсюджений (Мексика, Болівія, Панама).

Складні митні тарифи базуються на двох, трьох і більше

ставках митного оподаткування з конкретного товару. Кожна митна ставка застосовується до товарів певних країн або груп країн. Такі тарифи з різним рівнем митного оподаткування дають змогу державам провадити різну митну політику відносно до тих чи інших країн (США, Німеччина, Японія, Канада, Італія та ін.).

Простий митний тариф за походженням завжди є автономним, тобто приймається країною без домовленостей з іншими державами у сфері застосування митного тарифу. Складний митний тариф за своєю природою, навпаки, завжди є конвенційним, тобто він формується на підставі певних домовленостей з іншими країнами. Навіть на застосування повних ставок, які приймаються за відсутності домовленості з митних відносин з іншими країнами, впливають договірні стосунки між державами чи групами держав.

Преференційні митні ставки – це особливі митні ставки, які включають звільнення від сплати мита і застосовуються до товарів, які походять з держав, що входять до митних союзів або створюють спеціальні митні зони, а також при прийнятті якогось спеціального преференційного рішення відповідно до міжнародних договорів.

Преференційні митні ставки введені для найменш розвинутих країн відповідно до класифікації ЮНКТАД.

Пільгові митні ставки – це окремі вид митних ставок, які від преференційних відрізняються тим, що, як правило, вони за розміром вищі за преференційні і застосовуються до товарів походженням з країн, з якими не укладаються договори про вільну торгівлю чи митні союзи.

Державні заходи контролю та обмежень, пов'язаних з вимогами до технічних параметрів товару, які можуть бути використані як засіб обмеження доступу тих чи інших товарів на внутрішній ринок країни, належать до технічних бар'єрів у торгівлі. Вони можуть існувати у вигляді стандартів, технічних норм та правил, вимог щодо техніки безпеки товарів, вимог до пакування, маркування та інших технічних характеристик продукції.

До технічних бар'єрів належать і декілька специфічних сфер — санітарні, ветеринарні та фітосанітарні правила і норми. Ці сфери регулювання тісно пов'язані не лише зі стандартами на певні товари, а й з забезпеченням безпеки населення, сільськогосподарських тварин і рослин, оскільки практично вся необроблена сільськогосподарська сировина потенційно є джерелом поширення різноманітних захворювань.

Основною рисою всіх типів технічних бар'єрів є те, що офіційною метою їх застосування є забезпечення цілісності

національної системи стандартизації та безпеки споживання чи використання товарів, а на практиці вони застосовуються як засіб обмеження небажаного імпорту.

Слід зазначити, що зазвичай досить важко провести чітку межу між справді необхідними заходами у сфері стандартизації та використанням національних технічних норм і вимог у ролі протекціоністського інструмента. Проблема загострюється ще й тим, що рішення щодо вживання обмежувальних заходів майже завжди — у виключній компетенції відповідних владних структур країни-імпортера, а тому за своїм характером може бути значною мірою суб'єктивним. Тому в міжнародній торговельній системі набули актуальності питання впорядкування системи застосування технічних бар'єрів та уніфікація національних стандартів й інших технічних норм і правил.

З цією метою в 1994р. в рамках Уругвайського раунду були ухвалені такі Угоди:

- Угода про технічні бар'єри в торгівлі – ТБТ;
- Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів – СФЗ.

Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (Угода про застосування СФЗ) є основним документом Світової організації торгівлі (СОТ), який регулює використання обмежувальних заходів у сфері міжнародної торгівлі, метою яких є захист життя чи здоров'я людей, тварин чи рослин. Основою угоди про застосування СФЗ є принцип, який входив до фундаментальних правил міжнародної торгівлі з часу підписання ГАТТ 1947: кожна країна має право вживати заходів, «необхідних для захисту життя чи здоров'я людей, тварин та рослин», але це право не може бути використано для створення прихованих обмежень торгівлі або для невиправданої дискримінації між країнами.

Технічні регламенти та стандарти встановлюють вимоги до характеристик товарів. Мова йде про будь-які товари, включаючи промислові та сільськогосподарські. дія угоди про ТБТ не поширюється на послуги, які є предметом регулювання іншого договору СОТ – генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС). Водночас, деякі вимоги до характеристик товарів можуть бути висловлені за допомогою норм, які стосуються послуг.

Уся сукупність заходів, що належать до технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі, також розподіляється між Угодами. Так, до заходів, що визначаються і регулюються Угодою ТБТ, належать:

- маркування харчових продуктів, напоїв та ліків;

- вимоги до якості та пакування свіжих продуктів харчування;
- пакування та маркування небезпечних хімікатів і токсичних речовин;
- вимоги щодо параметрів і техніки безпеки побутових електроприладів;
- маркування текстилю;
- процедури затвердження типового зразка, положення та стандартів радіотелефонів і радіобладнання;
- положення та тестування дорожніх і недорожніх транспортних засобів та обладнання;
- положення щодо кораблів та корабельного обладнання;
- положення і тестування медичних інструментів;
- вимоги щодо безпеки, в тому числі випромінювань, запобігання вибухонебезпечності, механічної, пожежної, промислової, термічної, хімічної, електричної, ядерної та радіаційної, а також біологічної безпеки;
- електромагнітна суміжність;
- єдність вимірювань.

До заходів, що визначаються та регулюються Угодою СФЗ, відповідно, належать:

- сертифікація харчової продукції, здоров'я тварин і рослин;
- вплив методів переробки на безпеку продуктів харчування;
- вимоги до маркування, що мають безпосереднє відношення до безпеки харчової продукції;
- карантин тварин і рослин;
- вимоги до створення зон, вільних від паразитів і хвороб;
- процедури щодо запобігання розповсюдженню, контролю та/або знищенню паразитів/хвороб у країні;
- харчові добавки в продуктах харчування;
- речовини-забруднювачі в харчових продуктах і напоях;
- токсини в харчових продуктах і напоях;
- залишки ветеринарних препаратів та пестицидів у харчових продуктах.

Нижче наведено групи промислових товарів, до яких країни застосовують обов'язкові технічні норми, а також види сільськогосподарської продукції, до яких у більшості країн застосовуються санітарні та фітосанітарні норми (див. табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Список імпортованих товарів, що підлягають оцінці відповідності технічним, санітарним та фітосанітарним нормам країни-імпортера

Продукція, що підлягає оцінці відповідності технічним нормам	Продукція, що підлягає оцінці відповідності санітарним і фітосанітарним нормам
<p>1. <i>Машини та обладнання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - бойлери - електроприлади - метало- і деревообробне обладнання - медичне обладнання - харчове обладнання <p>2. <i>Споживчі товари:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - фармацевтичні товари - косметика - синтетичні миючі засоби - побутові електричні прилади - відео- і телевізійна апаратура - фотообладнання та кінематографічне - автомобілі - дитячі іграшки деякі продукти харчування <p>3. <i>Сировина, матеріали:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - добрива - засоби від комах - отрутохімікати 	<ul style="list-style-type: none"> - свіжі фрукти та овочі - фруктові соки та напівфабрикати - м'ясо та вироби з нього - молочні продукти - оброблені продукти харчування

Країни СОТ узяли на себе зобов'язання стежити за тим, щоб нові стандарти та технічні норми розроблялися на основі міжнародних норм та стандартів і не застосовувалися з метою обмеження імпорту.

Стандарти також відіграють важливу роль у міжнародній маркетинговій діяльності, оскільки дають споживачеві чітку та зрозумілу інформацію про товар. Іноземний покупець, який знає той чи інший стандарт, за яким вироблена продукція, отримує повну інформацію щодо характеристик, параметрів, умов виробництва та якості. Можна сказати, що стандарти допомагають зменшити вагання покупців щодо специфіки і якості товарів, що експортуються чи імпортуються.

Крім того, стандарти використовуються урядами країн для виконання їхніх соціальних функцій. Урядові структури на національному та регіональному рівнях встановлюють тисячі регулюючих стандартів для захисту життя або здоров'я людини, тварин чи рослин, захисту навколишнього середовища.

Такі стандарти охоплюють одночасно характеристики продукції, матеріалів і технологій, що використовуються для її виробництва.

Отже, тоді як стандарти – є добровільними, технічні регламенти є обов'язковими. Стандарти і технічні регламенти мають різний вплив на розвиток міжнародної торгівлі. Наприклад, європейські та американські електроприлади мають різні види штепсельних вилок. Загальновідомо, що існує дві різних системи доступу до живлення електричним струмом, а це є розходженням стандартів. Сушарку для волосся з європейським штепселем можна було б продавати у Сполучених Штатах за умови її адаптації до розеток, що застосовуються в цій країні. Тому європейські виробники сушарок для волосся, шукаючи доступу до ринку США (і навпаки), повинні адаптувати свою продукцію до чинних на закордонних ринках стандартів. Але, крім цього, продукція що експортується, має відповідати національному технічному регламенту, наприклад, з безпеки використання споживачами в межах окремих температурних показників. З погляду комерції розходження в електричних системах, що виникло як *de-facto* бар'єр для торгівлі, є викликом системі стандартизації, тоді як розходження в технічних регламентах можуть призвести до *de-jure* бар'єра для доступу на зарубіжний ринок.

Кількість технічних регламентів, які встановлюють обов'язкові вимоги в більшості країн, щорічно зростає. Така тенденція є реакцією влади на зростання вимог населення до відповідності імпортованої продукції мінімальним стандартам якості та безпеки.

У міжнародній практиці є два методи, за допомогою яких визначається відповідність імпортованого товару національним технічним регламентам і стандартам: надання продукції уповноваженим компетентним установам або лабораторіям для проведення аналізу відповідності безпеці здоров'я людини або тварини та навколишнього середовища; надання зразків продукції, матеріалів або компонентів, що використовуються в її виробництві, третій незалежній стороні для проведення сертифікації відповідності стандартам.

Оцінка відповідності стандартам за допомогою третьої сторони набуває трьох форм: тестування продукції; сертифікація продукції; оцінка систем управління якістю виробництва.

Перша форма оцінки відповідності – це тестування продукції, яке зазвичай проводиться незалежними лабораторіями. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) визначає поняття «тест» у контексті оцінки відповідності як технічну операцію, яка складається з визначення відповідності національним стандартам однієї чи більше характеристик продукції, процесу або послуг відповідно до встановленої процедури. Матеріали, частини та готова продукція можуть бути перевірені за своїми фізичними параметрами — такими, як потужність, довговічність, фізичні розміри, акустичні властивості, хімічний склад, присутність токсичних домішок тощо.

Другою формою оцінки відповідності продукції стандартам третьою стороною є сертифікація. Міжнародна організація зі стандартизації визначає сертифікацію як процедуру, за якою третя сторона письмово надає підтвердження, що продукція, процес виробництва або послуга відповідає специфічним вимогам.

Сертифікація відрізняється від тестування такими двома особливостями: по-перше, сертифікація завжди порівнює продукції процес виробництва або послуги з одним (або більше) специфічним стандартом, добровільно чи обов'язково, а тестування не обов'язково посилається на конкретний стандарт; по-друге, по проходженні етапу сертифікації відповідність продукції стандарту/стандартам документально підтверджується сертифікатом, який діє певний час, а тестування визначає відповідність лише окремої партії конкретним характеристикам.

Більшість сертифікаційних організацій є приватними, комерційними лабораторіями. Окрім надання послуг з тестування, чимало цих лабораторій надає послугу з сертифікації продукції щодо відповідності її окремому стандарту та надають виробникові можливість використання марки органу сертифікації на продукції чи упаковці. Водночас марка залишається власністю органу сертифікації, що визначено в національному та міжнародному законодавстві з питань інтелектуальної власності. Формою підтвердження відповідності є також оцінка третьою стороною систем управління якістю виробництва. Якщо метою тестування і сертифікації є оцінка якості продукції, то оцінка системи контролю якості третьою стороною має на меті запевнити покупця, що оцінювана виробнича система здатна створювати товари, що відповідають стандартам якості з найменшими відхиленнями або без них.

Найвідомішою системою підтвердження якості є ISO9000, розроблена Міжнародною організацією зі стандартизації. Ця система робить наголос на тому, що підтримка якості продукції є дійовою

лише тоді, коли керівництвом створена відповідна система управління якістю виробництва.

Реєстрація чи сертифікація підприємств згідно з ISO9000 відбувається після проведення оцінки відповідності незалежною організацією. Подальша періодична перевірка підприємства проводиться для того, щоб гарантувати, що компанія продовжує працювати у відповідності з системою.

Серед інститутів, які розробляють міжнародну систему оцінки відповідності, слід виділити: Міжнародну організацію зі Стандартизації (ISO); Міжнародну електротехнічну комісію (IEC); Міжнародний телекомунікаційний союз (ITU); Комісію «Кодекс аліментаріус» Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO).

Для забезпечення належного рівня захисту від ризиків для життя чи здоров'я людини, тварин і рослин, а разом з тим запобігання створенню невинуватих, дискримінаційних обмежень міжнародної торгівлі, в ході Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів була прийнята Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Угодою визначено, що санітарним або фітосанітарним заходом є будь-який захід, що проводиться:

- для захисту життя чи здоров'я тварин або рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті проникнення, вкорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів;

- для захисту життя чи здоров'я тварин або рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають від добавок, речовин-забруднювачів, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться в продуктах харчування, напоях чи кормах;

- для захисту життя та здоров'я людини на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами чи продукцією, що виробляється з них, або внаслідок проникнення, вкорінення чи поширення шкідників;

- для уникнення чи обмеження іншої шкоди на території Члена СОТ, що завдається в результаті проникнення, вкорінення та поширення шкідників.

Як і Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів вимагає від країн:

- базувати свої санітарні/фітосанітарні заходи на міжнародних стандартах, рекомендаціях, розроблених уповноваженими міжнародними організаціями;

– брати активну участь у діяльності вищезгаданих міжнародних організацій з метою гармонізації санітарних і фіто санітарних заходів на міжнародній основі;

– давати можливість зацікавленим сторонам в інших країнах надавати пропозиції щодо довершеності проекту стандартів, коли вони не ґрунтуються на міжнародних стандартах, або коли відхиляються від таких стандартів, або ж коли вони не є міжнародними;

– приймати санітарні/фітосанітарні заходи країн-експортерів як еквівалентні, в разі можливості досягання ними того самого рівня, що й санітарний та фітосанітарний захист у своїй країні.

Основна розбіжність між технічними положеннями і санітарними/фітосанітарними нормами полягає в меті, заради якої вони застосовуються. Щодо санітарних/фітосанітарних норм, то мета тут обмежена і специфічна – захист життя та здоров'я людей, тварин, рослин, запобігання проникненню до країни захворювань тваринного чи рослинного походження. Технічні ж положення, з іншого боку, застосовуються для досягнення багатьох політичних цілей через забезпечення відповідності вимог безпеки здоров'я і норм безпеки щодо продукції, пакування та маркування.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте оцінку митному тарифу як інструменту державного регулювання цін.
2. Митний тариф як засіб захисту національного ринку від іноземної конкуренції.
3. Види мита залежно від мети його запровадження і використання.
4. Охарактеризуйте спеціальне, антидемпінгове та компенсаційне мито.
5. Який вплив має стандарти і технічні регламенти на розвиток міжнародної торгівлі?
6. Охарактеризуйте санітарні, ветеринарні та фітосанітарні правила і норми.
7. В чому сутність феномену «торговельного відхилення» («trade deflection»)?
8. Дайте характеристику преференційним митним ставкам.
9. Сутність демпінгу та його різновиди.
10. В якому випадку застосовується компенсаційне мито?

Тема 4. Митна вартість як основа митного оподаткування

Основні питання теми:

- 1. Сутність митної вартості, місце та роль в системі митно-тарифного регулювання ЗЕД.*
- 2. Процедура заявлення митної вартості та контролю за правильністю її визначення.*
- 3. Методи визначення митної вартості товарів.*

1. Сутність митної вартості, місце та роль в системі митно-тарифного регулювання ЗЕД

Митна вартість товарів – це заявлена декларантом або визначена митним органом вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України, яка обчислюється на момент перетинання товарами митного кордону відповідно до положень Митного кодексу України.

Функціональне призначення митної вартості товарів:

- *фіскальна* (виступає основою для нарахування митних платежів);
- *правоохоронна* (є базою для застосування санкцій за порушення митних правил);
- *статистична функція* призначена для: забезпечення достовірного обліку даних про обсяги зовнішньоторговельних операцій; аналізу основних тенденцій, структури і динаміки зовнішньоторговельних товаропотоків держави; аналізу кон'юнктури ринку держави; контролю за нарахуванням митних платежів; здійснення валютного контролю в межах компетенції митних органів; представлення даних митної статистики для складання торгового та платіжного балансів держави; сприяння в здійсненні державами взаємного обміну інформацією з митної статистики та ін.; контроль за еквівалентністю зустрічних товарних відправлень; валютний контроль при проведенні експортно-імпортних операцій; контроль за дотриманням встановлених вартісних квот.

У зв'язку з тим, що процедура визначення і контролю митної вартості пов'язана із зовнішньоторговельною діяльністю, особливого

значення набуває уніфікація митного законодавства торгуючих сторін, трансформація національних законодавств щодо визначення митної вартості та організації її контролю на основі міжнародних принципів. Все це уможливує значною мірою полегшити учасникам ЗЕД організацію зовнішньоекономічних операцій та спростити митне оформлення товарів.

Впровадження чітких норм і правил визначення митної вартості ввезених товарів забезпечує організацію ефективної системи контролю за їх дотриманням. Завдяки правильному обчисленню бази оподаткування ввезених товарів досягається оптимальний розмір надходжень від стягнення митних платежів у державний бюджет.

Більшість країн, що беруть участь у зовнішній торгівлі, застосовують одну з двох *міжнародних систем визначення митної вартості*: Брюссельську чи ГАТТівську. Деякі країни використовують власні національні методи визначення митної вартості товарів.

З метою уніфікації законодавства різних країн, у 1950 р. у Брюсселі було розроблено *Конвенцію про утворення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів*. Цей документ визначив Брюссельську митну вартість як нормальну вартість товару, за якою товар може бути проданий у країні його призначення на момент подання ВМД. Конвенція визначає митну вартість як ціну *CIF у тому місці, де товар перетинає митний кордон країни призначення*. Крім того, визначено ще одну важливу умову стосовно цінових показників – ціна товару має бути нормальною ціною, утвореною ринковими відносинами між незалежними один від одного продавцем та покупцем.

Наступним кроком у світовій уніфікації методів визначення митної вартості товару був пакет угод, ухвалених у 1979р. на багатосторонніх переговорах у Токіо.

Одним з документів, яким сьогодні керуються більшість країн, є так званий *Кодекс про митну вартість ГАТТ*. Одне з його положень зобов'язує усі країни-учасниці ГАТТ привести національну законодавчу базу з питань визначення митної вартості у відповідність до всіх положень Кодексу. При визначенні митної вартості більшість країн світу на сучасному етапі керується положеннями ГАТТ (стаття VII цієї Угоди стосується визначення митної вартості для митних цілей) та Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі 1994р. (м. Марракеші, 15 квітня 1994р.).

Залежно від застосування певного методу митної оцінки товарів ціна на товар може бути збільшена або зменшена, тим самим держава може посилювати фіскальну спрямованість митних платежів,

стимулювати чи зменшувати товаропотік у певному напрямі (імпорту чи експорту). Тому методи визначення ціни при ввезенні товарів також важливі для розрахунку суми імпортного мита, як і розмір самої митної ставки.

Тобто, *митну вартість* можна трактувати як суму витрат, понесених з даного товару імпортером до обумовленого пункту на митному кордоні незалежно від того, як фактично розподіляються витрати за контрактом. Тобто митна вартість при імпорті розраховується на основі реальних сум витрат при ввезенні товару.

Доцільно зауважити, що крім митної вартості у системі митного оподаткування використовується поняття фактурної вартості. Фактурна вартість – це сума, яка фактично виплачена або підлягає виплаті за товар, або має компенсуватися зустрічними поставками і фіксується у рахунку-фактурі, що подається до оплати. Величина фактурної вартості та склад витрат, що її формують, визначаються умовами зовнішньоекономічного контракту.

Різниця між митною та фактурною вартістю полягає передусім у різній функціональній значущості. Якщо митна вартість є основою для системи митного оподаткування, то фактурна вартість є основою системи валютного контролю, а також базою для розрахунку митної вартості. Тому митна вартість розраховується в національних грошових одиницях, а фактурна – у вільноконвертованій валюті, яка зазначається у рахунку-фактурі.

2. Процедура заявлення митної вартості та контролю за правильністю її визначення

Наявність ефективного механізму визначення і контролю митної вартості сприяє вирішенню завдань побудови ринкової економіки шляхом створення рівних конкурентних умов для суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність, оскільки всі учасники ЗЕД діють за рівних умов з огляду на правила розрахунку встановленого законом мита і податків при ввезенні чи вивезенні товарів.

Оцінка товарів, що переміщуються через митний кордон, з метою визначення розміру стягнутих митних платежів є однією із найскладніших процедур у міжнародній митній практиці.

Митний орган, що проводить митне оформлення товарів, здійснює контроль за правильністю визначення декларантом їх митної вартості, у тому числі правильністю й можливістю застосування обраного декларантом методу визначення митної вартості, повнотою поданих декларантом документів та їх відповідністю встановленим

вимогам. Якщо митний орган вважає, що певні конкретні елементи витрат, які формують частину вартості для митних цілей, понесені покупцем, але не включені до ціни, що фактично сплачена або підлягає сплаті за імпортовані товари, то митний орган має право відповідним чином корегувати заявлену митну вартість.

Система митного контролю правильного нарахування митних платежів на базі митної вартості передбачає два етапи: перший – контроль при митному оформленні товарів; другий – наступна перевірка достовірності заявлених митним органам відомостей, додаткова документальна перевірка або перевірка фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, що здійснюють ЗЕД.

На першому етапі, під час митного оформлення товару, здійснюється митний контроль пред'явлених документів (а також документів, додатково запитаних митними органами), за необхідності – з оглядом товарів.

Митна вартість товарів і метод її визначення заявляються (декларуються) митному органу декларантом під час переміщення товарів через митний кордон України шляхом подання декларації митної вартості.

Декларація митної вартості (ДМВ) – заява встановленої форми, що містить відомості про митну вартість товарів і є необхідним документом, для цілей митного оформлення. Для заявлення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються форми декларацій митної вартості. Заявлена декларантом митна вартість товарів і подані ним відомості про її визначення мають базуватися на *достовірній, документально підтвердженій інформації*, що подається у кількісному виразі. У разі потреби у підтвердженні заявленої декларантом митної вартості товарів декларант зобов'язаний на вимогу митного органу надати йому необхідні для цього відомості. При цьому митний орган має право прийняти рішення про неможливість використання вибраного декларантом методу митної оцінки.

Митний орган, що здійснює контроль за правильністю митної оцінки товарів, має право приймати рішення про правильність заявленої декларантом митної вартості товарів. Таким чином, даний етап перевірки ґрунтується на тому, що декларант повинен заявляти достовірні дані; подання недостовірних даних щодо митної вартості є порушенням митного законодавства; стосовно особи, що припустились цих порушень, можуть бути застосовані відповідні санкції, встановлені Митним кодексом.

Таким чином, *декларант*, виходячи з принципу, що заявлена ним митна вартість товарів і подані відомості про її визначення повинні базуватися на достовірній, документально підтвердженій інформації, що надається в кількісному вираженні:

- зобов'язаний на вимогу митного органу надати йому необхідні відомості для підтвердження заявленої митної вартості товарів;
- має право або звернутися до митного органу з проханням надати йому товари, що декларуються, у вільний обіг під гарантію вповноваженого банку, або сплатити податки й збори згідно з митною оцінкою цих товарів, здійсненою митним органом, у разі виникнення потреби в уточненні заявленої митної вартості товарів або в разі незгоди з митною вартістю, визначеною митним органом;
- сплачує додаткові витрати, що виникли у зв'язку з уточненням заявленої митної вартості або наданням митному органу додаткової інформації.

Митний орган, що здійснює контроль за правильністю визначення митної вартості, має право:

- прийняти рішення про неможливість використання обраного декларантом методу митної оцінки;
- прийняти рішення про правильність визначення заявленої декларантом митної вартості товарів;
- самостійно визначити митну вартість товарів, що декларуються на підставі наявних у нього відомостей, у тому числі цінової інформації щодо ідентичних чи подібних (аналогічних) товарів, з коригуванням згідно з Митним кодексом України.

Враховуючи положення законодавчих та нормативно-правових актів, а також права та обов'язки декларанта й митного органу, процедура заявлення митної вартості імпортованих товарів та контролю за правильністю її визначення має наступну послідовність (рис. 4.1).

У разі відсутності даних, що підтверджують правильність визначення заявленої декларантом митної вартості товарів, або за наявності обґрунтованих сумнівів у достовірності поданих декларантом відомостей митний орган може самостійно визначити митну вартість товарів, що декларуються, послідовно застосовуючи методи визначення митної вартості, встановлені законодавством України, на підставі наявних у нього відомостей, у тому числі цінової інформації щодо ідентичних чи подібних (аналогічних) товарів з коригуванням, що здійснюється з діючими правовими нормами.

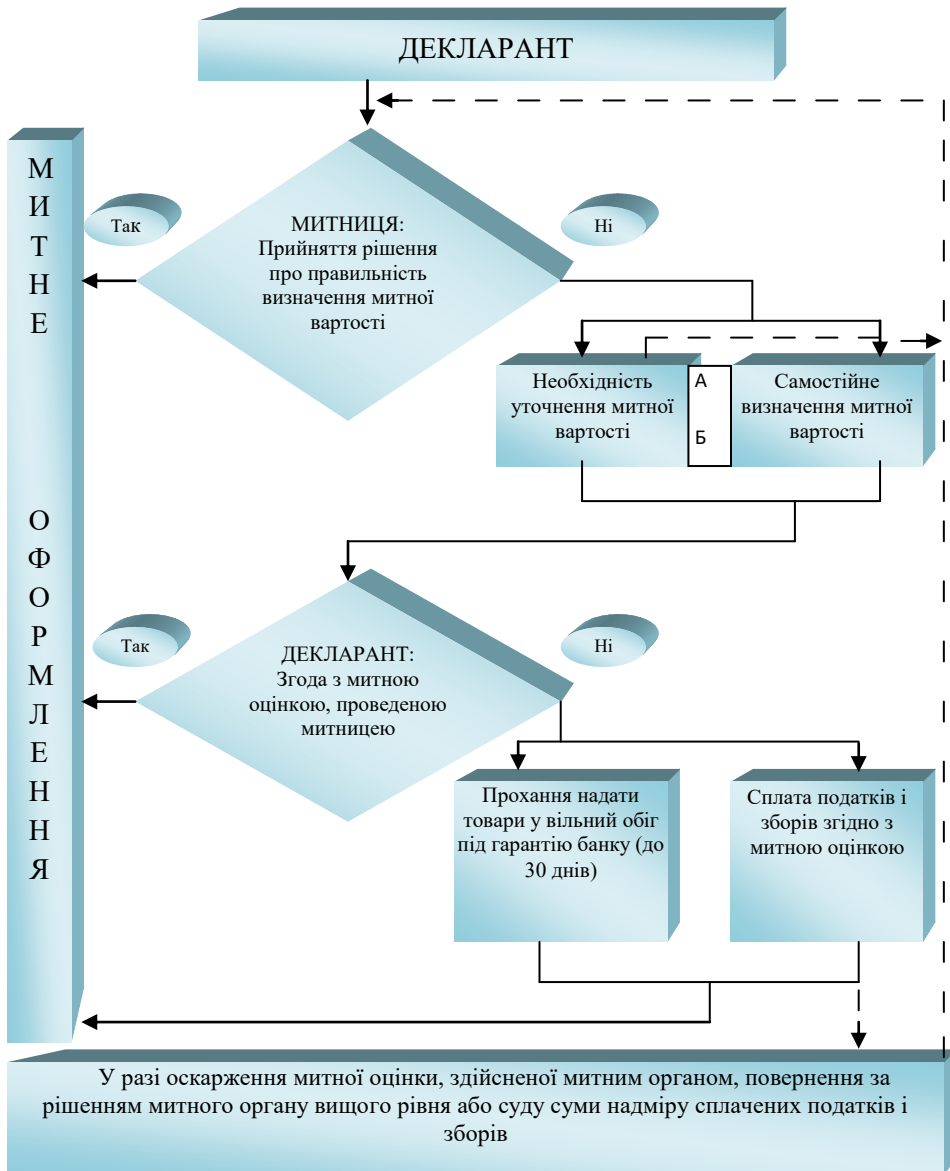

Рис. 4.1. Процедура заявлення митної вартості та контролю за правильністю її визначення [30]

Інформація, надана декларантом і визнана такою, що становить комерційну таємницю чи є конфіденційною, може використовуватися митним органом виключно для митних цілей і не може розголошуватися, передаватися третім особам, включаючи інші органи державної влади, без спеціального дозволу декларанта, за винятком випадків, передбачених законами України.

Для проведення контролю й остаточного підтвердження заявлених митному органу даних у ряді випадків виникає необхідність документального підтвердження даних.

На другому етапі (зовнішня перевірка експортно-імпортних операцій безпосередньо на підприємстві) – за даними бухгалтерського обліку і комерційної документації учасника ЗЕД виявляють необхідні деталі зовнішньоторговельної операції, інформацію, яку неможливо одержати або перевірити на першому етапі, а врахування якої дає можливість правильно визначити митну вартість.

Якщо внаслідок митного контролю виявлені помилки у визначенні чи заяві митним органам даних з митної вартості товарів, то відповідно до Митного кодексу України це класифікується як порушення митних правил і тягне за собою застосування відповідних штрафних санкцій зі стягненням у законодавчому порядку несплачених митних платежів, а також накладення штрафу.

Процедура ДМВ, що ввозяться на територію України, та форма декларації митної вартості визначаються ДМСУ. За необхідності підтвердження поданої митної вартості декларант зобов'язаний на вимогу митного органу надати йому необхідні для цього відомості. При виникненні у митного органу сумнівів щодо достовірності даних, наданих декларантом для визначення митної вартості, декларант зобов'язаний довести таку достовірність.

Особливе місце в системі нормативних актів з митної вартості посідають питання визначення митної вартості товарів, що вивозяться з митної території України. Митна вартість товарів, що експортуються з України на підставі договору купівлі-продажу визначається на основі ціни, яку було фактично сплачено або яка підлягає сплаті за ці товари на момент перетинання митного кордону України.

До митної вартості товарів, що експортуються, додаються витрати, що не ввійшли до ціни угоди:

- на навантаження, вивантаження, перевантаження, транспортування та страхування до пункту перетинання митного кордону;
- комісійні та брокерські винагороди;

- ліцензійні та інші платежі за використання об'єктів права інтелектуальної власності, які покупець повинен прямо чи побічно здійснити як умову експорту товарів, які оцінюються.

Митна вартість товарів, що вивозяться з України на підставі договору, відмінного від договорів купівлі-продажу чи міни, визначається на основі ціни, підтвердженої комерційними, транспортними, банківськими, бухгалтерськими та іншими документами, що містять відомості про вартість товарів, які оцінюються, з урахуванням витрат на транспортування та страхування товарів до пункту перетинання митного кордону України. При відсутності угоди купівлі-продажу або у випадку неможливості її використання як підстави для визначення митної вартості, вартість визначається виходячи з даних бухгалтерського обліку продавця-експортера про витрати на виробництво товару, що вивозиться, і величини одержаного прибутку або на підставі даних про оприбуткування і списання з балансу товарів, що вивозяться.

У разі коли неможливо використати подані декларантом дані, митна вартість товару, що експортується, визначається на підставі зведень про ціни на ідентичні або однорідні товари. Крім цього, стосовно певної групи товарів діють індикативні ціни.

3. Методи визначення митної вартості товарів

Використання на практиці митного тарифу тісно пов'язане з методами оцінки вартості товарів для митного оподаткування. У рамках ГАТТ було укладено Угоду з митної оцінки, що набула чинності з 1981 року. Відповідно до даної угоди для оцінки вартості імпортованого товару використовують ціну товару, зазначену в зовнішньоторговельному контракті або в рахунку-фактурі іноземного контрагента, а також усі фактичні витрати. Методологічна схема вартісної оцінки товарів включає до себе цілу систему методів митної оцінки (рис. 4.2).

Основним і, відповідно, найбільш поширеним є метод оцінки товарів за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо товарів, які імпортуються (метод 1). Особливістю *першого методу оцінки* є те, що в даному випадку розглядається тільки ціна угоди щодо оцінюваних товарів. Водночас інші методи (2-6) використовують в тій чи іншій мірі як підставу для оцінки з митними цілями даних про вартість як оцінюваних, так і ідентичних або однорідних товарів, або товарних груп того самого класу або виду.

Рис. 4.2. Система методів визначення митної вартості[30]

Оцінка товарів з митними цілями завжди здійснюється послідовно від методу 1 до методу 6. За наявності передумов для оцінки за ціною угоди з ввезеними товарами використання інших методів оцінки виключається, якщо основний метод не може бути використаний, застосовується послідовно кожний із перелічених методів. При цьому кожний наступний метод застосовується, якщо

митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу. Методи віднімання та додавання вартості можуть застосовуватися у будь-якій послідовності за розсудом декларанта.

Метод оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо товарів, які імпортуються (метод 1)

Метод оцінки товарів за ціною зовнішньоекономічної угоди є основним методом визначення митної вартості (метод 1). Даний метод ґрунтується на ціні угоди. Під *ціною угоди* розуміється ціна, фактично сплачена або та, що підлягає сплаті при продажу товарів на експорт до країни імпорту, скоригована з урахуванням установлених додаткових нарахувань до ціни.

Митною вартістю за методом 1 – є ціна угоди, яка фактично сплачена, або підлягає сплаті за товари, що імпортуються в Україну, на момент перетинання ними митного кордону держави.

Основу для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом 1 представлено на рис. 4.3.

Ціною, що фактично сплачена або такою, що підлягає сплаті, вважається повний платіж за товари, що імпортуються, якій здійснено або такий, що підлягає здійсненню покупцем продавцю або на користь продавця.

Застосування цього методу передбачає:

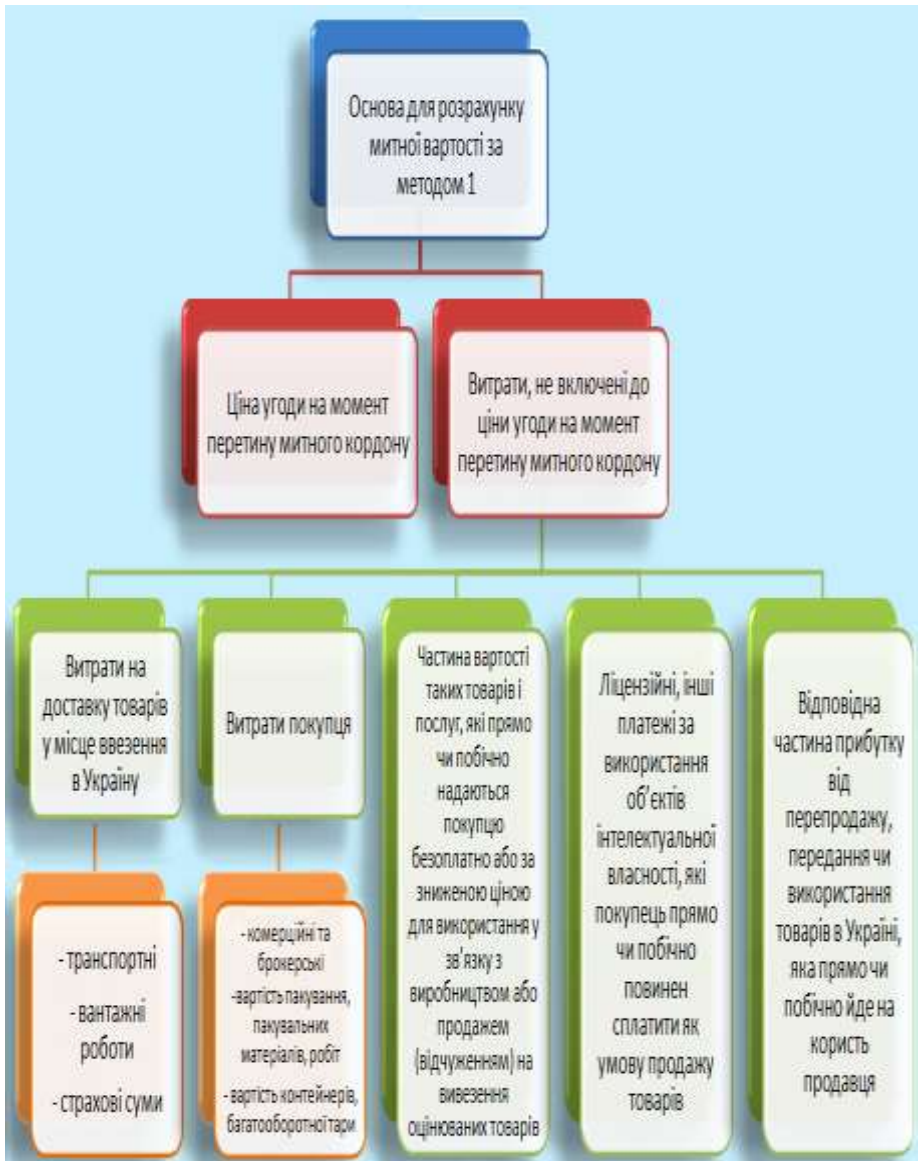
- коригування ціни, що фактично сплачена або такої, що підлягає сплаті, якщо деякі елементи, що формують частину вартості припадають на покупця, але не включаються до ціни угоди за імпортовані товари;

- включення до ціни угоди окремих умов, що можуть переходити з покупця на продавця в основному у формі певних товарів або послуг, не в грошовій формі.

Для визначення митної вартості товарів до ціни угоди при цьому додаються, якщо вони не були раніше до неї включені, такі витрати:

- на доставку товарів до аеропорту, порту чи іншого місця ввезення товарів на митну територію України:

- а) вартість транспортування;
- б) на навантаження, вивантаження, перевантаження й перевалку товарів;
- в) страхові суми;

Рис. 4.3. Основа для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом оцінки товарів за ціною зовнішньоекономічної угоди[30]

- витрати, понесені покупцем:
  - а) комісійні та брокерські винагороди, за винятком комісійних за закупівлю товару;
  - б) вартість контейнерів та іншої багатооборотної тари, якщо відповідно до товарної номенклатури вони розглядаються як одне ціле з товарами, що оцінюються;
  - в) вартість пакування, включаючи вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних з пакуванням;

– відповідна частина вартості товарів та послуг, які прямо чи побічно надаються покупцю безоплатно або за зниженою ціною для використання, якщо відповідна частина не була включена до заявленої ціни:

- а) сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів та інших комплектуючих виробів, які є складовою частиною товарів, що оцінюються;
- б) інструментів, штампів, форм та інших подібних предметів, використаних на виробництво товарів, що оцінюються;
- в) матеріалів, витрачених на виробництво товарів, що оцінюються (мастильних матеріалів, палива тощо);
- г) інженерної проробки, дослідно-конструкторських робіт, дизайну, художнього оформлення, ескізів та креслень, виконаних за

межами митної території України і безпосередньо необхідних для виробництва товарів, що оцінюються;

– ліцензійні та інші платежі за використання об'єктів права інтелектуальної власності, які покупець прямо чи побічно повинен сплатити як умову продажу товарів, що оцінюються;

– відповідна частина прибутку від будь-якого подальшого перепродажу, передачі чи використання товарів, що оцінюються, на митній території України, яка прямо чи побічно йде на користь продавця.

Розглянемо умови використання цього методу.

Перша умова – відсутність обмежень щодо прав покупця (імпортера) на використання товарів, які оцінюються, за винятком тих, які:

- уводяться або вимагаються законом (наприклад, існує заборона на вільний продаж товарів, що підлягають експортному контролю);

- обмежують географічний регіон, у якому товари можуть бути перепродані (обмеження географічного регіону досить часто зустрічається в зовнішньоторговельній практиці);

- неістотно впливають на ціну товару.

До числа обмежень, які не зробили б ціну, фактично сплачену чи таку, що підлягає сплаті, неприйнятною, можуть належати обмеження, які істотно не впливають на вартість товарів. Приклад такого обмеження: продавець вимагає від покупця автомобілів не продавати чи не демонструвати їх до визначеної дати, що являє собою початок року випуску моделі.

Друга умова – відсутність залежності продажу та ціни угоди від дотримання умов, вплив яких неможливо врахувати.

У зовнішньоторговельній практиці існує багато прикладів залежності продажу (відчуження) та ціни угоди від дотримання умов, вплив яких неможливо врахувати, а саме:

- продавець встановлює ціну імпортованих товарів, яка залежить від того, чи придбає покупець також інші товари у визначених кількостях (цей приклад характерний для зовнішньоекономічних операцій, які здійснюються на підставі угод про зустрічну торгівлю);

- ціна імпортованих товарів залежить від цін, за якими покупець імпортованих товарів продає інші товари продавцю імпортованих товарів;

- ціна встановлюється на основі форми платежу, не пов'язаної з імпортованими товарами.

Третя умова – використані декларантом відомості повинні бути підтверджені документально, кількісно виражені та достовірні.

Додавання витрат до ціни угоди здійснюється тільки на основі об'єктивних даних, що піддаються кількісному визначенню.

Четверта умова – відсутність прямого чи побічного надходження на користь продавця будь-якої частини прибутку від будь-яких наступних перепродажу, реалізації чи використання товарів покупцем.

Метод митної оцінки за ціною угоди використовується за умови, що жодна частина виручки від будь-яких наступних перепродажу, реалізації або використання товарів покупцем не перейде прямо чи побічно продавцю, якщо тільки не може бути зроблене належне коригування.

П'ята умова – відсутність взаємозалежності учасників угоди (експортера та імпортера), за винятком випадків, коли митний орган уважає визначену ціну прийнятною.

При цьому особи вважаються взаємозалежними, якщо:

- один з учасників угоди – фізична особа чи посадова особа одного з підприємств-учасників угоди є одночасно посадовою особою іншого підприємства-учасника угоди;
- учасники угоди є співвласниками підприємства;
- учасники угоди пов'язані трудовими відносинами;
- один з учасників угоди володіє вкладом чи акціями з правом голосу в статутному капіталі іншого учасника угоди, які становлять не менше п'яти відсотків статутного капіталу;
- обидва учасники угоди перебувають під прямим чи непрямим контролем третьої особи;
- учасники угоди спільно, прямо чи непрямю контролюють третю особу;
- один з учасників угоди прямо чи непрямю контролює іншого учасника угоди;
- учасники угоди – фізичні особи чи посадові особи підприємств-учасників угоди з родичами.

Шоста умова – певним чином пов'язана з п'ятою: цією умовою конкретизується, що особи, асоційовані в бізнесі одна з одною, з яких одна є виключним агентом, дистриб'ютором або єдиним концесіонером, вважаються взаємозалежними особами лише в разі, якщо підпадають під дію критеріїв, зазначених у п'ятій умові.

Сьома умова – при торговельній угоді між взаємозалежними особами ціна угоди повинна прийматися для цілей митної оцінки, якщо митний орган вважає таку ціну прийнятною або декларант доведе, що така ціна досить наближена до однієї з вартостей, визначених відповідно до статей 268, 269, 271 та 272 Митного кодексу України.

Якщо митниця не має сумнівів у прийнятності ціни, то остання повинна прийматися без запиту додаткової інформації від імпортера. Наприклад, митниця може заздалегідь вивчити взаємозв'язок або вже мати докладну інформацію про покупця й продавця й на основі цього дійти висновку, що взаємозв'язок не вплинув на ціну.

Якщо митниця не в змозі прийняти ціну угоди без подальшої перевірки, то вона повинна дати імпортеру можливість надати таку додаткову докладну інформацію, яка може дозволити їй вивчити обставини, за яких здійснюється продаж.

У цьому контексті митниця повинна бути готова вивчити аспекти угоди, що стосуються справи, зокрема те, як покупець і продавець організують свої комерційні відносини, і те, як була встановлена ціна угоди, для того, щоб визначити, чи вплинув

взаємозв'язок на цю ціну. Якщо може бути показано, що покупець і продавець, хоча вони й пов'язані між собою, взаємно купують і продають таким чином, ніби вони не взаємозалежні, то це доводило б, що взаємозв'язок не вплинув на ціну угоди. Також, якщо підтверджено, що ціна угоди адекватна для того, щоб забезпечити покриття всіх витрат і прибуток, який відповідає звичайному прибутку фірми, отриманому за представницький відрізок часу при продажу товарів того самого класу чи виду, то це доводило б, що ціна угоди не зазнала впливу.

При з'ясуванні того, чи дійсно одна митна вартість близька до іншої митної вартості, до уваги повинен братися ряд факторів, до числа яких належать характер імпортованих товарів, характер галузі, сезон, у який імпортуються товари, а також чи є розбіжності в митній вартості істотними в комерційному відношенні. Оскільки ці фактори можуть бути різними, то для кожного конкретного випадку неможливо застосовувати один стандарт, як, наприклад, фіксований відсоток.

Після того, як можливість використання методу 1 встановлено, відбувається визначення ціни угоди та її коригування, яке полягає в урахуванні витрат, якщо раніше вони не були включені до ціни угоди.

Розглянемо компоненти, які повинні враховуватися при коригуванні ціни угоди.

Першим компонентом є – витрати на доставку товарів в аеропорт, порт чи інше місце ввезення товарів на митну територію України. Витрати на доставку товарів складаються з вартості транспортування, з витрат на навантаження, вивантаження, перевантаження й перевалку товарів і зі страхових сум.

Другим компонентом є понесені покупцем витрати, до яких належать: комісійні та брокерські винагороди, за винятком комісійних за закупівлю товару; вартість контейнерів та іншої багатооборотної тари, якщо відповідно до товарної номенклатури вони розглядаються як одне ціле з товарами, що оцінюються; вартість пакування, включаючи вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних з пакуванням.

Слід зазначити, що до митної вартості включаються тільки комісійні витрати на продаж товару, тобто витрати, понесені для знаходження покупця й продажу йому товару. Як правило, вони вже містяться в ціні. Однак, якщо з якої-небудь причини вони не були включені до ціни угоди, застосування методу 1 передбачає їх донарахування, яке здійснюється на підставі відповідних рахунків. Комісійні витрати на продаж товару слід відрізнити від комісійних за закупівлю товару, які несе покупець і які не обкладаються митом.

Окремо слід розглянути питання використання контейнерів та багатооборотної тари. У контексті цього компоненту під контейнером розуміється контейнер як вид тари, а не контейнер, який використовуються для транспортування товару.

Під багатооборотною тарою може розумітися тара, яка використовується для багаторазового переміщення товарів. Така тара, як правило, багаторазово використовується при поставці товарів, унаслідок чого псується. У світовій практиці вартість такої тари розподіляється пропорційно кількості товарів у кожній партії. Пропорційний розподіл витрат на тару (тобто перенесення її вартості частками на кожну партію) приймається митним органом за умови, що це положення знайшло відображення в зовнішньоекономічному договорі.

Третім компонентом є відповідна частина вартості товарів та послуг, які прямо чи побічно надаються покупцю безоплатно або за зниженою ціною для використання у зв'язку з виробництвом або продажем (відчуженням) на вивезення товарів, що оцінюються, якщо ця частина не була включена до заявленої ціни:

- сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів та інших комплектуючих виробів, які є складовою частиною товарів, що оцінюються;
- інструментів, штампів, форм та інших подібних предметів, використаних при виробництві товарів, що оцінюються;
- матеріалів (мастильних матеріалів, палива тощо), витрачених при виробництві товарів, що оцінюються;
- інженерної проробки, дослідно-конструкторських робіт, дизайну, художнього оформлення, ескізів та креслень, виконаних за межами митної території України й безпосередньо потрібних при виробництві товарів, що оцінюються.

Вартістю сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів та інших комплектуючих виробів, які є складовою частиною товарів і які були надані покупцем продавцю безкоштовно чи за зниженою ціною для використання при виробництві чи продажу на вивезення оцінюваних товарів, *є їх ціна, сплачена покупцем при їх закупівлі в третіх осіб*. Якщо ж ці товари виготовлено самим покупцем або взаємозалежною з ним особою, то як їх митна вартість приймається вартість виготовлення, підтверджена відповідною бухгалтерською документацією покупця.

Четвертим компонентом визначено ліцензійні та інші платежі за використання об'єктів права інтелектуальної власності, які імпортер

прямо чи побічно повинен сплатити як умову продажу товарів, що оцінюються.

Ліцензійними й іншими платежами вважається винагорода, виплачувана за користування правами на:

- виготовлення ввезених товарів, у тому числі «ноу-хау» тощо;
- продаж на експорт увезених товарів, у тому числі товарних знаків та ін.;
- використання чи перепродаж увезених товарів, у тому числі патентів, авторських прав на літературні, художні чи наукові здобутки, а також технологій виробництва, що є одним цілим з імпортованим товаром.

Додавання ліцензійних і аналогічних платежів до ціни Угоди здійснюється тільки тоді, коли ці платежі, по-перше, стосуються товару, що оцінюється, і, по-друге, передбачено умовами укладеної між продавцем і покупцем угоди.

П'ятим компонентом є відповідна частина прибутку від будь-якого подальшого перепродажу, передання чи використання товарів, що оцінюються, на митній території України, яка прямо чи побічно йде на користь продавця.

Як правило, ця частина прибутку продавця обумовлюється в зовнішньоекономічному контракті.

Так, якщо договором передбачено, що певний відсоток прибутку, що одержить покупець, буде повернутий продавцю, то сума, що відповідає цій частині прибутку, включається до складу митної вартості.

У світовій практиці суми витрат на монтаж, складання, налагодження устаткування, на подання іншої технічної допомоги, зроблених після ввезення товарів, віднімаються від ціни угоди тільки в тому разі, якщо ці роботи передбачено договором і відповідні суми виокремлено в рахунку-фактурі (інвойсі).

Метод оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо ідентичних товарів (метод 2)

Як уже зазначалось, у тих випадках, коли ціна товару в контракті між взаємопов'язаними партнерами не відповідає його реальній вартості, у строгій послідовності мають використовуватись інші методи непрямой оцінки: за ціною угоди з ідентичними товарами; за ціною угоди з подібними товарами; віднімання вартості; додавання вартості; резервний метод.

За основу визначення митної вартості з використання *методу оцінки за ціною угоди щодо ідентичних товарів* (методу 2) приймається ціна угоди з ідентичними товарами.

Під *ідентичними* розуміються товари, однакові з товарами, що підлягають оцінці, у тому числі й за такими параметрами:

- фізичні характеристики;
- якість та репутація на ринку;
- країна походження;
- виробник.

Незначні відмінності у зовнішньому вигляді не можуть бути підставою для відмови у розгляді товарів як ідентичних, якщо в цілому такі товари відповідають вимогам даних параметрів. Незначними розходженнями вважаються: розмір, ярлик, колір (якщо він не є істотним фактором, який формує ціну).

Товари, вироблені різними суб'єктами, можуть вважатися ідентичними тільки у тому разі, якщо у декларанта та митних органів немає відомостей про ідентичні оцінювані товари.

Ціна Угоди з ідентичними товарами приймається за основу для визначення митної вартості, якщо ці товари:

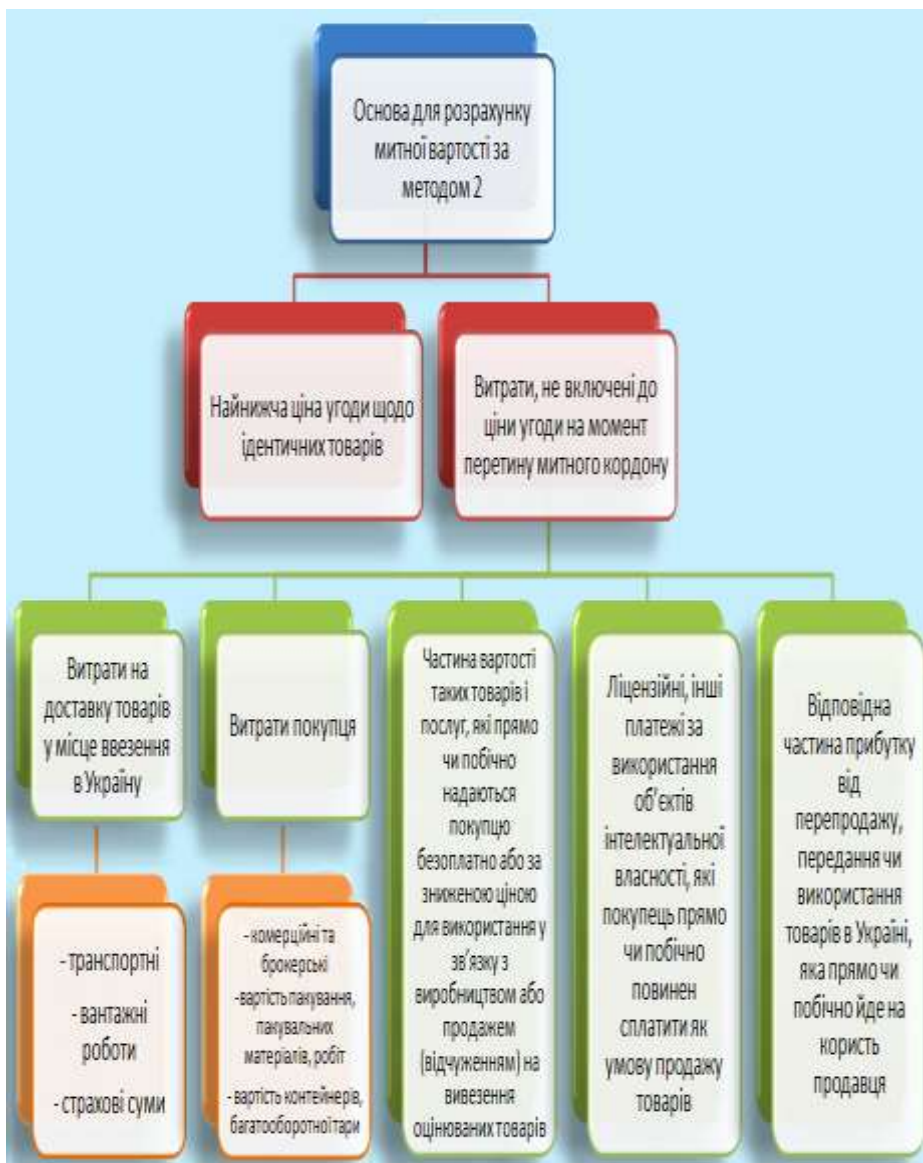
- продані для ввезення на територію України;
- ввезені одночасно або не раніше ніж за 90 діб до ввезення оцінюваних товарів;
- ввезені на тих самих комерційних умовах і приблизно в тій самій кількості, що й оцінювані товари.

У разі коли ідентичні товари ввозились в іншій кількості чи на інших комерційних умовах, декларант повинен зробити відповідне коригування їхніх цін з урахуванням цих відмінностей та документально підтвердити митному органу обґрунтування ціни.

Якщо при використанні цього методу виявляється більше однієї ціни Угоди з ідентичних товарів, то для визначення митної вартості товарів, що імпортуються, використовується найменша з них.

Основу для розрахунку митної вартості за методом 2, представлено на рис. 4.4.

При застосуванні цього методу митної оцінки митниці, наскільки це можливо, використовує дані про продаж ідентичних товарів на тому ж комерційному рівні й в основному в тих же кількостях, що й оцінювані товари.

Рис. 4.4. Основа для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо ідентичних товарів [30]

Якщо таких продажів не виявлено, то можуть бути використані дані про продаж ідентичних товарів, що здійснюється за однієї з таких трьох умов:

- на тому самому комерційному рівні, але в інших кількостях;
- на іншому комерційному рівні, але в основному в тих же кількостях;
- на іншому комерційному рівні та в інших кількостях.

Після виявлення продажу, що здійснювався при виконанні якої-небудь однієї з перелічених умов, проводяться відповідні коригування, що стосуються:

- лише кількості;
- лише комерційного рівня;
- і комерційного рівня, і кількості.

Умовою для коригування з урахуванням різних комерційних рівнів чи різних кількостей незалежно від того, чи веде воно до збільшення або зменшення вартості, є наявність доказів, які ясно свідчать про розумність і точність коригування (таким доказом, наприклад, може бути каталог, який містить ціни, що належать до різних рівнів або стосуються різних кількостей).

При використанні цього методу визначення митної вартості слід також урахувати застереження щодо умов використання цього методу в таких випадках:

- товари не вважаються ідентичними по відношенню до оцінюваних, якщо вони не були вироблені в тій же країні, що й оцінювані товари;
- товари, виготовлені не виробником оцінюваних товарів, а іншою особою, беруться до уваги лише в разі, якщо немає ні ідентичних, ні подібних товарів, виготовлених виробником оцінюваних товарів;
- товари не вважаються ідентичними, якщо для їх виробництва, проектування виконано інші дослідно-конструкторські роботи, художнє оформлення, дизайн, ескізи, креслення, а також будь-які аналогічні роботи.

Метод оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо подібних товарів (метод 3)

Якщо вартість товару не можна визначити за методом 2, варто переходити до іншої альтернативної бази оцінки – ціни угоди з подібними товарами, тобто використовувати **метод оцінки за ціною угоди з подібними товарами** (метод 3). За даним методом в основу визначення митної вартості покладена ціна Угоди з товарів, подібними

з товарами, що імпортуються. Під *подібними* розуміються товари, які мають подібні характеристики і складаються із подібних компонентів, що дає змогу їм виконувати ті самі функції, що й оцінювані товари та бути комерційно взаємозамінними.

При визначенні подібності товарів, обов'язково необхідно враховувати такі параметри: якість, наявність товарного знаку та репутація на ринку; виробник; країна походження.

Товари не вважаються *подібними*, якщо їхнє проектування, дослідно-конструкторські роботи, художнє оформлення, дизайн, ескізи і креслення виконані після ввезення в Україну. На підставі цих вимог при вирішенні питання про можливість розглядати товари як подібні аналізуються такі їхні параметри:

- фізичні характеристики: розмір і форма, рівень технічних та інших характеристик, спосіб виготовлення;
- матеріали, з яких виготовлені товари;
- функції і сфера застосування;
- комерційна взаємозамінність, тобто чи прийме покупець порівнюваний товар як замітник (як за функціональним призначенням, так і за комерційними характеристиками).

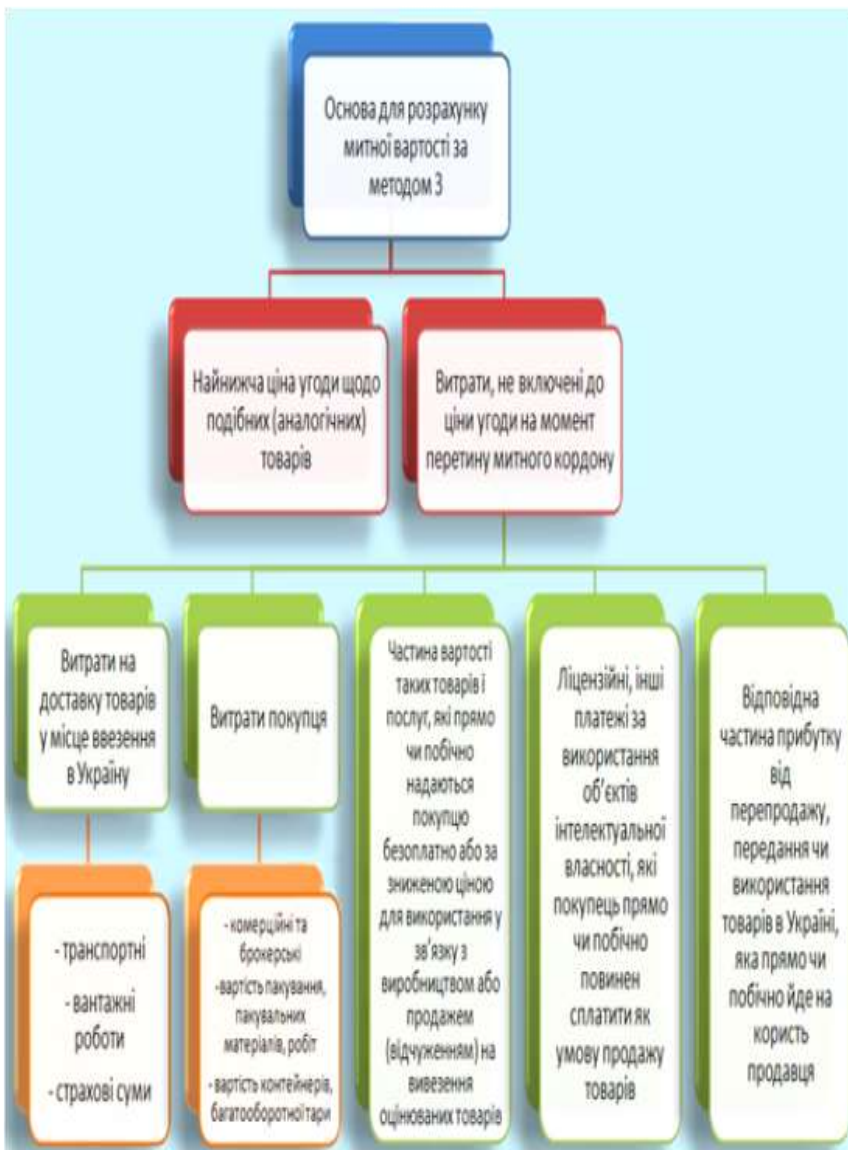
Ціна угоди щодо подібних (аналогічних) товарів береться за основу для визначення митної вартості товарів, якщо ці товари:

- продані для ввезення на територію України;
- ввезені одночасно з товарами, що оцінюються, або не раніше ніж за 90 днів до ввезення товарів, що оцінюються;
- ввезені приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних умовах. Якщо подібні (аналогічні) товари ввозилися в іншій кількості або на інших комерційних умовах, необхідно провести відповідне коригування їх ціни з урахуванням цих розбіжностей та документально підтвердити митному органу обґрунтованість ціни.

Митна вартість товарів, що визначається за ціною угоди щодо подібних (аналогічних) товарів, повинна бути скоригована з урахуванням витрат, зазначених у статті 267 Митного кодексу.

Коригування повинно здійснюватися декларантом на підставі достовірних та документально підтверджених відомостей. У разі якщо для цілей застосування цього методу виявляється більше однієї ціни угоди щодо ідентичних товарів, для визначення митної вартості товарів, що імпортуються, застосовується найнижча з них.

Оснoву для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом 3, представлено на рис. 4.5.

Рис. 4.5. Основа для розрахунку митної вартості, за методом оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо подібних товарів [30]

При застосуванні цього методу митниця повинна, наскільки це можливо, використовувати дані про продаж подібних (аналогічних) товарів на тому ж комерційному рівні й в основному в тих же кількостях, що й оцінювані товари.

Якщо таких продажів не виявлено, то можуть бути використані дані про продаж подібних (аналогічних) товарів, який здійснювався при виконанні однієї з таких трьох умов:

- на тому самому комерційному рівні, але в інших кількостях;
- на іншому комерційному рівні, але в основному в тих же кількостях;
- на іншому комерційному рівні й в інших кількостях.

Після виявлення продажу, що здійснювався при виконанні якої-небудь однієї з перелічених умов, проводяться відповідні коригування, що стосуються:

- лише кількості;
- лише комерційного рівня;
- і комерційного рівня, і кількості.

Умовою для коригування з урахуванням різних комерційних рівнів чи різних кількостей незалежно від того, чи веде воно до збільшення або зменшення вартості, є наявність доказів, які ясно свідчать про розумність і точність коригування (таким доказом, наприклад, може бути каталог, який містить ціни, що належать до різних рівнів або стосуються різних кількостей).

Так, якщо при ввезенні 10 одиниць товару й за наявності ціни угоди на подібні (аналогічні) товари в кількості 500 одиниць визнано, що продавець надає знижки за кількість, то потрібне коригування можна зробити з використанням каталогу цін продавця, з якого вибирається ціна, що застосовується при продажу 10 одиниць товару. Це не потребує, щоб був здійснений продаж 10 одиниць товару, якщо тільки каталог цін складався сумлінно щодо продажів товару в інших кількостях.

Однак за відсутності такого об'єктивного засобу митної оцінки товару метод 3 не може використовуватися.

Як і при використанні попереднього методу визначення митної вартості, потрібно враховувати визначені статтею 270 Митного кодексу України застереження щодо умов використання цього методу в таких випадках:

- товари не вважаються подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо вони не були вироблені в тій же країні, що й оцінювані товари;
- товари, виготовлені не виробником оцінюваних товарів, а іншою особою, беруться до уваги лише в разі, якщо немає ні

ідентичних, ні подібних (аналогічних) товарів, виготовлених особою-виробником оцінюваних товарів;

- товари не вважаються подібними (аналогічними), якщо для їх виробництва, проектування, дослідно-конструкторські роботи, художнє оформлення, дизайн, ескізи, креслення, а також інші аналогічні роботи виконано в Україні.

*Метод оцінки товарів на підставі віднімання вартості
(метод 4)*

У тих випадках, коли неможливо використовувати наявні ціни угод або відсутня угода з ідентичними або однорідними товарами, необхідно переходити до інших альтернативних методів оцінки. У Митному кодексі України зазначено «визначення митної вартості товарів за методом оцінки на основі віднімання вартості здійснюється у тому разі, якщо оцінювані, ідентичні чи подібні (аналогічні) товари продаватимуться (відчужуватимуться) на митній території України у незмінному стані».

Для визначення митної вартості товарів за основу береться ціна одиниці товару, за якою оцінювані, ідентичні чи подібні товари продаються найбільшою партією на території України у час, максимально наблизений до часу ввезення, але не пізніше ніж через 90 днів з дати ввезення товарів, що оцінюються, покупцю, що не є взаємозалежною з продавцем особою.

Від ціни одиниці товару віднімаються, якщо вони можуть бути виділені, такі компоненти:

- витрати на виплату комісійних винагород, звичайні надбавки на прибуток та загальні витрати у зв'язку з продажем на митній території України товарів того ж класу та виду;

- суми імпортного мита, податків, зборів та інших платежів, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням чи продажем (відчуженням) товарів;

- звичайні витрати, понесені в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування.

У разі відсутності випадків продажу оцінюваних, ідентичних чи подібних (аналогічних) товарів у тому ж стані, в якому вони перебували на момент ввезення, на прохання декларанта може використовуватися ціна одиниці товару, що пройшов переробку, з поправкою на додану вартість і з дотриманням положень частин другої та третьої статті 271 Митного кодексу України.

Основу для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом 4, представлено на рис. 4.6.

• Основа для розрахунку митної вартості за методом 4

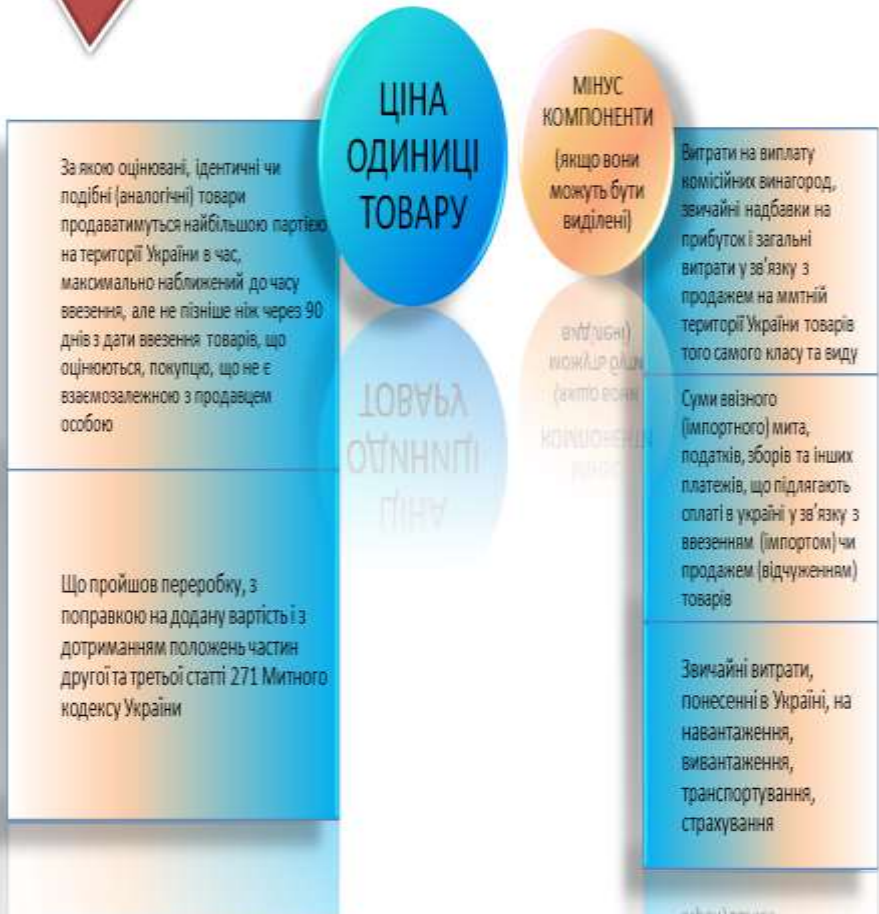

Рис. 4.6. Основа для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом оцінки товарів на підставі віднімання вартості [30]

Так, наприклад, товари продаються за каталогом цін, який передбачає менші ціни одиниці продукції при оптових покупках (табл. 4.1).

З табл. 4.1 видно, що найбільша кількість проданих одиниць продукції 80, тому ціна кожної одиниці продукції для найбільшої сукупної кількості склала – 90.

Таблиця 4.1

Приклад продажу товарів за меншими цінами

Кількість товарів, що продаються	Ціна одиниці продукції	Кількість продажів	Загальна кількість проданих товарів
1 - 10 одиниць	100	10 по 5 одиниць 5 по 3 одиниці	65
11 - 25 одиниць	95	5 по 11 одиниць	55
Понад 25 одиниць	90	1 по 30 одиниць 1 по 50 одиниць	80

Приклад продажу товарів, коли різна його кількість продається за різними цінами представлений в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Приклад продажу товарів за різними цінами

(а) Обсяг продажу	Ціна одиниці продукції
40 одиниць	100
30 одиниць	90
15 одиниць	100
50 одиниць	95
25 одиниць	105
35 одиниць	90
5 одиниць	100
(б) Загальна продана кількість	Ціна одиниці продукції
65	90
50	95
60	100
25	105

У цьому прикладі найбільша кількість одиниць товару, проданого за визначеною ціною – 65, тому ціна одиниці товару для

найбільшої сукупної кількості 90. Загальні витрати включають прямі й непрямі витрати у зв'язку зі збутом таких товарів. Слід зазначити, що прибуток і загальні витрати повинні розглядатись як єдине ціле.

Обчислення цієї суми повинно здійснюватися на основі інформації, наданої імпортером або від його імені, якщо дані імпортера узгоджуються з даними, отриманими при продажах у країні імпорту імпортованих товарів того самого класу чи виду. Якщо дані імпортера не узгоджуються з такими даними, то обсяг прибутку й загальних витрат може обчислюватися за іншою придатною інформацією, ніж надана імпортером або від його імені.

Під часом, максимально наближеним до часу ввезення товарів, в Угоді розуміється дата, до якої продаж імпортованих товарів або ідентичних чи подібних імпортованих товарів здійснюється в достатній кількості для встановлення ціни одиниці продукції.

Якщо при визначенні митної вартості за цим методом за основу береться ціна одиниці товару, що пройшов переробку, з поправкою на додану вартість, то віднімання вартості, доданої в результаті подальшої переробки, ґрунтується на об'єктивних даних, що піддаються кількісному вираженню. Основою для розрахунків служать прийняті промислові формули, рецептури, методи будівництва й інші види промислової практики.

Таким чином, для використання ціни продажу на внутрішньому ринку оцінюваних або ідентичних, або однорідних товарів як основи для визначення митної вартості цей продаж мусить відповідати таким вимогам.

По-перше, товари мають бути продані в Україні в незмінному вигляді, тобто такими, якими вони були завезені. Переупаковка, щоб вилучити закордонну експортну упаковку товарів, або звичайна переупаковка для внутрішнього ринку, а також природні зміни, такі як випаровування, всихання, ерозія і т.д., мають розглядатись як незмінний стан. Природні зміни у товарах, такі як випаровування (наприклад, необробленої нафти, бензину, цукру, газів і т.д.), всихання і нормальна ерозія (такого типу, як незначна кількість іржі на металі) залишають товари у незмінному стані. Однак у випадках, коли через ці природні зміни відбуваються зміни суттєвого характеру щодо товарів (наприклад, повітря що попало у вино, може призвести до того, що вино перетворюється в оцет), то в такому випадку вони не є у незмінному стані. Будь-який тип виробництва або подальша обробка, включаючи монтаж, більше не відносить товари до таких, які знаходяться у незмінному стані.

По-друге, оцінювані, ідентичні товари мають продаватися одночасно з ввезенням оцінюваних товарів або найближчим часом ввезених оцінюваних товарів; допускається використовувати дані з продажу, що відбувся не пізніше 90 днів від дати ввезення оцінюваних товарів.

По-третє, за відсутності випадків продажу ввезених ідентичних або однорідних товарів у тому ж самому вигляді, в якому вони знаходилися на момент ввезення, покупець може використовувати ціну одиниці товару, що пройшов переробку, з відповідним коригуванням на вартість, додану в процесі переробки.

При цьому покупцю потрібно підтвердити митному органу слушність коригування, оскільки коригування має ґрунтуватися на об'єктивних і кількісно обумовлених даних.

Основу розрахунків мають складати прийняті формули і методи визначення вартості робіт із переробки товарів у відповідних галузях виробництва:

- покупець не може прямо або побічно поставляти продавцю безкоштовно або за зниженою ціною товари або послуги, використані для виробництва і продажу при ввезенні в Україну.

- перший покупець ввезених товарів на внутрішньому ринку не має бути пов'язаний із продавцем оцінюваних, ідентичних або однорідних товарів.

Продаж товарів у незмінному вигляді означає, що операції виробничого характеру, а також подальше опрацювання товарів розглядаються як операції, що змінюють стан завезеного товару.

Метод віднімання вартості ґрунтується на виборі ціни, за якою ввезені товари продаються в Україні. Проте використання в рамках методу 4 цін продажу в Україні тільки оцінюваних товарів обмежило б його застосування, тому що міжнародні норми та законодавство України передбачають можливість використання, у рамках даного методу цін продажу на ринку України ідентичних або однорідних товарів.

Метод оцінки товарів на підставі додавання вартості (метод 5)

За методом оцінки товарів на підставі додавання митна вартість оцінюваних товарів визначається з урахуванням витрат виробництва цих товарів, до яких додається сума прибутку, і витрат, характерних для продажу оцінюваних товарів в Україні.

Для визначення митної вартості за даним методом необхідну інформацію про витрати виробництва оцінюваних товарів можна одержати тільки за межами країни ввезення.

У зв'язку з цим використання методу додавання вартості на практиці обмежено випадками, коли покупець і продавець є взаємозалежними, і продавець готовий надати покупцю необхідні дані про витрати виробництва і полегшити наступну їхню перевірку, якщо виникне така необхідність.

Митна вартість, визначена за методом 5, мусить бути об'єктом ретельної перевірки.

При оцінці на підставі складання вартості за основу приймається ціна товару, що розраховується шляхом складання:

- вартості матеріалів та витрат, понесених виробником у зв'язку з виробництвом оцінюваних товарів;
- загальних витрат, характерних для продажу в Україну з країни вивезення товарів того ж виду, у тому числі витрат на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування до місця перетинання митного кордону України, та інших витрат;
- прибутку, який одержує експортер у результаті поставки в Україну таких товарів.

Для визначення митної вартості за методом оцінки на основі додавання вартості до ціни товарів зараховуються всі витрати, що включаються у ціну товарів відповідно до частини другої статті 267 Митного кодексу України (рис. 4.7.).

Вартість матеріалів та витрат, понесених виробником у зв'язку з виробництвом оцінюваних товарів, повинні визначатися на основі інформації про виробництво оцінюваних товарів наданої виробником.

Така інформація повинна ґрунтуватися на комерційних рахунках виробника за умови, що такі рахунки відповідають загальноприйнятим принципам бухгалтерського обліку в країні, де вироблено товари.

Слід зазначити, що обсяг загальних витрат і обсяг прибутку повинні розглядатись як єдине ціле. Звідси випливає: якщо в якому-небудь визначеному випадку показники прибутку виробника низькі, а загальні витрати його високі, то прибуток і загальні витрати виробника в цілому можуть, проте, узгоджуватися з даними, що звичайно виходять при продажах товарів того самого класу чи виду.

Рис. 4.7. Основа для розрахунку митної вартості, яка визначається за методом оцінки товарів на підставі додавання вартості [30]

Не повинно включатись до вартості матеріалів: вартість відновлення матеріалів, наприклад з металобрухту або відходів; сума будь-якого внутрішнього податку, накладеного країною виробництва продукції, яка має безпосередньо застосовуватись по відношенню до матеріалів або їх розміщення, якщо податки були переведені або повернені після експортування готових товарів.

Витрати на виробництво включають будь-які витрати, які поніс виробник, щоб виготовити товари, що оцінюються. Таким чином, враховуються не тільки прямі витрати за переробку або виробництво, але також непрямі витрати за робочу силу. Це може також включати витрати за монтажні роботи і витрати на ремонт або утримання обладнання і машин, які використовуються в процесі виробництва.

Таким чином, митна вартість за даним методом визначається як на основі інформації, отриманої в Україні, так і за допомогою інформації про витрати виробництва товарів, що оцінюються, яку можна отримати за межами країни імпорту.

При визначенні митної вартості за допомогою методу 5 мають враховуватися всі витрати, що включаються до ціни товару.

На практиці можливі ситуації, коли жодний із розглянутих вище варіантів оцінки товарів відповідно до установлених вимог не може бути використаний як вихідна база для визначення митної вартості.

Такі ситуації можуть скластися, якщо:

- імпорт товарів здійснюється на тимчасовій основі;
- має місце договір оренди або наймання;
- реімпорт товарів здійснюється після ремонту або модифікації;
- проводяться постачання унікальної продукції, творів мистецтва;

- ідентичні або однорідні товари не ввозяться;
- товари не перепродаються в країні-імпортері;
- виробник невідомий або відмовляється надати дані про витрати виробництва, або надані ним відомості не можуть бути прийняті митними органами.

Якщо митна вартість не може бути визначена шляхом послідовного використання вищезазначених методів або митний орган аргументовано вважає, що ці методи визначення митної вартості не можуть бути використані, митна вартість оцінюваних товарів визначається з урахуванням світової практики.

Резервний метод (метод б)

У цьому випадку «врахування світової практики» відносно резервному методу (методу б) варто розглядати з позицій даної Угоди.

Стаття VII Угоди проголошує, що митна вартість у рамках цього методу має визначатися з використанням способів, що відповідають принципам і загальним умовам цієї Угоди і статті VII ГАТТ, а також на базі даних країни-імпортера. Таким чином, оцінка за методом 6 має відповідати встановленим законодавством методам з певною гнучкістю в їх застосуванні, що не має суперечити загальній меті й умовам прийнятої системи оцінки товару з митними цілями.

У рамках резервного методу необхідно дотримуватись установленної послідовності застосування методів визначення митної вартості. Використання резервного методу передбачає велику порівняно з іншими методами гнучкість:

- використання нейтральних загальнодоступних джерел інформації: цінкових довідників, що містять докладний опис товарів на асортиментному рівні, і подібних видань, даних про біржові котирування цін;

- використання статистичних даних про звичаї, комісійні, знижки, прибуток, тарифи на транспорт і под.

Загальною вимогою при використанні в рамках цього методу даних інших угод щодо дозволеної цінової інформації є необхідність урахування базових, вихідних умов конкретних угод (кількість, наявність знижок із ціни, умов постачання і платежів за контрактом та ін.). Для визначення митної вартості товарів за резервним методом не може використовуватися:

- ціна товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;
- ціна товарів, що поставляються з країни-експортера до третіх країн;

- ціна товарів українського походження на внутрішньому ринку України;

- довільно встановлена чи достовірно не підтверджена ціна товарів;

- витрати на виробництво, що відрізняються від тих, які визначені для розрахунків ціни ідентичних або подібних аналогічних товарів відповідно до положень Митного кодексу України;

- мінімальна митна вартість;

- більша з двох альтернативних вартостей.

Основу для розрахунку митної вартості за методом 6, представлено на рис. 4.8.

Рис. 4.8. Основа для розрахунку митної вартості за резервним методом [30]

Митна вартість, визначена за цим методом, повинна максимально ґрунтуватися на раніше визначених митних вартостях.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення митної вартості товарів?
2. Охарактеризуйте системи визначення митної вартості.
3. Хто такий декларант?
4. Що собою являє декларація митної вартості (ДМВ)?
5. Охарактеризуйте резервний метод розрахунку митної вартості
6. Охарактеризуйте розрахунок митної вартості, за методом оцінки товарів на підставі додавання вартості.
7. Дайте оцінку розрахунку митної вартості, яка визначається за методом оцінки товарів на підставі віднімання вартості.
8. Охарактеризуйте розрахунок митної вартості, за методом оцінки за ціною зовнішньоекономічної угоди щодо подібних товарів.

9. Охарактеризуйте розрахунок митної вартості, яка визначається за методом оцінки товарів за ціною зовнішньоекономічної угоди.

10. Митна вартість у системі митного оподаткування.

Тема 5. Митні платежі – основні інструменти системи митного оподаткування

Основні питання теми:

1. Митні платежі як складова економічної політики держави.
2. Механізм нарахування та стягнення податку на додану вартість (ПДВ) при здійсненні зовнішньоторговельних операцій.
3. Особливості нарахування та стягнення акцизного збору при переміщенні через митний кордон України.
4. Митні збори як різновид митних платежів.

1. Митні платежі як складова економічної політики держави

Використання інструментів зовнішньоекономічної політики передбачає аналіз механізму їх реалізації та наслідків дії як для економіки держави, так і для світового господарства в цілому. Тобто, приймаючи рішення про використання даних інструментів, уряд країни повинен оцінювати їх сукупний вплив на характер економічної політики і можливі дії у відповідь за принципом «дія-протидія» з боку інших країн.

Роль та місце митних платежів у системі зовнішньоекономічної політики визначено на рис. 5.1.

Митні платежі – це види податків та зборів, які нараховуються в установленому порядку при переміщенні через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних служб.

Критеріями визначення митних платежів виступають *об'єкт* та *суб'єкт оподаткування*, тобто органи системи державного регулювання ЗЕД, які виконують контролюючі функції з нарахування та сплати митних платежів.

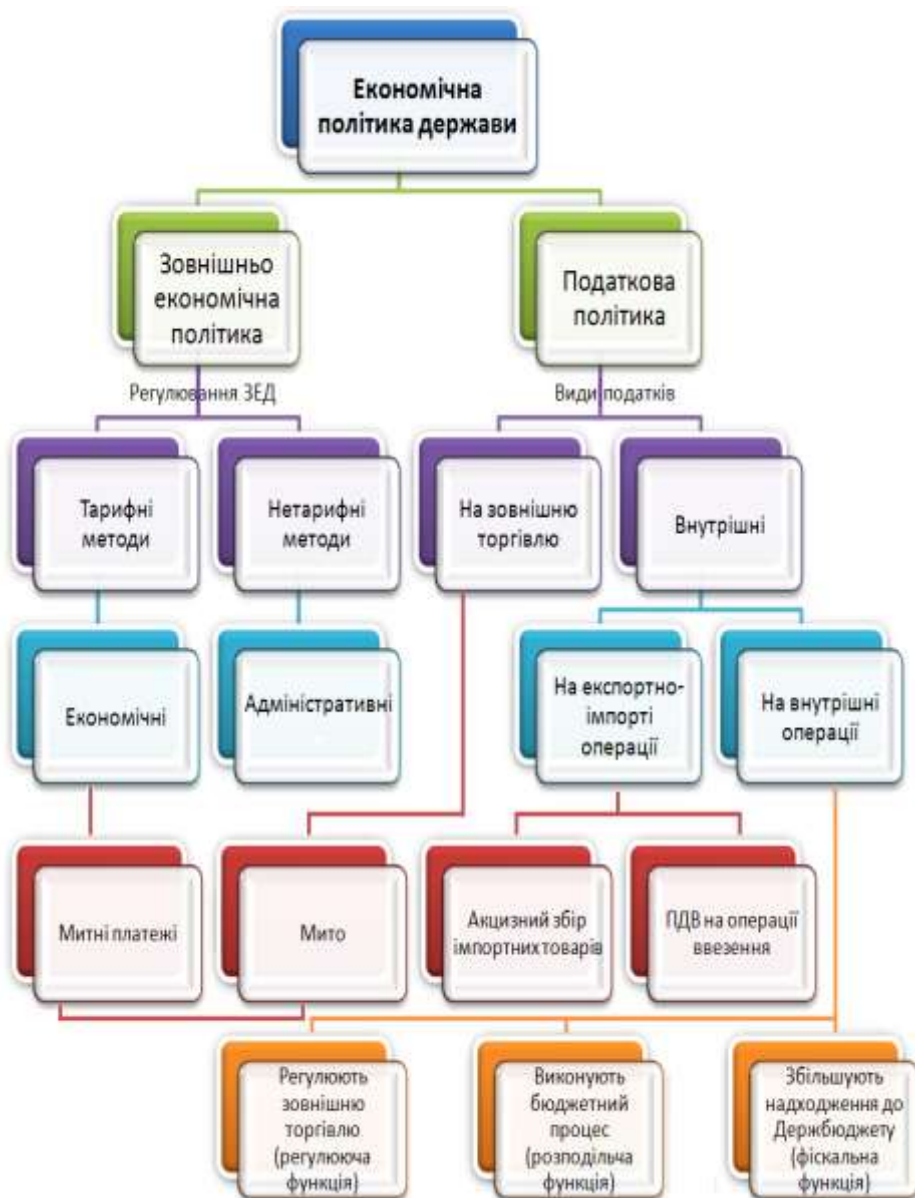

Рис. 5.1. Митні платежі як складова економічної політики держави [38]

Митне оформлення та пропуск товарів через митний кордон може здійснюватися лише після сплати належних платежів або за умов надання митним органом у встановленому порядку відстрочення їх сплати.

Основними функціональними завданнями, які виконують митні платежі є:

- фіскальні, тобто митні платежі виступають джерелом поповнення бюджету країни;
- стимулюючі, які спрямовані на розвиток національного виробництва;
- регулятивні, які формують обсяг та структуру експорту, імпорту, споживання.

Розмір митних платежів встановлюється найвищими органами державної влади і за рівнем запровадження належать до загальнодержавних податків.

Порядок їх нарахування та сплати, надання митних і тарифних пільг регламентуються:

- Митним кодексом України;
- Законом України «Про Єдиний митний тариф»;
- Законом України «Про податок на додану вартість»;
- нормативними актами ДМСУ, Міністерства фінансів України, Державної податкової інспекції України.

Залежно від каналу надходження митні платежі можна систематизувати на:

- платежі, які надходять до дохідної частини Державного бюджету (мито, акцизний збір, ПДВ);
- платежі, які надходять до фондів ДМСУ (митні збори).

Найбільш повною класифікацією митних платежів є класифікація, запропонована професором О.П. Гребельником (рис. 5.2.).

За економічною природою митні платежі складаються з *митних податків* та *митних зборів*.

Митні податки – це непрямі податки, які нараховуються при переміщенні предметів через митний кордон: мито, акцизний збір, ПДВ.

Митні збори – це вид митних платежів, що підлягають сплаті за ВМД суб'єктами.

Митні збори поділяються на дві групи:

- митні збори за виконання покладених на митницю обов'язків;
- та митні збори за надання послуг у галузі митної справи.

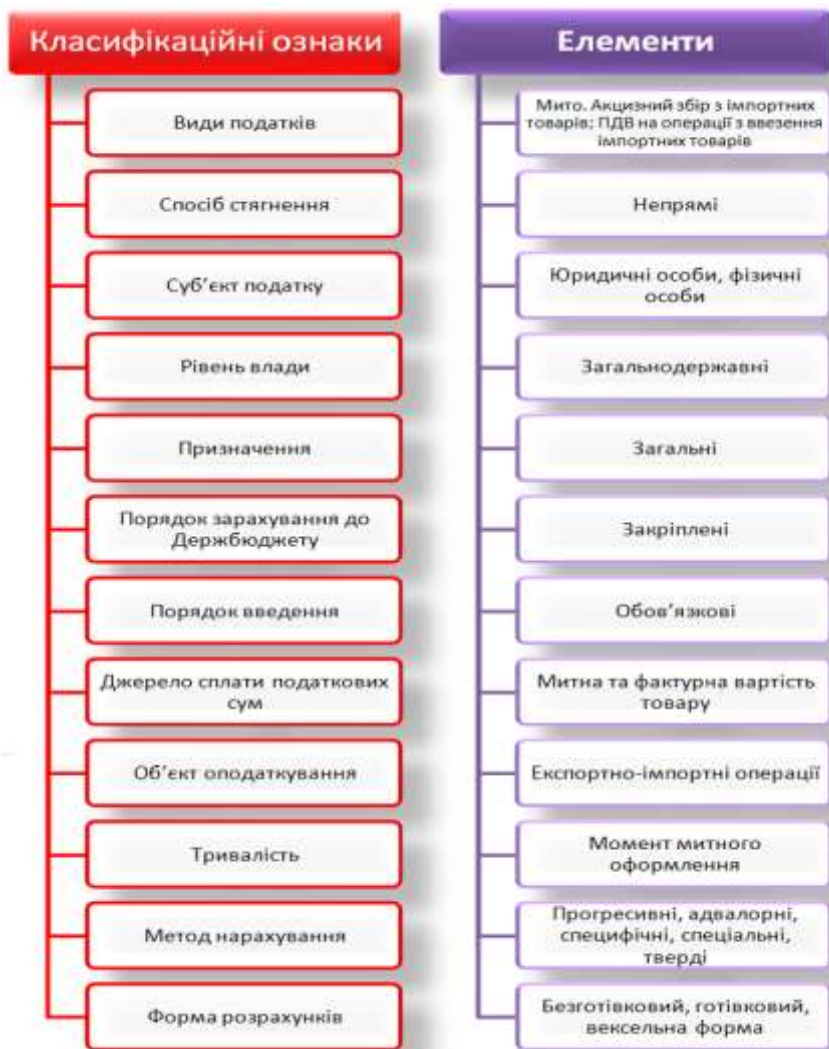

Рис. 5.2. Класифікація системи митних платежів [38]

За *способом митного регулювання* митні платежі можна класифікувати на:

- **тарифні** (платежі, пов'язані з нарахуванням митного тарифу: ввізне мито, що нараховується за ВМД, ввізне мито в неторговому обігу (з громадян), мито за поштові відправлення, вивізне мито, вивізне мито в неторговому обігу (з громадян));

- **нетарифні засоби** (нарахування ж за акцизним збором, ПДВ, митними зборами).

Залежно від *специфіки платника* митні платежі можна систематизувати на:

- **основні** (мито, акцизний збір, ПДВ, митний збір за митне оформлення);

- **додаткові** (митні збори за зберігання товарів, митний супровід, збори за видачу ліцензій, плата за участь у митних аукціонах).

До платежів, які перераховуються митними органами за надання права здійснювати певні види діяльності, слід віднести видачу ліцензій на відкриття митних ліцензійних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі (Duty free).

До групи платежів, які *пов'язані з порушенням правових норм у сфері митного законодавства* відносять:

- штрафи за порушення митних правил;
- доходи від реалізації конфіскованих або прийнятих на зберігання предметів;
- безпосередньо конфіскована валюта, а також валюта, що конфіскована після закінчення строку зберігання;
- доходи від реалізації конфіскованих цінностей;
- національна валюта, заборонена до ввезення.

Митні платежі є основою, за рахунок якої формуються митні доходи країни. Отже, різнобічна система використання митних платежів дає можливість державі ефективно регулювати зовнішньоекономічну діяльність з метою реалізації економічних інтересів держави в сучасних, достатньо жорстких, умовах господарювання.

2. Механізм нарахування та стягнення податку на додану вартість (ПДВ) при здійсненні зовнішньоторговельних операцій

Податок на додану вартість є одним із важливіших чинників наповнення державного бюджету більшості країн з ринковою економікою.

Об'єктом оподаткування ПДВ – виступають операції з ввезення (пересилання) товарів на митну територію України та отримання робіт (послуг), що надаються нерезидентами для їх використання або споживання на митній території України, в тому числі операції з ввезення (пересилання) майна за договорами оренди (лізингу), застави та іпотеки.

Платниками податку на додану вартість – є суб'єкти підприємницької діяльності, в тому числі фізичні особи – підприємці без утворення юридичної особи, підприємства з іноземними інвестиціями та інші юридичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, які ввозять (пересилають) товари на митну територію України або отримують від нерезидента роботи (послуги) для їх використання (споживання).

Базою оподаткування для товарів, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України платниками податку, є договірна (контрактна) вартість таких товарів, але не менша за митну вартість, зазначену у ВМД з урахуванням витрат на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування до пункту перетину митного кордону країни, сплати брокерських, агентських, комісійних та інших видів винагород, пов'язаних із ввезенням (пересиланням) таких товарів, плати за використання об'єктів інтелектуальної власності, що належать до таких товарів, акцизних зборів, ввізного мита, а також інших податків та зборів (обов'язкових платежів), за винятком ПДВ, що включається в ціну товарів (робіт, послуг) згідно із законами України з питань оподаткування (п. 4.3 ст. 4 Закону України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 № 168/97-ВР).

Порядок нарахування та стягнення ПДВ при ввезенні в Україну товарів суб'єктами підприємницької діяльності визначається ДМСУ.

Товари, які ввозяться на територію України, обкладаються податком на додану вартість за ставками, встановленими законами України. ПДВ дорівнює 20% від бази оподаткування, яка розраховується для товарів, що ввозяться на митну територію України.

На сьогодні встановлено, що ПДВ сплачується одночасно зі сплатою мита й митних зборів (до або на день подання ВМД до оформлення).

Сума ПДВ обчислюється за формулами:

а) на товари, що обкладаються митом та акцизним збором:

$$C_{ПДВ} = (C_T + C_{П} + C_a) \cdot H \div 100 , \quad (5.1)$$

де $C_{ПДВ}$ – сума ПДВ;
 C_a – сума акцизного збору;
 C_T – митна вартість;
 $C_{П}$ – сума ввізного мита;
 H – ставка ПДВ.

б) на товари, обкладаються тільки митом:

$$C_{ПДВ} = (C_T + C_{П}) \cdot H \div 100 , \quad (5.2)$$

в) на товари, що обкладаються тільки акцизним збором:

$$C_{ПДВ} = (C_T + C_a) \cdot H \div 100 , \quad (5.3)$$

г) на товари, що не підлягають обкладенню митом і акцизним збором:

$$C_{ПДВ} = C_T \cdot H \div 100 , \quad (5.4)$$

При розрахунку ПДВ необхідно враховувати, що коли митна вартість менша, ніж договірна (контрактна) вартість, для нарахування ПДВ застосовується договірна (контрактна) вартість відповідно до статті 4 Закону України «Про податок на додану вартість».

Визначена вартість товару, що імпортується з урахуванням усіх обов'язкових податків, зборів і платежів, є обліковою ціною, за якою суб'єкти ЗЕД оприбутковують імпортований товар та розраховується за формулою:

$$ВІТ = БО + ПДВ , \quad (5.5)$$

де ВІТ – вартість товару, що імпортується;
 БО – база оподаткування;
 ПДВ – податок на додану вартість.

За подальшої реалізації імпортованих товарів на території України платником податку на додану вартість додається націнка – H , і сума ПДВ буде нараховуватися за формулою:

$$СПДВ = (ВІТ + Н) Ч 20\% : 100\%,$$

тобто на митній території України ціна продажу імпортного товару складає:

$$ЦР = ВІТ + Н + ПДВ_1, \quad (5.6)$$

де ЦР – ціна реалізації;

ВІТ – вартість товару, що імпортується;

Н – націнка;

ПДВ – податок на додану вартість.

При цьому ПДВ, нарахований при проходженні митного контролю, відноситься на податковий кредит (ПК) платника податку, тобто

$$ПК = ПДВ(ПЗ) , \quad (5.7)$$

Відповідно податкове зобов'язання суб'єкта ЗЕД буде зменшено на величину даного податкового кредиту, тобто

$$ПЗ = ПДВ_1 - ПК , \quad (5.8)$$

Для робіт (послуг), які виконуються (надаються) нерезидентами на митній території України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких робіт (послуг):

$$БО = ДВР (П), \quad (5.9)$$

де ДВР (П) – договірна вартість робіт (послуг).

При цьому вартість робіт (послуг) перераховується в національну валюту України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України (НБУ), чинним на момент виникнення податкового зобов'язання.

Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати ПДВ на товари, що імпортуються в Україну, під час митного оформлення здійснюється митними органами, а під час їх реалізації – податковими органами.

3. Особливості нарахування та стягнення акцизного збору при переміщенні через митний кордон України

Серед великої сукупності платежів, контроль за нарахуванням та сплатою яких покладено на митні органи, суттєву роль відіграють непрямі податки при переміщенні товарів чи предметів через митний кордон. Насамперед ці податки виконують фіскальну та регулятивну функцію.

Акцизний збір – це непрямий податок споживачів (одержувачів) окремих товарів (продукції), визначених законом як підакцизні, що стягується з них під час здійснення оборотів з продажу (інших видів відчуження) таких товарів (продукції), вироблених на митній території України, або при імпортуванні (ввезенні, пересиланні) таких товарів (продукції) на митну територію України.

Акцизний збір включається до ціни підакцизних товарів. Перелік товарів (продукції), на які встановлюється акцизний збір, та його ставки затверджуються Верховною Радою України.

При імпортуванні на територію України підакцизних товарів на їх митну вартість нараховується акцизний збір.

Платниками акцизного збору при експорті є суб'єкти підприємницької діяльності – українські виробники алкогольних напоїв та тютюнових виробів, а також замовники, за дорученням яких виготовляється ця продукція на давальницьких умовах (рис. 5.3).

Рис. 5.3. Платники акцизного збору при експорті та імпорті товарів

Об'єктами оподаткування акцизним збором виступають кількісні показники, а при застосуванні ставки акцизного збору у відсотках митна вартість підакцизних товарів, які ввозяться на територію України, включаючи виготовлені за межами митної території України з давальницької сировини, реімпортованих, а також товарів, які повертаються на митну територію України із зони митного контролю, перерахована в національну валюту України за валютним курсом Національного банку України, який діяв на дату подачі вантажної митної декларації з урахуванням фактично сплачених сум мита і митних зборів.

Основними цілями застосування акцизного збору є:

- фіскальна;
- регулятивна;
- протекціоністська.

Акцизний збір обчислюється:

- за ставками у відсотках до оподаткованого обороту, який визначається, виходячи з митної вартості імпортованих товарів;
- у вигляді фіксованої ставки в євро за одиницю виміру вантажу (товару).

Перелік підакцизних товарів, а також ставки акцизного збору встановлюються Верховною Радою України. Оскільки акцизний збір на імпортовані товари є внутрішнім податком, то підакцизні імпортовані товари не можуть підпадати за бажанням монополії аналогічних національних товарів під більш високу «націнку», ніж та, яку Україна застосовує відносно вітчизняних аналогів.

Залежно від *суб'єкта сплати* розрізняють два види акцизних зборів як митних платежів:

- акцизний збір, що нараховується за вантажною митною декларацією;
- акцизний збір у неторговому обороті (сплачують фізичні особи, які переміщують підакцизний товар через кордон).

Акцизний збір сплачується одночасно зі сплатою мита й митних зборів. Класифікатор пільг щодо обкладення товарів акцизним збором затверджується Держмитслужбою України.

Ставка акцизного збору встановлюється у відсотках митної вартості товару або в грошовому еквіваленті фізичної одиниці виміру товару. Вони однакові на всій території України. Суми акцизного збору із ввезених на територію України товарів сплачуються на депозитні рахунки митних органів (крім випадків митного оформлення товарів, що підлягають маркуванню марками акцизного збору).

Способи обчислення суми акцизного збору.

Якщо ставка встановлена у відсотках до митної вартості, то сума акцизного збору обчислюється за формулою:

$$C_a = B \cdot A, \quad (5.10)$$

де C_a – сума акцизного збору;

B – митна вартість;

A – ставка акцизного збору.

Якщо ставка специфічна, тобто встановлена в грошовому еквіваленті до фізичної одиниці виміру товару, то сума акцизного збору обчислюється за формулою:

$$C_a = H + A, \quad (5.11)$$

де C_a – сума акцизного збору;

H – кількість товару у фізичних одиницях виміру, визначених відповідним законом;

A – ставка акцизного збору.

Контроль за сплатою акцизного збору з товарів, які підлягають позначенню марками акцизного збору, здійснюється митними органами спільно з податковими організаціями. Усі підакцизні товари, які імпортуються в Україну суб'єктами ЗЕД, підлягають пропусканню для вільного обігу тільки за умови сплати всіх митних платежів.

Під час митного оформлення таких товарів, підтвердженням сплати акцизного збору є *заявка-розрахунок* на одержання марок з відмітками про повну сплату сум акцизного збору, які були нараховані відповідно до ставок акцизного збору та курсу валют, установленого Національним банком України.

Відповідно до законодавства України акцизним збором *не оподатковуються*:

- митна вартість ввезених і конфіскованих на території України підакцизних товарів, відносно яких не встановлено власника, а також тих, які перейшли до держави на правах спадковості;
- митна вартість підакцизних товарів, які провозяться через територію України транзитом;
- митна вартість імпортної або вітчизняної сировини, які ввозяться чи використовуються для виробництва підакцизних товарів;
- вартість підакцизних товарів, які експортуються за межі митної території України за іноземну валюту;

- митна вартість зразків підакцизних товарів, ввезених на територію України з-за її меж з метою показу або демонстрації, якщо вони залишаються власністю іноземних юридичних осіб і їх використання на території України не має комерційного характеру;

- вартість легкових автомобілів спеціального призначення за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України;

- до 2007 року обороти від продажу легкових, вантажопасажирських автомобілів і мотоциклів, які виготовляються українськими підприємствами всіх форм власності, за умови виробництва не менше 1000 шт. автомобілів і 1000 шт. мотоциклів на рік;

- комплектуючі, з яких на українських підприємствах виготовляються зазначені в Законі «Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі транспортні засоби і шини до них» транспортні засоби.

Акцизні збори *не нараховуються*:

- у разі тимчасового ввезення майна (за винятком лізингу – довготривалої оренди з викупом);

- якщо підакцизні товари надходять на ліцензійний склад, нарахування провадять на момент випуску товарів у вільний обіг на території України;

- на транзит товарів через митну територію України;

- у разі ввезення готової продукції, повністю виготовленої з давальницької сировини.

4. Митні збори як різновид митних платежів

Митні збори – це вид митних платежів, що стягуються за здійснення на користь платника певних дій з боку митних органів під час митного оформлення товарів та інших предметів. Вони є джерелом фінансування розвитку митної системи відповідно до Митного кодексу, фінансовий ефект від їх запровадження є суттєвим і постійно зростає.

Митні збори, як складову митних платежів класифікують за двома ознаками:

– *залежно від функцій, що виконують митні органи:*

- митні збори за виконання покладених на митницю обов'язків:

- ◆ за перебування товарів та інших предметів під митним контролем;

- ◆ за митне оформлення транспортного засобу, якщо цей засіб використовується для перевезення товарів та інших предметів в обсягах, що підлягають обкладенню митом;

- ◆ за видачу посвідчень на право реєстрації (перереєстрації) ввезених до України громадянами транспортних засобів;

- ◆ за зберігання товарів та інших предметів на складах митниць;

- ◆ за зберігання товарів та інших предметів, що підлягають обов'язковій передачі митниці;

- ◆ за митне оформлення товарів та інших предметів;

- ◆ за митне оформлення тимчасово ввезеного (вивезеного) майна під зобов'язання про його зворотне вивезення (везення);

- ◆ за митне оформлення товарів у разі транзиту;

- ◆ за митне оформлення товарів у разі ввезення на митний ліцензійний склад;

- митні збори за надання послуг у сфері митно-тарифних відносин:

- ◆ видачу підприємству свідоцтва про визнання його декларантом та подовження терміну дії свідоцтва;

- ◆ супроводження підакцизних товарів;

- ◆ видачу ліцензій на відкриття магазину безмитної торгівлі;

- ◆ видачу ліцензій на відкриття митного ліцензійного складу;

- від операцій, що здійснюють платники:

- митні збори, які нараховуються за вантажною митною декларацією:

- ◆ митне оформлення товарів;

- ◆ митне оформлення тимчасово ввезеного (вивезеного) майна;

- ◆ митне оформлення у разі транзиту іноземних товарів;

- ◆ митне оформлення у разі ввезення на митний ліцензійний

склад;

- ◆ митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств.

- інші види митних зборів.

За митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митного органу, згідно зі Статтею 71 Митного кодексу України встановлено, митним органом із заінтересованих осіб справляється плата в порядку та в розмірах, установлених Кабінетом Міністрів України. При цьому розмір такої плати не може перевищувати вартості фактичних витрат митних органів на вчинення зазначених дій.

Митні збори сплачуються платниками у валюті України або в іноземній валюті першої групи класифікатора валют НБУ на момент здійснення митного оформлення.

У національній валюті України митні збори сплачують:

- суб'єкти підприємницької діяльності, які створені і діють відповідно до законодавства України;
- філії, представництва іноземних фірм, іноземні компанії, міжнародні організації з місцем знаходження на території України, що здійснюють свою діяльність на підставі законів України;
- філії та представництва підприємств та організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності;
- фізичні особи за місцем постійного проживання на території України.

До платників, які можуть сплачувати митні збори в іноземній валюті належать:

- суб'єкти підприємницької діяльності, що створені і діють відповідно до законодавства іноземних держав;
- іноземні, дипломатичні консульські, торговельні та інші офіційні представництва, розташовані на території України;
- представництва інших організацій і фірм в Україні, що не здійснюють підприємницької діяльності;
- фізичні особи з місцем постійного проживання за межами України.

Сплата митних зборів може бути здійснена перерахуванням суми митних зборів за *безготівковим розрахунком* на рахунок митної установи або внесенням суми митних зборів готівкою до каси митної установи. Також, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності може сплатити митні збори внесенням авансових сум на рахунок митниці.

Платниками митних зборів є юридичні та фізичні особи, що здійснюють митне оформлення. Нараховуються митні збори за фіксованими ставками у доларах США.

Збори за митне оформлення *не стягуються* у випадках, коли:

- ввозяться в Україну предмети, призначені для офіційного користування дипломатичних та консульських представництв іноземних держав в Україні, міжнародних міждержавних організацій, представництв іноземних держав при цих організаціях та інших міжнародних організаціях, які користуються на території України митними пільгами відповідно до міждержавних угод;
- подається попередня ВМД при ордерних поставках товарів;
- подається загальна ВМД при поставках комплектного об'єкта;

- пункт ввезення в Україну та вивезення за кордон іноземних товарів, які переміщуються транзитом через територію України збігаються;

- вивозяться товари з митного ліцензійного складу за провізною відомістю без оформлення вантажної митної декларації.

Також, під час перебування товарів та інших предметів під митним контролем за кожний день перебування в перші 15 календарних днів митні збори не стягуються, за кожний наступний календарний день стягуються у розмірі 0,005% загальної митної вартості товарів та інших предметів.

Отже, нарівні з митними податками, митні збори є дієвим засобом не тільки системи регулювання ЗЕД, але й інструментом податкової політики держави.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте роль та місце митних платежів у системі зовнішньоекономічної політики.

2. Які функції виконують митні платежі? Охарактеризуйте кожну з функцій.

3. Яким чином можна класифікувати митні платежі залежно від каналу надходження?

4. Хто виступає платником податку на додану вартість?

5. В якому випадку не стягуються митні збори за весь період перебування під митним контролем?

6. Чи сплачується податок на додану вартість при транзиті товарів через митну територію України? Відповідь обґрунтуйте.

7. Яким чином розраховується сума ПДВ на товари, що обкладаються митом та акцизним збором?

8. За яких умов акцизні збори не нараховуються?

9. У яких випадках збори за митне оформлення не стягуються?

10. Чи можуть надаватися платні послуги митними органами?

Якщо, так, то які?

РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 6. Характеристика системи митного контролю товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України

Основні питання теми:

1. *Сутність, основні принципи та значення митного контролю.*
2. *Особливості проведення митного контролю товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.*
3. *Організація митного контролю в Україні.*
4. *Спеціальні види контролю на митному кордоні України.*
5. *Основні види порушень митних правил та контрабанда.*

1. Сутність, основні принципи та значення митного контролю

Митний контроль – одне з базових понять у сфері митного регулювання. При характеристиці митного контролю доцільно виходити з того, що поняття митного контролю може бути розкрито в широкому і вузькому розумінні.

У широкому розумінні **митний контроль** – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами, у тому числі з використанням системи управління ризиками, з метою забезпечення дотримання митного законодавства Митного союзу і законодавства держав-членів Митного союзу.

У вузькому розумінні **митний контроль** – сукупність перевірочних дій в певних формах, які достатні для забезпечення дотримання та виявлення порушень митного законодавства.

Аналізуючи поняття митного контролю, можна виділити його *характерні риси*:

1) митний контроль – один з видів державного контролю, для якого характерні принципи здійснення контролюючої функції органами державної влади;

2) форми митного контролю та порядок проведення, як правило, імперативно закріплені законодавцем;

3) правове регулювання митного контролю пов'язане з використанням значної кількості актів держав-членів Митного союзу.

Митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюють митні органи України з метою забезпечення дотримання законодавства країни щодо митної справи та міжнародних договорів укладених державою, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.

Існує можливість класифікації дій митних органів, спрямованих па здійснення митного контролю.

Залежно від того об'єкта, на який спрямований митний контроль, можна виділити:

- **митний контроль товарів;**
- **митний контроль транспортних засобів міжнародних перевезень.**

Залежно від спрямованості руху товарів розрізняються:

- **митний контроль ввозяться на територію Митного союзу товарів;**
- **митний контроль вивозяться з території Митного союзу товарів.**

За часом проведення митного контролю виділяють:

- **попередній контроль** (до ввезення товарів на митну територію);
- **поточний** (здійснюваний після ввезення товарів і транспортних засобів міжнародних перевезень і до їх випуску);
- **подальший** (що проводиться після втрати товарами статусу перебувають під митним контролем).

Митному контролю підлягають усі товари, що переміщуються через митний кордон України. Він передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавчих норм у сфері митно-тарифних відносин.

Митний контроль товарів і транспортних засобів організується і здійснюється на всій митній території країни, насамперед у зонах митного контролю, а також у вільних зонах і на вільних складах. Митний контроль здійснюється на таких стадіях переміщення товару: виробництво, збереження, купівля, продаж, навантаження, розвантаження, пакування, транспортування, страхування, використання та ін. Це виражається у перевірці інформації про країну походження

товару, його митної вартості, якості, правильності класифікації відповідно до ТН ЗЕД, кількості тощо. Знання зазначених відомостей необхідно для вирішення питань про дотримання законодавства, міжнародних договорів та встановлених митних режимів.

Основними завданнями і напрямками організації митного контролю є:

- підготовка проектів законодавчо-нормативних актів з питань організації та розвитку митної інфраструктури;
- аналіз діючих та впровадження передових форм і методів митного контролю та заходів підвищення їх ефективності;
- запровадження технологій митного контролю та митного оформлення;
- організація взаємодії митних органів (структурних підрозділів) з іншими державними органами, що здійснюють контроль на державному кордоні України;
- розробка і запровадження нових систем захисту результатів митного оформлення;
- удосконалення видів особистих забезпечень, форм їх застосування.

Об'єкти митного контролю подано на рис.6.1.

Митний контроль містить сукупність заходів спостереження за об'єктами контролю, перевірки фактичного дотримання митних норм і правил, реагування на встановлені правомірні і неправомірні дії і бездіяльність контрольованих осіб, що мають відношення до переміщення товари через митний кордон.

Функції митного контролю:

- 1) створення умов, що сприяють прискоренню зовнішньоекономічного обороту;
- 2) дозвільний порядок переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- 3) ведення боротьби з контрабандою, порушеннями митних правил і податкового законодавства, а також припинення незаконного обороту через митний кордон наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, вибухових речовин, предметів художнього, історичного та археологічного надбання народів;
- 4) своєчасне і повне стягування мит, податків й інших митних платежів;
- 5) ведення митної статистики зовнішньої торгівлі і спеціальної митної статистики країни;

Рис. 6.1. Об'єкти митного контролю [30]

б) здійснення в межах компетенції митних органів валютного контролю;

7) ведення Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Можливість здійснення ефективного митного контролю створюється завдяки виконанню цих функцій. Їх призначенням є врахування і реєстрація відомостей, формування повної, достовірної документальної інформаційної основи про переміщувані товари і транспортні засоби з *метою*:

- забезпечення умов для ефективного документального і фактичного митного контролю, а також валютного, експортного, ветеринарного, екологічного та інших видів контролю;

- ведення митної статистики зовнішньої торгівлі і спеціальної митної статистики;

- надання допомоги учасникам ЗЕД у правильному виборі відповідного митного режиму, розміщенні у нього товарів і транспортних засобів, у дотриманні цього режиму і своєчасного завершення його дії.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів передбачає такі дії:

- одержання від декларанта, фіксування усних заяв, облік і реєстрація документів або їх електронних копій, що містять відомості про всі необхідні для митних цілей параметри товарів і транспортних засобів та їх переміщення (транспортних, товаросупровідних, інших комерційних документів, вантажної митної декларації або стислої декларації), що заявляється декларантом відповідно до митного режиму;

- внесення в митну декларацію та інші документи визначених відомостей відповідно до встановленого порядку для кожного митного режиму, засвідчення цих відомостей підписом посадової особи митного органу та його особистою номерною печаткою;

- упорядкування різноманітних документів (документів контролю, доставки тощо);

- оформлення прийому, обліку надходжень на СТЗ (склад тимчасового зберігання) і видача товарів;

- оформлення документів про взяття проб і зразків під час тимчасового зберігання товарів і транспортних засобів на СТЗ;

- прийняття рішень стосовно товарів і транспортних засобів та їх фіксація;

– підтвердження в документах факта завершення митного контролю і митного оформлення товарів і транспортних засобів.

До числа *організаційно-управлінських заходів* митних органів належать:

- визначення місця й часу митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів;
- встановлення маршрутів і термінів доставки товарів;
- накладення засобів ідентифікації на товари, що доставляються під митним контролем;
- розробка технологічних схем митного контролю та оформлення;
- прийняття рішень з різноманітних питань, що виникають у процесі підготовки товарів до переміщення, пред'явлення, розміщення на збереження під конкретний митний режим і т. д.;
- реалізація цих рішень;
- організація взаємодії співробітників митних органів з учасниками ЗЕД з метою здійснення перевірочних заходів щодо об'єктів митного контролю, перевірки дотримання ними встановленого порядку переміщення товару;
- заходи з перевірки документів, що містять відомості про особи, які переміщують товари;
- заходи з фактичного огляду, огляду самих товарів, транспортних засобів, в яких переміщуються товари;
- одержання інформації про об'єкти контролю, порівняння їх з даними, зазначеними у поданих до митного органу учасниками ЗЕД документах, виявлення можливих розбіжностей у цих відомостях, прийняття рішень щодо подальших дій по уточненню інформації та завершення даного етапу митного контролю;
- інформування суб'єктів валютного контролю про отримані результати;
- спостереження за дотриманням митних режимів, під дію яких підпадають товари в процесі митного оформлення, та ін.

Вибір форм митного контролю залежить від характеру і вартості товарів, які ввозяться на митну територію країни та виду митного режиму, в який вони розміщуються. Так, товари, ввезені на митну територію країни і які розміщуються у режими випуску для вільного обігу, реімпорту і митного складу, повинні подаватися митному органу, який здійснює митне оформлення таких товарів. При цьому замість ідентифікаційного огляду здійснюється огляд не менше 50% товарів кожного найменування з числа всіх пред'явлених товарів у випадках, якщо:

- опис і/або код товару, а також країна походження в різних товаросупровідних і митних документах різняться;
- у складі однієї партії здійснюється ввезення товарів з високим і низьким рівнем митного обкладення.

Митне оформлення може бути завершене тільки після здійснення *ветеринарного, фітосанітарного, екологічного та інших видів державного контролю* (детально спеціальні види контролю на митному кордоні України буде розглянуто нижче).

Митне законодавство України передбачає проведення митного контролю в основних формах, представлених на рис. 6.2.

Перевірка документів і відомостей, необхідних для митних цілей, полягає у вивченні документів, установленні відповідності їх оформлення і заповнення встановленим правилам і нормам. Ця форма митного контролю може передувати іншим формам митного контролю: огляду, обліку і т.д. Проте в окремих випадках митний контроль може обмежитися тільки перевіркою документів.

За своїм призначенням документи, необхідні для митних цілей, як правило, діляться на такі групи:

- ✓ **транспортні** (накладні, коносаменти, декларації, дорожні відомості, передатні відомості, багажні, інші);

- ✓ **торгові** (контракти, договори, рахунки-фактури, специфікації, інвойси, пакувальні аркуші, інші);

- ✓ **митні** (ліцензії на відкриття митного складу, складу тимчасового зберігання (СТЗ), магазину безмитної торгівлі; кваліфікаційний атестат фахівця з митного оформлення; документ контролю доставки (ДКД), декларація митної вартості (ДМВ); вантажна митна декларація (ВМД); свідчення про допущення транспортних засобів (контейнерів) для перевезення під митним контролем і т.п.);

- ✓ **інші** (установчі документи осіб, що підтверджують їх права на здійснення зовнішньоторговельної діяльності, дозволи різноманітних державних органів, наприклад: дозволи органів, що здійснюють ветеринарний і фітосанітарний контроль; дозволи Міністерства культури і т.д.).

Митний огляд (огляд товарів і транспортних засобів, особистий огляд) являє собою фактичний контроль.

Рис. 6.2. Основні форми митного контролю [30]

Митний огляд – це адміністративна дія, що полягає у фактичній перевірці товарів і транспортних засобів з метою встановлення законності їх переміщення через кордон, відповідності товарів, що перевіряються, даним, узагальненим у вантажній митній декларації, а також даним, зазначеним у дозвільних документах державних органів; запобігання ввезенню або вивезенню заборонених товарів; виявлення прихованого провозу товарів; виявлення товарів, що переміщуються без документів; визначення характеристик товару залежно від інших цілей огляду.

Проведення митного огляду може здійснюватися *в таких видах:*

- *ідентифікаційний огляд* – огляд, проведений у спрощеному порядку з метою встановлення фактичної відповідності товарів їх опису і кількості, заявленій декларантом, визначення країни походження товарів, тобто йдеться про зовнішню ідентифікацію товарів;

- *огляд з перерахунком кількості вантажних місць* без їх розкриття, з вибірковою розкриттям, з розкриттям усіх вантажних місць;

- *огляд з перерахунком кількості предметів у вантажних місцях* (вибірково або всіх);

- *огляд з вимірами і визначенням характеристик товару* з узяттям проб і зразків або без них;

- *огляд, спрямований на виявлення схованок*, приховувачів, контрабанди.

Митним законодавством встановлено перелік товарів, що *підлягають обов'язковому митному огляду:*

- що підлягають обкладенню акцизним податком або близькі за найменуванням в описовій частині документів з акцизними товарами;

- що підлягають обкладенню митом;

- що підпадають під заходи нетарифного регулювання;

- близькі за найменуванням до зазначеного в пунктах б) і в), коли класифікація за ТН ЗЕД Співдружності Незалежних Держав (СНД) викликає сумнів і зняти його не можна без фактичного огляду;

- стосовно яких є оперативна інформація.

Огляд становить окремий етап митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів. За результатами контролю складається *акт митного огляду*.

Облік товарів і транспортних засобів, як форма митного контролю застосовується в зв'язку з тим, що на митні органи

покладено обов'язок вести статистичний облік товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, розміщуються на митних складах, складах тимчасового зберігання, перевезених митними перевізниками і т.д.

Облік здійснюється, зокрема, шляхом *ведення різноманітних реєстраційних книг і журналів*, до яких вноситься інформація про товари і транспортні засоби. Це можуть бути журнали реєстрації ВМД, журнали, в яких зазначається інформація про товари, розміщені на СТЗ, і т.п., журнали обліку транспортних засобів, що перетинають митний кордон, тощо.

Усне опитування фізичних і посадових осіб – форма митного контролю характерна для контролю речей громадян, що перетинають митний кордон, коли працівник митного органу проводить опитування з метою виявлення предметів, заборонених до ввезення/вивезення, валюти тощо.

Прикладом *перевірка обліку і звітності* може служити контроль митними органами стану обліку товарів на складі тимчасового зберігання.

На письмову вимогу уповноваженої посадової особи митного органу власник складу зобов'язаний надати звіт про товари, що зберігаються, або про товари, що були на зберіганні, і транспортні засоби протягом періоду, обумовленого митним органом.

Звіт складається за встановленою формою і подається протягом визначеного терміну з дня пред'явлення такої вимоги.

Митний орган має право робити інвентаризацію товарів і транспортних засобів, які зберігаються на складі. Конструкція і розміщення приміщень, облаштованість територій, що є зонами митного контролю, також повинні сприяти цілісності товарів і забезпечувати неможливість доступу до них сторонніх осіб.

На вимогу митного органу приміщення повинні бути обладнані подвійними запірними пристроями (пломба, печатка тощо) один з яких має перебувати у розпорядженні митного органу.

Митні органи мають право використовувати й інші форми митного контролю, прикладом цього може бути ідентифікація товарів, транспортних засобів, приміщень митними органами або дослідження (аналіз, експертиза) проб та зразків товарів, верифікація сертифікатів про походження товарів. Також фактично формами митного контролю є організаційно-технологічне супроводження, аналіз та прогнозування, завдяки проведенню яких контрольна функція може бути виведеною з безпосереднього контакту з об'єктом контролю й виконуватись дистанційно.

2. Особливості проведення митного контролю товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України

Держава зацікавлена, щоб ЗЕД здійснювалася відповідно до встановленого порядку, який мають знати і якого повинні додержуватися учасники ЗЕД. Передусім це стосується правильного митного оформлення товарів і транспортних засобів, що стають предметом митного контролю. До цих правил *належать*:

- одержання дозволу на здійснення ЗЕД шляхом реєстрації у відповідних органах держави як господарюючих суб'єктів;

- правила укладання договорів, у т.ч. міжнародних контрактів, на виробництво, купівлю, продаж товарів, на товарообмінні (бартерні) операції, на транспортування, навантажувально-розвантажувальні, страхові та інші операції, пов'язані зі збереженням, експертизою товарів і т.п.;

- одержання відповідних ліцензій на імпорт або експорт визначених видів товарів, дозволів на вивіз або ввезення встановлених обсягів товарів або на визначену суму (кількісних або вартісних квот);

- оформлення відповідних товаросупровідних, транспортних та інших документів, що відображають усі необхідні аспекти щодо найменування, якості, кількості, класифікації товарів відповідно до ТН ЗЕД, їх вартості, її складових елементів, умов постачання, страхування, транспортування і т.п.;

- сплата відповідних податків, мит і зборів або надання гарантій такої сплати;

- доставка товарів і документів в узгоджені місце і час;

- декларування товарів митним органам для здійснення митного контролю і митного оформлення;

- розміщення товарів і транспортних засобів на склади тимчасового зберігання або в інші місця в зоні митного контролю.

Митний контроль товарів, транспортних засобів перевізників у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється цілодобово відповідно до типових технологічних схем пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Митний контроль здійснюється під час:

- ввезення на митну територію України товарів з метою їх використання з моменту ввезення і до пропуску через митний кордон;

- вивезення за межі території України товарів з метою вільного використання з моменту ввезення товарів у зону митного контролю, подання необхідних документів на дані товари для вивезення їх за межі митної території;

- тимчасового ввезення товарів на митну територію України – з моменту ввезення і до вивезення за межі митної території;

- тимчасового вивезення товарів за межі митної території України – з моменту пред'явлення митниці товарів та інших предметів і необхідних для митного контролю документів на товари та інші предмети і до пропуску через митний кордон України під час зворотного ввезення через територію України;

- транзиту через територію України – ввезення і до вивезення з України.

У пунктах пропуску через державний кордон України митниці за погодженням з прикордонними військами встановлюють зони митного контролю.

Зоною митного контролю (ЗМК) називається частина пункту пропускання на митному кордоні України або в інших місцях території, у межах якої митниця здійснює митний контроль. Вони створюються з метою забезпечення митними органами митного контролю та уникнення намагань з боку юридичних та фізичних осіб перемістити через митний кордон товари та інші предмети з порушенням законодавства України.

ЗМК розрізняються за типом залежно від виду транспорту (автомобільний, залізничний, водний, повітряний, мультимодальний), напрямків транспортних потоків та магістральних шляхів. Останнім часом використовуються такі назви, як «митний термінал», «вантажний митний комплекс», «автопорт».

Для здійснення заходів митного контролю інфраструктура зони митного контролю, як правило, потребує наявності таких основних елементів:

- службові приміщення для працівників митниці;
- місця для розвантаження, перевантаження та навантаження вантажів;
- місце для проведення митного огляду з наявністю технічних засобів контролю;
- майданчик для стоянки транспортних засобів;
- склади тимчасового зберігання;
- майданчик для стоянки затриманих транспортних засобів;
- відповідну інфраструктуру транспортного руху (залізничні колії, автомобільні дороги тощо).

Зонами митного контролю також виступають території митних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі та інші території, в яких діють спеціальні митні режими. Провадження господарської діяльності у зоні митного контролю, переміщення транспортних засобів, товарів, громадян, у тому числі посадових осіб інших державних органів, у межах даної зони допускається тільки з дозволу митного органу і під його контролем.

За умов здійснення контролю на об'єктах встановлюються тимчасові зони митного контролю. Такі зони встановлюються на строк, необхідний для проведення митного контролю повним обсягом.

Тривалість перебування товарів і транспортних засобів під митним контролем на території зони митного контролю встановлюється відповідно до технологічної схеми пропуску через митний кордон осіб, товарів, транспортних засобів.

Закінчення митного контролю відбувається після здійснення повним обсягом митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Відповідно до законодавства України, митні органи можуть застосовувати спрощений митний контроль. Він застосовується у випадках переміщення громадянами через митний кордон України товарів, що не підлягають обов'язковому декларуванню та оподаткуванню і не належать до категорії товарів, на переміщення яких через митний кордон України встановлено заборони чи обмеження.

З метою боротьби з порушеннями митних правил, охорони територій, будівель, споруд та приміщень митних органів, охорони та супроводження товарів і транспортних засобів, забезпечення охорони зон митного контролю в митній системі функціонують спеціальні підрозділи митних органів – митна варта.

Основними завданнями митної варти є:

- здійснення заходів, пов'язаних із виявленням, розкриттям, припиненням, профілактикою порушень митних правил, запобіганням таким порушенням;
- охорона приміщень митних органів та інших об'єктів митної інфраструктури, ЗМК від будь-яких протиправних посягань;
- фізичний захист співробітників митних органів, інших осіб, а також товарів, які перебувають у ЗМК, від протиправних дій;
- локалізація разом з іншими органами конфліктних ситуацій у зоні діяльності митних органів;
- участь у ліквідації наслідків катастроф, аварій, стихійного лиха та екологічного забруднення в зоні діяльності митних органів.

3. Організація митного контролю в Україні

Як і будь-яка діяльність, яка виконується в Україні, робота по виконанню митного контролю потребує належної організації. Всі операції, які здійснюються в процесі митного оформлення та контролю, мають бути належним чином упорядковані та відображені в нормативних актах (документах), технологічних схемах, порядках, що визначають правову основу та послідовність дій співробітників митниці. Управління організації митного контролю Державної митної служби України підпорядковується заступнику Голови ДМСУ, відділ організації митного контролю регіональної митниці – начальнику регіональної митниці та одному з його заступників.

Структура Управління організації митного контролю затверджується Головою ДМСУ (рис. 6.3.), відділу організації митного контролю – начальником регіональної митниці.

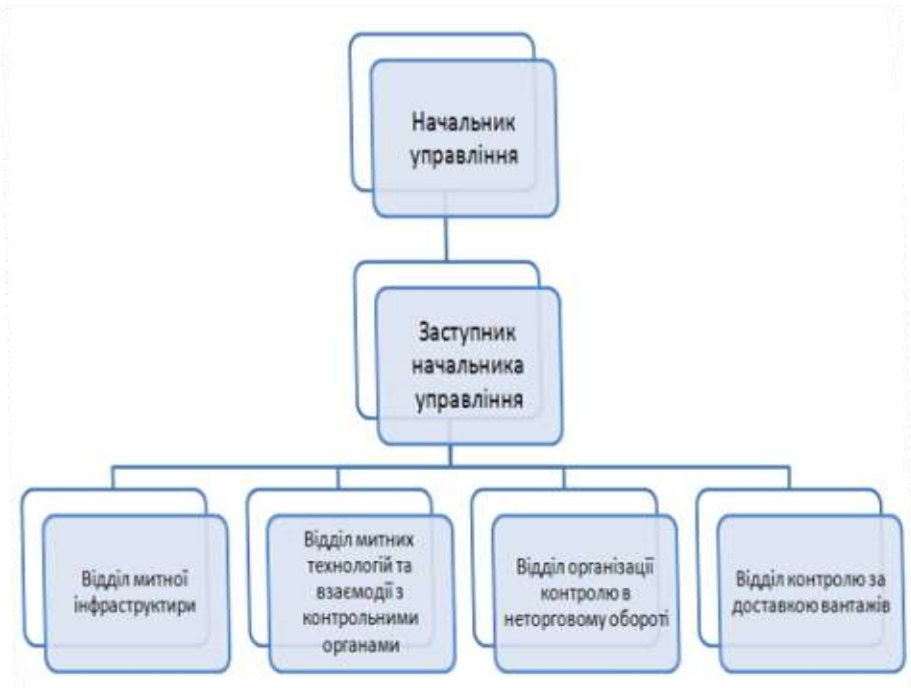

Рис. 6.3. Структура управління організації митного контролю ДМСУ

Організація митного контролю і митного оформлення – це комплекс заходів, вжитих митними органами у зв'язку з переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів.

Цей комплекс містить створення митної інфраструктури, що дає змогу забезпечити митний контроль і митне оформлення як у передбачених місцях їх здійснення, так і в інших місцях, де можуть перебувати товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, або здійснювати діяльність, контроль за якою покладено на митні органи.

На основі аналізу інтенсивності і характеру товаропотоків у місцях дислокації митного органу, видів і кількості використовуваного учасниками ЗЕД транспорту, а також наявних можливостей митного органу (кадрових, технічних та ін.) у процесі організації митного контролю і митного оформлення розробляються технологічні схеми їх здійснення.

Технологічна схема – це встановлена обов'язкова для виконання послідовність операцій митного контролю та митного оформлення, а також дій посадових осіб підрозділів митного органу під час здійснення цих операцій.

Технологічні схеми митного контролю можуть *бути*:

- *типовими* – визначають загальну мінімально-обов'язкову послідовність операцій та дій посадових осіб на окремому напрямку митного контролю, розробляються й запроваджуються центральним апаратом Державної митної служби України;

- *детальними* – розробляються регіональними митницями і митницями на підставі типових технологічних схем з урахуванням особливостей характеру і способів переміщення товарів, місцезнаходження й розташування структурних підрозділів, інфраструктури і регламентують діяльність як одного окремо взятого структурного підрозділу, так і декількох структурних підрозділів митного органу в комплексі, а також взаємодію структурних підрозділів митного органу з підрозділами інших органів (служб), причетних до здійснення контролю осіб, товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Типові технологічні схеми пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників затверджує Кабінет Міністрів України.

Залежно від наявності перевізника, відправника, одержувача, а також договору про перевезення товари переміщуються у:

✓ *вантажних відправленнях*;

- ✓ *супроводжуваному багажі;*
- ✓ *несупроводжуваному багажі;*
- ✓ *ручній поклажі;*
- ✓ *міжнародних поштових відправленнях.*

Товари, що переміщуються через митний кордон України, разом з їх упаковкою та маркуванням, транспортні засоби, якими вони переміщуються через митний кордон, а також документи на ці товари і транспортні засоби пред'являються для контролю митним органам у незмінному стані в пунктах пропуску через митний кордон України та в інших місцях митної території України, встановлених митними органами для здійснення митного контролю та оформлення, не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів і транспортних засобів у пункт пропуску або таке місце.

Перетин товарами і транспортними засобами митного кордону допускається в місцях, обумовлених митними органами, і під час їх роботи.

Водночас товари і транспортні засоби можуть перетинати митний кордон в інших місцях і поза часом роботи митних органів, але тільки за погодженням з ними.

Законодавством встановлено, що *моментом перетину* митного кордону є:

- *для авіап перевезень:* при експорті – завершення митного оформлення в аеропорту, де відбувається навантаження; при імпорті – початок або здійснення митного оформлення в першому аеропорту на території України, в якому відбувається розвантаження чи перевантаження товарів, якщо факт перевантаження підтверджено митним органом цього аеропорту;

- *для морських і річкових перевезень:* при експорті – здійснення або завершення митного оформлення в порту навантаження на території України; при імпорті – початок здійснення митного оформлення в першому порту розвантаження чи перевантаження на території України, якщо факт перевантаження підтверджено митним органом цього порту;

- *для товару, що доставляється поштою:* здійснення митного оформлення і пункті міжнародного поштового обміну;

- *для перевезень іншими видами транспорту* (в т.ч. залізничним або автомобільним): при експорті здійснення або завершення митного оформлення у пункті пропуску на митний кордон України на шляху переміщення товару; при імпорті – початок або здійснення митного оформлення у пункті пропуску на митному кордоні України на шляху переміщення товару.

Саме в місцях перетину митного кордону (пунктах пропуску) ввезені товари і транспортні засоби приймаються під митний контроль, а при їх вивезенні за межі митної території здійснюється контроль за фактичним перетином митного кордону.

Митне оформлення проводиться у визначених для цього місцях у регіоні діяльності митного органу, в якому перебуває відправник або одержувач товарів або їх структурний підрозділ, і під час роботи митного органу.

Водночас на прохання і за рахунок зацікавленої особи за згодою митного органу, у регіоні діяльності якого перебуває така особа, митне оформлення може здійснюватися в інших місцях і поза часом роботи митного органу, що дав на це згоду.

Державна митна служба України має право встановлювати порядок, за яким митне оформлення окремих категорій товарів може провадитися тільки визначеними митними органами. Наприклад, подібний порядок визначено стосовно електроенергії, дипломатичних вантажів тощо.

Місцем прибуття на митну територію і доставки товарів та транспортних засобів, відповідно до митного законодавства, може бути тільки склад тимчасового зберігання. Ця вимога поширюється і на випадки митного оформлення в пунктах пропуску.

Тому в аеропортах і портах, відкритих для міжнародного сполучення, на вантажних терміналах, складах і майданчиках залізничних станцій, що здійснюють прийом, навантаження, розвантаження і видачу товарів, які переміщуються через митний кордон, у пунктах пропуску через державний або митний кордон, де здійснюється міжнародне автомобільне сполучення, наявність складів тимчасового зберігання є обов'язковою.

Склад тимчасового збереження (СТЗ) – це спеціально виділене та обладнане приміщення або інші місця, призначені для збереження товарів і транспортних засобів під митним контролем, з моменту пред'явлення митному органу і до їх випуску або надання особі в розпорядження відповідно до обраного митного режиму, контролю, їх збереження, переміщення, обліку тощо; розпорядження товарами після випуску їх у вільний обіг або розміщення в інший митний режим.

Операція розміщення на склад тимчасового зберігання товарів і транспортних засобів належить до процесів, що передують основному митному оформленню, тобто їх декларуванню і застосуванню до них визначеного митного режиму.

Попередні операції здійснюються з метою полегшення і прискорення проведення цих процедур і спрямовані на недопущення ввезення і вивезення заборонених товарів і транспортних засобів, а також на їх ідентифікацію для митних цілей.

Товари і транспортні засоби набувають статусу таких, що знаходяться на тимчасовому зберіганні автоматично з моменту їх пред'явлення митному органу.

Відповідно до *встановленого порядку і залежно від умов переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів* у процесі митного оформлення виділяють дві *стадії*:

- *здійснення попередніх операцій* – полегшують і прискорюють проведення основного митного оформлення. Основне завдання попередніх операцій, що передують основному митному оформленню, – об'єднання зусиль усіх, хто має відношення до переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон у рамках своєї компетенції для досягнення цілей митного контролю;

- *здійснення основного митного оформлення*.

Попередні рішення насамперед спрямовані на захист економічних інтересів країни, а також виконують фіскальні функції і поширюються на класифікацію товарів відповідно до ТН ЗЕД і на визначення країни походження товарів.

Одним з елементів митної інфраструктури є ***пункт пропуску через державний кордон України*** – території або частина території прикордонної залізничної, автомобільної станції» морського, річкового порту (аеропорту) з комплексом будівель, споруд та інженерно-технічних засобів, де здійснюються визначені законодавством види контролю з метою пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна.

Пункти пропуску поділяються:

- *за видами транспортного сполучення* – на ***залізничні, автомобільні, морські, річкові, повітряні, пішохідні***;

- *за категоріями поїздок* – на ***міжнародні*** (пропуск через кордон громадян і транспортних засобів усіх держав), ***міждержавні*** (пропуск через кордон громадян і транспортних засобів України та сусідньої держави), ***місцеві*** (спрощений пропуск через кордон громадян України і сусідньої держави, які проживають у прикордонних областях, районах, та транспортних засобів, що їм належать);

- *за характером транспортних перевезень* – на ***пасажирські, вантажні, вантажно-пасажирські***;

▪ *за режимом функціонування – на постійні, тимчасові, цілодобові й такі, що працюють у визначений на підставі двосторонніх договорів час.*

Основним завданням організації митного контролю – є розгортання мережі митниць та їхніх структурних підрозділів, наближених до учасників ЗЕД, місць найінтенсивнішої зовнішньоекономічної діяльності, з метою скорочення часу переміщення через митний кордон товарів і перетину його фізичними особами.

Організація митного контролю в регіоні складається з:

- визначення певного обсягу роботи митних органів (кількість реальних учасників ЗЕД, що знаходяться в регіоні діяльності митного органу, товарів, транспортних засобів і осіб, що підлягають митному контролю);

- встановлення місць митного контролю та оформлення, оптимального розподілу між ними обсягу роботи з митного контролю і митної експертизи, створення належних умов для здійснення цих процедур;

- визначення чисельного складу і розробки оптимальної структури митного органу;

- добору і навчання кадрів;

- створення матеріально-технічної бази;

- розробки системи зв'язку і взаємодії як усередині митного органу, так і між митною та іншими сферами народного господарства;

- забезпечення стійкої роботи всіх служб митного органу, що беруть участь у здійсненні митного контролю і сприяють цьому процесу.

Блок-схема пропуску через митний кордон України товарів, що підлягають експортному контролю наведена на рис. 6.4.

Рис. 6.4. Блок-схема пропуску через митний кордон України товарів, що підлягають експортному контролю [30]

4. Спеціальні види контролю на митному кордоні України

Окремі види продукції підлягають спеціальному контролю. Здійснюючи експортно-імпорتنі операції, суб'єкт ЗЕД, крім митного контролю, повинен пройти спеціальні види контролю на кордоні, – ветеринарний, карантинний, екологічний, радіологічний, санітарно-епідеміологічний та гомологічний (перелік встановлюється в залежності від виду товару).

Ветеринарний контроль полягає у використанні системи заходів щодо пропуску через митний кордон України товарів тваринного походження. На прикордонних пунктах пропуск таких товарів регулюється «Правилами пропуску вантажів, підконтрольних служб і ветеринарної медицини», затвердженими Головним державним інспектором ветеринарної медицини України 07.08.1993р. № 15-4-1/263 та головою Держмиткому України 13.08.1993р. № 11/12841.

Відповідно до ст. 2 і 16 Закону України «Про ветеринарну медицину» та ст. 18 Митного кодексу України підконтрольними ветеринарній медицині є:

- усі види тварин (домашні, дикі, зоопаркові, циркові, лабораторні), хутрові звірі, кролі, домашня, дика птиця, бджоли, жива риба і рибопродукти, раки, жаби, моллюски, сперма, ікра риби, інкубаторні яйця;

- продукти тваринного походження і харчові вироби з них (м'ясо, молоко, яйця, мед та ін.);

- сировина тваринного походження для переробки (сирі шкіри і хутро, необроблена вовна, пух, пір'я, роги, кістки та ін.);

- готові харчові продукти тваринного походження (консерви м'ясні, рибні, сири, масло вершкове, маргарин, ковбасні вироби, м'ясні копченості) в непорушеній упаковці, виготовлені відповідно до стандартів і нормативів на підприємствах держав та експортерів;

- корми тваринного походження (м'ясна, рибна, кров'яна, кісткова мука, комбіновані і живі корми для риб);

- корми рослинного походження (фуражне зерно, комбікорми, коренеплоди, бульбоплоди, сіно, солома);

- інші продукти, предмети і матеріали, які можуть бути збудниками заразних хвороб, мікробні віруси, ветеринарні препарати та медикаменти, предмети колекціонування тваринного походження, незалежно від відомчої підпорядкованості і форми власності.

Основним документом, який засвідчує проходження процедури ветеринарного контролю, виступає *ветеринарний сертифікат*, який є однією з підстав для переміщення через митний кордон України товарів, що підлягають ветеринарному контролю. Він потрібний при оформленні та переміщенні через митний кордон України вантажів, що підлягають ветеринарному контролю.

Відповідно до закону України «Про карантин рослин» від 30.06.1993р. № 3348-ХІІ та постанови Кабінету Міністрів № 892 від 28.10.1993р. «Про статус Державної служби з карантину рослин України» на пунктах пропуску державного кордону при експорті та імпорті насіння і продукції імпортного походження здійснюється **карантинний контроль**.

Основними завданнями Державної служби карантину рослин є:

- охорона території України від занесення з-за кордону або з карантинних зон небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів, усіх видів культур живих грибів, бактерій, вірусів – будників хвороб, а також комах, кліщів і нематод, що пошкоджують рослини;

- здійснення державного контролю за дотриманням особливого карантинного режиму і проведення заходів щодо карантину рослин при ввезенні, вивезенні, перевезенні, зберіганні під карантинних матеріалів.

Обов'язковими документами для ввезення в Україну підкарантинних матеріалів є:

- *фітосанітарний сертифікат* – це документ, який повинен бути при транспортних документах, що супроводжують підкарантинний вантаж. Вимагається при переміщенні через митний кордон України та оформленні вантажів, що підлягають контролю з боку Держінспекції карантину рослин і, відповідно, видається державними органами з карантину і захисту рослин країни-експортера;

- *карантинний дозвіл на імпорт*, що видається Головою держінспекції карантину рослин Міністерства АПК.

Екологічний контроль здійснюється Державною екологічною інспекцією Міністерства екології і природних ресурсів. Державна екологічна інспекція зобов'язана забезпечити здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон країни. Відповідно до нормативних документів визначено пропускні пункти, на яких здійснюється екологічний контроль. Крім цього, визначено фіксовані ставки зборів за виконання робіт, пов'язаних з наданням послуг під час здійснення екологічного контролю.

У разі проведення екологічного контролю у країнах-експортерах великих партій вантажів у зоні діяльності регіональних

митниць і митниць (при експорті) та в морських і річкових портах (крім паромних переправ, під час розвантаження суден) оформлюється Екологічна декларація. Екологічна декларація (оригінал або копія, яка завірена в установленому порядку) повинна знаходитись у комплекті перевізних документів, що супроводжують вантаж.

Залежно від виду товару та умов його ввезення до митниці подаються:

- *сертифікат екологічного контролю* для вивезення за межі України відходів та брухту чорних та кольорових металів;
- *погодження на переміщення продукції, що може містити озоноруйнуючі речовини;*
- *дозвіл (ліцензія) на ввезення (вивезення) екологічно небезпечних вантажів або відходів;*
- *дозвіл на експорт (імпорт) товарів, що були в ужитку;*
- *дозвіл на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин та інших біологічних агентів;*
- *погодження органу виконавчої влади у галузі охорони навколишнього середовища при ввезенні металобрухту;*
- *висновок про дотримання вимог чинного законодавства, норм і правил з ядерної та радіаційної безпеки при експорті (імпорті) радіоактивних матеріалів – для перевезення через митний кордон України джерел іонізуючого випромінювання.*

Радіологічний контроль. В Україні не створена окрема служба з радіологічного контролю. Зазначений вид контролю здійснюється всіма вказаними вище контролюючими службами відносно до підконтрольних їм об'єктів.

Основна відповідальність за проведення радіологічного контролю покладена на органи Міністерства екології та природних ресурсів. Відповідно до Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 08.09.1999р. № 204, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.11.1999р. за №787/4080, органи Міністерства екології та природних ресурсів здійснюють радіаційний контроль.

Радіаційний контроль здійснюється з метою контролю щодо додержання вимог чинного законодавства при переміщенні через державний кордон радіоактивних речовин (РР) і ядерних матеріалів (ЯМ). Радіаційний контроль всіх вантажів, що перетинають державний кордон України, у тому числі й транзитних, є обов'язковим.

Санітарно-епідеміологічний контроль. Даний вид контролю регламентується Законом України від 24.02.1994р. № 4004-ХІІ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Відповідно до ст. 16 даного законодавчого акта підприємства, установи, організації та громадяни можуть ввозити з-за кордону сировину, продукцію (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) і реалізовувати чи використовувати їх в Україні лише за наявності даних щодо безпеки для здоров'я населення. Перелік та зміст цих даних встановлюється головним державним санітарним лікарем України.

З метою запобігання занесенню в Україну особливо небезпечних (у тому числі карантинних) і небезпечних для людей інфекційних хвороб у прикордонних контрольних пунктах у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України, створюються і функціонують спеціальні санітарно-карантинні підрозділи. Установи державної санітарно-епідеміологічної служби здійснюють свою діяльність відповідно до Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні, затвердженого постановою КМУ від 22.06.1999р. № 1109.

Гомологічний контроль. З метою посилення контролю за переміщенням коштовних, напівкоштовних та декоративних каменів походженням з України створено Державний гомологічний центр Міністерства фінансів України, який проводить всі роботи, пов'язані з експертною оцінкою якісних та вартісних показників природних та штучних дорогоцінних каменів органічного утворення, напівдорогоцінних та декоративних каменів. Дозволом для переміщення вказаного вантажу є експертний висновок встановленої форми на бланках суворого звітності.

Крім штатних співробітників Державного гомологічного центру, мають також право на виконання відповідних експертних робіт позаштатні акредитовані експерти.

5. Основні види порушень митних правил та контрабанда

Порушення у сфері митно-тарифних відносин є одним із найбільш поширених у системі тіньових економічних відносин. Проведені дослідження показали, що тінізація ринку імпортованих товарів не тільки перевищила критичну межу, але й стала тією домінантою, яка фактично руйнує систему ринку як конкурентного середовища.

Тінізація у сфері митно-тарифних відносин відбувається на етапах, коли домінантою формування митно-тарифної політики є виконання фіскальних чи протекціоністських функцій. Тобто відбувається посилення податкового тиску на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або дискримінується імпорт відносно національного виробництва у країні.

Порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені Кодексом, настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Суб'єктами відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а також посадові особи підприємств.

Притягнення до відповідальності за порушення митних правил не звільняє зазначених осіб від обов'язку сплати мита та інших податків і зборів.

Відповідно до вимог митних правил суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність за їх порушення. Дані дії можуть класифікуватись митними органами у двох напрямках:

- як *контрабанда*;
- як *порушення митних правил*.

Контрабанда – один з найбільш небезпечних господарчих злочинів і тому відповідно до ч. 4 та 5 ст. 12 Карного кодексу України відноситься до категорії тяжких злочинів.

Контрабанда – це переміщення товарів, валюти, цінностей та інших предметів через митний кордон України поза митним контролем або з приховування від митного контролю, вчинене у великих розмірах особою або групою осіб, які організувалися для діяльності, а також незаконне переміщення через кордон історичних і культурних цінностей, наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї).

Предметом переміщення товарів через кордон поза митним контролем найчастіше є високо оподатковувані (підакцизні) товари:

цигарки, алкогольні напої, радіоелектронна техніка або товари, переміщення яких через кордон є обмеженим або забороненим, – зброя, наркотики.

До наркотичних засобів відносяться рослини, сировина, засоби природного або синтетичного походження, що класифікуються як такі в міжнародних конвенціях, а так само інші рослини, сировина і речовини, що представляють небезпеку для здоров'я населення, віднесених до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України (марихуана, кокаїн, героїн, ЛСД).

Під психотропними речовинами розуміють будь-які природні або синтетичні матеріали, що класифікуються в міжнародних конвенціях та становлять небезпеку для здоров'я населення в зловживанні ними, віднесені до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України (ефедрин, мескалін, феназепам, група амфітамінів).

Прекурсори – це речовини і їхні солі, використовувані для виготовлення наркотичних і психотропних речовин, а так само хімічні засоби і їхні солі, віднесені до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України.

У випадках контрабанди митні органи фіксують та кваліфікують ці незаконні дії, порушуючи справи. Тому після виявлення контрабанди, відповідного документального оформлення і попереднього дізнання вони передаються до правових охоронних структур відповідно до їх компетенції.

Справи про порушення митних правил провадяться митними органами від моменту виявлення порушення до винесення постанови про накладення адміністративного стягнення.

Якщо порушення класифікуються як контрабанда, то за незаконне переміщення товарів через митний кордон України фізичною чи юридичною особою встановлена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком від трьох до семи років з конфіскацією предмета контрабанди. Якщо дані дії здійснені групою осіб, то покарання стає більш жорстким - від п'яти до дванадцяти років позбавлення волі з конфіскацією предмета контрабанди.

Порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які передбачена адміністративна відповідальність ст. 329-355 Митного кодексу України.

Найбільш поширеними *порушеннями*, пов'язаними з переміщенням товару через митний кордон, є:

- порушення, викликані свідомо неправильним визначенням кількості, якості або митної вартості товару (чимало фірм занижують кількісні, якісні та вартісні показники товару з метою зменшення розміру митних сплат);

- порушення, пов'язані з несумлінним оформленням сертифікатів товару для отримання митних преференцій, які застосовуються до товарів з певних країн;

- фіктивний транзит (порушення, пов'язані з нормою українського законодавства, згідно з якою при транзитному перевезенні товарів через територію України товари звільняються від ввізного мита; на практиці велика кількість товарів, задекларованих як транзит і звільнених від мита, залишаються на території України для реалізації).

Залежно від *наростання суворості за порушення митних правил* можуть бути накладені такі стягнення:

- ***попередження***;
- ***штраф***;
- ***конфіскація товарів***.

Попередження або штраф можуть застосовуватися тільки як основний вид стягнення за вчинене правопорушення. Конфіскація товарів – безпосередніх предметів порушення вимог митного законодавства, із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення від митного контролю, а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушень через митний кордон України, застосовується як основний або як додатковий вид стягнення.

Попередження є одним з основних адміністративних стягнень, і як один з видів адміністративного стягнення воно застосовується переважно до осіб, винних в здійсненні незначних, таких що не становлять великої суспільної небезпеки, проступків. Зміст попередження полягає в офіційному, від імені держави, засудженні й осуді протиправного діяння правопорушника органом адміністративної юрисдикції і в попередженні правопорушника про неприпустимість таких дій надалі. Такий вид стягнення застосовується лише в тому випадку, коли воно передбачене в санкції статті.

Штраф – це захід впливу на свідомість правопорушника шляхом ущемлення його майнових інтересів. Тому під штрафом розуміють, стягнення майнового характеру, яке виражається в

отриманні з порушника і направленні в прибуток держави певної суми грошових коштів. В адміністративно-юрисдикційній практиці штраф є домінуючою формою адміністративної відповідальності, оскільки він передбачений як єдиний або альтернативний захід стягнення за більшість адміністративних проступків.

Конфіскація як адміністративне стягнення складається в примусовому вилученні і безвідплатному оберненні у власність держави предметів – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувались для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувались для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Конфіскація товарів, транспортних засобів застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення. Конфіскація може бути призначена і як додаткове, і основне стягнення, і може бути призначена тільки судом. Відповідно до чинного законодавства постанови про конфіскацію приводяться у виконання державними виконавцями.

Адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу можуть бути накладені не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при правопорушенні, яке триває, – два місяці з дня його виявлення.

У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях правопорушника ознак порушення митних правил, стягнення у вигляді попередження, штрафу може бути накладено не пізніше як через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або її закриття.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте повне визначення сутності митного контролю.
2. Охарактеризуйте об'єкти та суб'єкти митного контролю.
3. Які основні функції митного контролю Ви можете визначити?
4. Визначте принципи митного контролю.
5. Від чого залежить вибір форм митного контролю?

6. Перерахуйте основні напрями вдосконалення типової та принципової схеми організації митного контролю на сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних відносин України.

7. Розгляньте технологічну схему митного контролю.

8. Яким чином можна класифікувати пункти пропуску через державний кордон України?

9. Побудуйте блок-схему пропуску через митний кордон України товарів, що підлягають експортному контролю.

10. Охарактеризуйте спеціальні види контролю.

11. Якими нормативно-правовими документами регламентується санітарно-епідеміологічний контроль?

12. Що таке контрабанда? Розгляньте механізм розпізнавання дій, які підпадають під визначення «контрабанда».

Тема 7. Система митного оформлення вантажів із застосуванням вантажної митної декларації

Основні питання теми:

- 1. Поняття та характеристика митного оформлення вантажів, що переміщуються через митний кордон України.*
- 2. Декларування вантажів як структурний елемент системи митного оформлення.*

1. Поняття та характеристика митного оформлення вантажів, що переміщуються через митний кордон України

Зовнішньоекономічна діяльність, насамперед зовнішня торгівля, неможливі без переміщення через митний кордон країни юридичними і фізичними особами товарів і транспортних засобів. Фізичними особами, що перетинають митний кордон України, переміщуються й предмети. При такому переміщенні товари і транспортні засоби підлягають митному оформленню і митному контролю в порядку і на умовах, що визначені в МК України та інших нормативних актах КМУІДМСУ.

Митне оформлення відповідно до ч. 14 ст.1 МК України визначено як «виконання митним органом дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних

засобів, що переміщуються через митний кордон України і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів». У той же час митне оформлення можна розглядати як обов'язок осіб, що переміщують товари пройти певну процедуру, як послідовні дії митних органів щодо легалізації переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Воно розглядається і як врегульована законом митна процедура.

Система митного оформлення є однією із складових митно-тарифної політики з огляду на її функціональну спрямованість, оскільки процедура митного оформлення є суттєвим важелем, який може стимулювати реалізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері ЗЕД чи перешкоджати їх реалізації.

Відповідно до ст. 70 МК України *метою* митного оформлення є засвідчення відомостей, одержаних під час митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, та оформлення результатів такого контролю, а також статистичного обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Митне оформлення товарів та транспортних засобів є обов'язковим за умов ввезення в Україну або вивезення товарів та транспортних засобів, за винятком випадків, передбачених Митним кодексом України. Система митного контролю та митного оформлення є адміністративними заходами, які здійснює держава при регулюванні ЗЕД. Ці адміністративні інструменти входять до системи митного управління зовнішньоекономічними зв'язками.

Контроль за доставкою вантажів у митниці здійснюється на основі наказу ДМСУ «Про положення про порядок здійснення контролю за доставкою вантажів у митниці призначення» від 8 грудня 1998р. № 771. Це положення розроблено з метою встановлення надійного контролю за переміщенням товарів та інших предметів між митницями України, оперативного реагування у разі виникнення ускладнень чи непередбачених ситуацій під час такого переміщення, підвищення рівня відповідальності осіб, що здійснюють перевезення вантажів, з метою ведення статистичної обробки та аналізу інформації про вантажі, що переміщуються. За даним положенням здійснюється переміщення товарів, що перебувають під митним контролем і переміщуються між митницями, структурними підрозділами однієї митниці територією України юридичними та фізичними особами, за винятком окремих видів товарів.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України резидентами (крім

громадян), за винятком випадків переміщення товарів і транспортних засобів через територію України у режимі транзиту, здійснюється митними органами, у зонах діяльності яких розташовані ці резиденти. У випадках, визначених КМ України, митне оформлення в іншому митному органі може здійснюватися за письмовим погодженням між цим митним органом і митним органом, у зоні діяльності якого розташований відповідний резидент. Місце здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України нерезидентами (крім громадян), визначається КМ України.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через територію України у режимі транзиту, здійснюється митним органом за місцем ввезення цих товарів і транспортних засобів на митну територію України.

Товари, які при ввезенні на митну територію України були оформлені у режим митного складу, у подальшому можуть бути переоформлені у режим транзиту митним органом за місцем розташування митного ліцензійного складу, на якому зберігаються зазначені товари. ДМСУ можуть визначатися ділянки території з комплексом будівель, споруд, інженерно-технічних засобів та комунікацій, необхідних для здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України — вантажні митні комплекси, автопорти, автотермінали. Вантажний митний комплекс, автопорт, автотермінал можуть входити до митної системи України як спеціалізована митна організація або належати на праві власності юридичній особі – резиденту, зареєстрованій як суб'єкт підприємницької діяльності. Відкриття вантажних митних комплексів, автопортів, автотерміналів суб'єктами підприємницької діяльності здійснюється за погодженням із уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Вимоги, яким повинен відповідати вантажний митний комплекс, авто-порт, автотермінал, визначаються Кабінетом Міністрів України. Митне оформлення товарів і транспортних засобів, які вивозяться за межі митної території громадянами, може здійснюватися у будь-якому митному органі на всій митній території України. Митне оформлення товарів (крім тих, що переміщуються у несупроводжуваному багажі, а також автомобілів), які ввозяться на митну територію України громадянами, здійснюється у пунктах пропускання через митний кордон України. Митне оформлення товарів, які ввозяться на митну територію України громадянами у несупроводжуваному багажі, здійснюється митними органами за

місцем проживання або тимчасового перебування зазначених громадян. Місця здійснення митного оформлення автомобілів, які ввозяться на митну територію України громадянами, визначається уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. На прохання осіб, що переміщують через митний кордон України товари і транспортні засоби, митне оформлення може здійснюватися поза місцем розташування митних органів, а також поза робочим часом, установленим для митних органів на умовах, визначених цим Кодексом. За митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів, митними органами із зацікавлених осіб справляється плата в порядку та в розмірах, установлених Кабінетом Міністрів України. За рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи митне оформлення товарів окремих видів може здійснюватися у спеціально визначених для цього митних органах. Таким чином, *митне оформлення здійснюється:*

1) на митному кордоні України, що збігається з державним кордоном України, – у пунктах пропускання на державному кордоні України, через які здійснюється залізничне, автомобільне, морське, річкове, повітряне й інше сполучення, а також в інших районах митної території України;

2) у пунктах, розміщених на митному кордоні України, де він збігається з межами спеціальних митних зон, а також на території спеціальних митних зон;

3) у зонах митного контролю на території і в приміщеннях підприємств за умови, що будуть виконані вимоги щодо забезпечення митного контролю в повному обсязі.

Митне оформлення розпочинається після подання митному органу митної декларації, а також усіх необхідних для здійснення митного контролю та оформлення документів, відомостей щодо товарів і транспортних засобів, які підлягають митному оформленню.

Засвідчення митним органом прийняття товарів, транспортних засобів та документів на них до митного контролю та митного оформлення здійснюється шляхом проставлення відповідних позначок на митній декларації та інших товаросупровідних документах (ст. 72 МК України). Під час митного оформлення представники підприємств, а також громадяни, що мають належним чином оформлені повноваження щодо товарів і інших предметів, які підлягають митному оформленню, мають право бути присутніми при його здійсненні.

Декларанти можуть бути присутніми під час митного оформлення товарів і транспортних засобів, які пред'являються ними для такого оформлення (ст. 73 МК України). У передбачених чинним законодавством України випадках присутність представників підприємств, а також громадян при митному оформленні є обов'язковою. Митне оформлення проводиться українською мовою або на офіційних мовах митних союзів, якщо Україна є їх членом.

З метою митного контролю і митного оформлення митниці на підставі мотивованого письмового розпорядження можуть брати проби і зразки товарів, інші предмети для проведення їхнього дослідження. Проби і зразки товарів та інших предметів беруться в мінімальних кількостях, що забезпечує можливість їхнього дослідження:

- а) щодо встановлення країни походження товарів;
- б) щодо визначення місця товару в тарифній класифікації;
- в) щодо експертизи сертифікації товарів і послуг.

У передбачених законодавством випадках митне оформлення товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон держави, може бути проведене тільки після здійснення ветеринарного, фітосанітарного, екологічного й інших видів державного контролю.

З початком митного оформлення на товари і транспортні засоби поширюється режим, що різко обмежує можливість користування і розпорядження ними. Ніхто не вправі користуватися і розпоряджатися товарами і транспортними засобами, щодо яких митне оформлення не закінчене. Винятки з цього правила встановлені митним законодавством. Митне оформлення здійснюється на підставі закону. Окрім МК України, митне оформлення врегульовано «Положенням про вантажну митну декларацію»³⁶, яка затверджена постановою КМУ 9 червня 1997р., та затвердженою наказом № 828 ДМСУ від 30 грудня 1998 р. «Типовою технологією митного контролю і митного оформлення товарів і інших предметів». Загалом процедура митного оформлення з часом стала уніфікованою.

Для отримання або відправлення вантажів за кордон суб'єкт ЗЕД повинен пройти на митниці процедуру акредитації. З цією метою на митницю, що обслуговує район реєстрації підприємства, подаються такі *документи*:

- облікова картка суб'єкта ЗЕД;
- свідоцтво про державну реєстрацію;
- свідоцтво облстатуправління Мінстатистики про надання підприємству статистичних кодів;
- статут підприємства та його нотаріально завірнену копію;

- довідка обслуговуючого банку про відкриття рахунків;
- довідка про декларування валютних цінностей, завірена печатками податкової інспекції та уповноваженого відділення НБУ.

Механізм здійснення митного оформлення, а також форми митних документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів та транспортних засобів, та порядок їх заповнення визначаються Кабінетом Міністрів України.

Комплекс заходів системи митного оформлення класифікують на:

- **митне оформлення** – засвідчення відомостей, одержаних під час здійснення митного контролю товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України;
- **юридичне оформлення результатів митного контролю** – здійснюється посадовими особами митного органу;
- **ведення статистичного обліку товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.**

Митне оформлення розпочинається після подання митному органу митної декларації, а також усіх необхідних для здійснення митного контролю та оформлення документів відомостей щодо товарів і транспортних засобів, які підлягають оформленню. Свідченням прийняття товарів та документів на них до митного контролю та митного оформлення є відповідні відмітки на митній декларації.

Відповідно до Митного кодексу України, Положення про вантажну митну декларацію й з метою визначення послідовності дій посадових осіб митних органів України при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням ВМД застосовується Порядок здійснення митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням ВМД (далі – Порядок), затверджений наказом Держмитслужби України від 14.10.2002 № 561 (зі змінами та доповненнями).

Цей Порядок передбачає застосування в митних органах під час здійснення митного контролю та митного оформлення товарів в усі митні режими трьохетапної схеми, окремі етапи якої складаються з контрольних операцій (дій). Порядок не застосовується при оформленні попередніх повідомлень, попередніх ВМД та інших документів контролю за доставкою, загальних ВМД, ВМД на автотранспортні засоби, ВМД на водні транспортні засоби, ВМД на тимчасове вивезення повітряних суден, а також декларацій-зобов'язань і ВМД, поданих тільки в електронному вигляді.

Контрольні операції (дії) за етапами контролю під час застосування Порядку митного оформлення товарів і транспортних

засобів із застосуванням ВМД представлені в табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Контрольні операції (дії) на етапах контролю під час застосування Порядку митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням ВМД

№ етапу	Контрольні операції (дії) на етапах контролю
Етап 1	Прийняття ВМД до оформлення
	Контроль за відповідністю даних електронної копії ВМД даним, зазначеним у ВМД на паперовому носії
	Контроль за виконанням вимог товарної номенклатури Митного тарифу України при класифікації товарів для цілей митного оформлення
	Контроль за правильністю визначення митної вартості
	Контроль за надходженням коштів, перевірка правильності нарахування податків і зборів, правильності визначення країни походження товарів
	Логічний контроль і контроль за правильністю застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД
Етап 2	Митний огляд
Етап 3	Нарахування й стягнення збору за митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств, що зберігають такі товари, чи поза робочим часом, установленим для митного органу

Перелік документів, необхідних для проведення митного оформлення, визначається митним режимом, відповідно до якого проводиться оформлення представлений в табл. 7.2.

У ряді випадків, відповідно до законодавства України, передбачено спрощений порядок митного оформлення. При цьому товари, що підлягають митному оформленню у спрощеному порядку, можна класифікувати на дві групи:

- до першої – відносяться товари необхідні для подолання суспільно-небезпечних наслідків: стихійного лиха, аварій, епідемій та ін.;

- до другої – затримка митного оформлення яких може призвести до їх псування, заподіяння шкоди або невиконання міжнародних угод.

Спрощений порядок передбачає спрощення процедури митного оформлення і скорочення часу його проведення, але в рамках і з дотриманням основних принципів митного оформлення.

Таблиця 7.2

**Перелік документів, необхідних для проведення
митного оформлення**

Документи, необхідні для митного оформлення експорту	Документи, необхідні для митного оформлення імпорту	Документи, необхідні для митного оформлення транзиту
1. Вантажна митна декларація	1. Вантажна митна декларація	1. Вантажна митна декларація
2. Довідка про проведення декларування валютних цінностей	2. Довідка про проведення декларування валютних цінностей	2. Товаросупроводжувальні документи: • транспортні накладні; • комерційні документи.
3. Довідка ДПА про код платника податку	3. Довідка ДПА про код платника податку	3. Документи, які підтверджують сплату митних платежів
4. Облікова (акредитаційна) картка суб'єкта ЗЕД	4. Облікова (акредитаційна) картка суб'єкта ЗЕД	4. Документи, які підтверджують фінансові гарантії
5. Зовнішньоекономічний контракт	5. Зовнішньоекономічний контракт	5. Документи контролю доставки або книжка МДП
6. Товаросупроводжувальні документи: • транспортні накладні; • комерційні документи	6. Товаросупроводжувальні документи: • транспортні накладні; • комерційні документи	6. Фітосанітарний сертифікат
7. Документи, які підтверджують сплату митних платежів	7. Документи, які підтверджують сплату митних платежів	7. Карантинний сертифікат
8. Гарантійне зобов'язання про термін операції з давальницькою сировиною	8. Простий вексель: • на суму податку на додану вартість; • на суму мита при оформленні інвестицій; • на суму мита, податку на додану вартість при оформленні операцій з давальницькою сировиною	8. Ветеринарний сертифікат
9. Довідка-розрахунок митної вартості	9. Сертифікат про походження товару	9. Дозвіл служби екологічного контролю
10. Документи, які підтверджують фінансові гарантії	10. Довідка-розрахунок митної вартості	10. Дозвіл Урядової комісії з експортного контролю або погодження Державної служби експортного контролю

Документи, необхідні для митного оформлення експорту	Документи, необхідні для митного оформлення імпорту	Документи, необхідні для митного оформлення транзиту
11. Документи контролю доставки або книжка МДП	11. Документи, які підтверджують фінансові гарантії	11. Сертифікат комітету по наркотиках
12. Попереднє повідомлення	12. Документи контролю доставки або книжка МДП	12. Свідоцтво про допущення транспортного засобу до перевезення вантажів під митним контролем
13. Ліцензія на товари, що підлягають ліцензуванню у поточному році	13. Акцизна або попередня декларація	
14. Картка реєстрації (обліку) зовнішньоекономічного контракту	14. Попереднє повідомлення	
15. Разова (індивідуальна) ліцензія на зовнішньоекономічну операцію	15. Ліцензія на товари, що підлягають ліцензуванню у поточному році	
16. Індивідуальна ліцензія на здійснення резидентами майнових інвестицій за кордоном	16. Картка реєстрації (обліку) зовнішньоекономічного контракту	
17. Фітосанітарний сертифікат	17. Разова (індивідуальна) ліцензія на зовнішньоекономічну операцію	
18. Карантинний сертифікат	18. Інформаційне повідомлення про внесення іноземної інвестиції	
19. Ветеринарний сертифікат	19. Фітосанітарний сертифікат	
20. Дозвіл служби екологічного контролю	20. Карантинний сертифікат	
21. Дозвіл Урядової комісії з експортного контролю або погодження Державної служби експортного контролю	21. Ветеринарний сертифікат	
22. Дозвіл Міністерства культури	22. Санітарно-гігієнічний висновок	
23. Експертний висновок Державного гемологічного центру при Міністерстві фінансів України	23. Дозвіл служби екологічного контролю	

Документи, необхідні для митного оформлення експорту	Документи, необхідні для митного оформлення імпорту	Документи, необхідні для митного оформлення транзиту
24. Сертифікат якості Державної хлібної інспекції Держагропрому	24. Дозвіл Урядової комісії з експортного контролю або погодження Державної служби експортного контролю	
25. Експертний висновок територіального органу Держстандарту	25. Дозвіл Міністерства культури	
26. Сертифікат комітету по наркотиках	26. Сертифікат відповідності або свідоцтво про визнання	
27. Погодження на ввезення-вивезення озоноруйнуючих речовин та продукції, що їх містить	27. Сертифікат комітету по наркотиках	
28. Заявка розрахунків на придбання марок акцизного збору	28. Довідка Національного агентства України з реконструкції та розвитку	
29. Атестат на аудіовізуальні товари та примірники фонограм	29. Погодження на ввезення-вивезення озоноруйнуючих речовин та продукції, що їх містить	
30. Індивідуальна ліцензія НБУ на переміщення валюти	30. Атестат на аудіовізуальні товари та примірники фонограм	
31. Погодження Державного агентства з авторських і суміжних прав	31. Індивідуальна ліцензія НБУ на переміщення валюти	
32. Сертифікат здоров'я	32. Ліцензія Мінфіну на ввезення цінних паперів	
33. Ліцензія, яка погоджена в Держкоммедбіопром на ввезення зареєстрованих лікарських засобів	33. Одноразовий дозвіл на ввезення харчових добавок, біологічно-активних добавок, спеціальних харчових добавок, виробів медичного призначення, медичної техніки	

Митне оформлення здійснюється митним органом, як правило, протягом однієї доби з часу пред'явлення товарів і транспортних засобів, що підлягають митному оформленню, подання митної декларації та всіх необхідних документів і відомостей.

Митне оформлення вважається завершеним після виконання митним органом митних процедур, визначених ним відповідно до заявленого митного режиму.

Результати проведення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон країни, засвідчуються відтисками особистого митного забезпечення на митній декларації, що є дозволом на використання таких предметів відповідно до обраного митного режиму.

Митний орган вправі відмовити у здійсненні митного оформлення. У разі відмови у митному оформленні та пропускання через митний кордон України товарів і транспортних засобів митний орган зобов'язаний видавати зацікавленим особам письмове повідомлення з зазначенням причин відмови та вичерпним роз'ясненням вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення та пропускання цих товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

2. Декларування вантажів як структурний елемент системи митного оформлення

Згідно з Митним Кодексом України товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, а також товари та транспортні засоби, митний режим яких змінюється, підлягають декларуванню митним органам України.

Декларування – це заява встановленої форми (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних даних про мету переміщення через митний кордон товарів та інших предметів і про самі товари та інші предмети, а також будь-яких відомостей, необхідних для митного контролю та митного оформлення.

Декларування виконує декілька *основних функцій*:

✓ забезпечення митних органів необхідними відомостями про товари і транспортні засоби;

✓ підтвердження декларантом правомірності вчинених дій щодо товарів і транспортних засобів, які поміщаються під обраний режим;

✓ контрольна, тобто на підставі декларування митні органи перевіряють відповідність заявлених у декларації відомостей про товари і транспортні засоби фактичним даним.

При митному оформленні експортно-імпортних операцій основним документом, на базі якого здійснюється декларування вантажів, є *вантажна митна декларація*, оформлення якої є

обов'язковою умовою допуску вантажів до процесу розмитнення та співпадає з формою ЄАД – *єдиного адміністративного документу*, введена в практику митного оформлення як уніфікований документ з 1 вересня 1989р. З 1 січня 1993р. ВМД використовується для декларування і митного оформлення товарів та інших предметів, які переміщуються через митний кордон України.

Основний принцип декларування товарів полягає в тому, що всі основні дані, необхідні для розрахунку розмірів податків та зборів і виконання митних формальностей, повинні бути представлені безпосередньо особою, що переміщує товар через митний кордон України чи митним брокером.

Митне законодавство пов'язує виникнення зобов'язання щодо сплати митних платежів з ВМД, яка використовується з метою декларування товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, яка подається митному органу і містить точні відомості щодо товарів і транспортних засобів, необхідні для їх митного оформлення або переоформлення. Так, попереднє повідомлення не може привести до появи податкового зобов'язання, оскільки законодавством України не встановлена вимога щодо подання митному органу гарантій сплати зборів та податків.

Умови та порядок застосування форм декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення митних декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів і транспортних засобів, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

На цей час нормами митного законодавства України передбачені чотири *форми декларування*:

- **письмова** – основна форма декларування;
- **усна** – застосовується в ряді випадків при декларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України фізичними особами;
- **конклюдентна** – практикується в міжнародних аеропортах, де організована система «зелених коридорів», вибір якого передбачає, що фізична особа таким чином заявила про відсутність у неї товару, який підлягає письмовому декларуванню;
- **електронна форма** – заявлення відомостей про товар в електронному вигляді. Ця форма використовується лише як допоміжна, оскільки Україна, нажаль, ще не вийшла на той рівень розвитку, щоб застосовувати цю форму в повній мірі.

Терміни подачі митної декларації встановлюються ДМСУ. При цьому вони не можуть перевищувати 10 днів з дати представлення товарів і транспортних засобів митному органу. Особливі терміни декларування встановлюються для транспортних засобів, що перевозять пасажирів, і порожніх транспортних засобів: не пізніше трьох годин після перетину митного кордону в разі в'їзду транспортних засобів і не пізніше чим за три години до перетинання митного кордону для транспортних засобів, що виїжджають.

Декларування товарів та транспортних засобів, які належать підприємствам, здійснюється безпосередньо власником або на підставі договору іншими підприємствами, що допущені митницею до декларування.

Товари, що переміщуються через митний кордон України фізичними особами, декларуються цими громадянами або уповноваженими ними особами на підставі нотаріально засвідченого доручення.

Відповідно до визначення термінів, які вживаються в митному законодавстві України, **декларант** – це юридична чи фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Декларант виконує всі обов'язки і несе у повному обсязі відповідальність, передбачену Митним Кодексом, незалежно від того, чи він є власником товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, митним брокером чи іншою уповноваженою особою. Декларант *зобов'язаний*:

- здійснити декларування товарів і транспортних засобів відповідно до порядку, встановленого цим Кодексом;
- на вимогу митного органу пред'явити товари і транспортні засоби для митного контролю і митного оформлення;
- надати митному органу передбачені законодавством документи і відомості, необхідні для виконання митних процедур;
- сплатити податки та збори.

При декларуванні товарів у відповідності до порядку ведення в митних органах обліку суб'єктів ЗЕД відомості про таким чином уповноважену особу, в тому числі зразок її особистого підпису та зразок відтиску печатки підприємства, якими засвідчуються відомості, заявлені даною особою в митній декларації, повинні бути внесені до облікової картки суб'єкта ЗЕД.

Для отримання свідоцтва про визнання підприємства декларантом воно має бути зареєстровано як юридична особа на території України і мати у своєму штаті осіб, уповноважених на

декларування, які отримали відповідні кваліфікаційні свідоцтва. Видане свідоцтво діє безстроково за умов відсутності порушень з боку підприємства та його щорічної перереєстрації.

На вимогу посадової особи митного органу *декларант має бути присутнім обов'язково* на таких етапах митного оформлення:

- огляд та переогляд товарів та транспортних засобів;
- огляд та переогляд ручної поклажі та багажу.

У разі відсутності декларанта посадова особа митного органу має право відмовити у митному оформленні у визначеному законодавством порядку. Зазначені заходи відносяться до основних видів митного контролю та призначені для визначення відповідності або невідповідності відомостей, зазначених в митній декларації відомостям про предмети, які фактично надані для митного контролю.

Вантажна митна декларація (ВМД) – письмова заява встановленої форми, що подається митному органу й містить відомості про товари, які переміщуються через митний кордон України, та митний режим, у який вони заявляються, а також інформацію, потрібну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування податків, зборів та інших платежів.

ВМД містить точні дані про мету переміщення через митний кордон товарів та інших предметів, про самі товари та інші предмети, про відправника, отримувача та декларанта вантажу, спосіб і порядок переміщення вантажів, умови поставки, спосіб розрахунків. Вносяться інші відомості, необхідні для митного оформлення, в тому числі і про нарахування митних та інших обов'язкових платежів. Одним з основних понять при декларуванні товару є самостійний вибір декларантом митного режиму.

ВМД заповнюється державною мовою за допомогою комп'ютера. Іноземною мовою можливе заповнення назв суб'єктів або фірмового (комерційного) найменування товару, якщо переклад державною мовою не впливає на принцип здійснення заходів тарифного або нетарифного регулювання.

ВМД подається в письмовій формі та її електронна копія, яка використовується для прискорення проведення процедури митного оформлення товару і ведення митної статистики ЗЕД. Інформація, внесена до електронної копії ВМД, повинна відповідати інформації, внесеної декларантом до оригіналу. Форма та структура електронної копії ВМД або ВМД, що подається тільки в електронному вигляді, кодування символів, засоби пересилання визначаються ДМСУ.

До переліку товарів, декларування яких проводиться із заповненням ВМД належать:

- товари, що підлягають державному експортному контролю;
- товари, що переміщуються через митний кордон України підприємствами й митна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 100 євро;
- підакцизні товари, що переміщуються через митний кордон України підприємствами;
- товари, що переміщуються в митному режимі митного складу;
- товари, що безпосередньо ввозяться громадянами в супроводжуваному багажі або пересилаються в несупроводжуваному багажі, надходять на адреси громадян у вантажних відправленнях, міжнародних поштових відправленнях і сумарна митна вартість яких перевищує 1000 євро та/або 100 кг, крім випадків, передбачених законодавством України;
- товари, що безпосередньо вивозяться громадянами й сукупна митна вартість яких перевищує 200 євро, крім випадків, передбачених законодавством України;
- товари незалежно від їх митної вартості в інших випадках, передбачених законодавством України.

Товари або майно, вартість яких перевищує 100 євро, декларуються митницею за умови наявності відомостей про нього у ВМД. На товари, вартість яких нижча 100 євро, ВМД не заповнюється. Такий товар, крім підакцизних товарів, декларується на підставі відомостей про них у супровідних та інших документах.

Таким чином, *ВМД заповнюється на кожну партію товару або предметів* за умови, якщо стосовно даних товарів або предметів установлено один і той самий митний режим, тобто на:

- партію товарів, що переміщується за одним перевізним документом (транспортною накладною, коносаментом тощо), відповідно до правил перевезення товарів, передбачених законодавством України та згідно з міжнародними договорами;
- товари, що переміщуються трубопровідним транспортом, лініями електропередач в порядку, установленому законодавством України;
- товари, що належать підприємствам та переміщуються в ручній поклажі громадянином відповідно до правил перевезення ручної поклажі, передбачених законодавством України та міжнародними договорами, укладеними в установленому порядку.

Слід відмітити, що в деяких випадках *одна ВМД може бути оформлена на декілька партій товарів:*

- при декларуванні відповідно до митного режиму транзиту товарів, що одночасно надходять на прикордонну станцію за місцем увезення товарів на митну територію України з однієї станції відправлення, розташованої за межами України, від одного вантажовідправника на адресу одного вантажоодержувача на одну станцію призначення, розташовану за межами України;
- при декларуванні машин, обладнання, механізмів тощо, які класифікуються за одним товарним кодом згідно з УКТ ЗЕД як складений товар, але ввозяться на митну територію України в розібраному стані на кількох транспортних засобах та на адресу одного одержувача;
- при декларуванні однорідних товарів, що перевозяться залізничним транспортом, якщо перевезення цих товарів можна здійснити за однією накладною;
- при декларуванні консолідованих вантажів під час розміщення їх на МЛС транспортно-експедиційних організацій, включених до переліку підприємств-резидентів України, під час проведення якими ЗЕД застосовується режим сприяння;
- при випуску товарів з митних ліцензійних складів;
- при декларуванні міжнародних поштових відправлень (МПВ) за умови, що в них переміщуються товари одного найменування одним відправником одному одержувачу в одному митному режимі та одночасному пред'явленні до митного контролю;
- при декларуванні товарів, проданих у магазині безмитної торгівлі.

Вантажна митна декларація складається з уніфікованого адміністративного документа форми *МД-2* на п'яти зброшурованих основних аркушах різного кольору та уніфікованого адміністративного документа форми *МД-3* на такій самій кількості зброшурованих додаткових аркушів різного кольору та додаткових аркушів, що дає можливість декларувати одночасно до 99 найменувань однієї партії товарів і щодо яких встановлено єдиний митний режим. У необхідних випадках використовується формуляр-специфікація *МД-8*, за такою формою декларації можливо митне оформлення до 256 найменувань товарів.

Бланк ВМД має 4 розділи, позначені літерами А, Б, С, Д, і 56 граф, позначених арабськими цифрами або цифрою і літерою (наприклад 15а, 17а). Частина граф містить підрозділи. Розділи і графи супроводжуються текстовими позначеннями, що вказують на відомості, які має заявити декларант.

Існують також певні правила заповнення вантажної митної декларації для різних випадків переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України: експорт товарів, експорт майна, експорт комплектного об'єкта, ордерні поставки, транзит іноземних товарів через територію України, імпорт товарів майна комплектного об'єкта тощо.

Загальний порядок (правила) заповнення граф ВМД, а також особливості заповнення, відповідно до конкретного митного режиму визначається ДМСУ (правила заповнення ВМД, згідно яких здійснюється заповнення кожної графи вантажної митної декларації.

Вантажна митна декларація приймається та реєструється митним органом у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Момент прийняття вантажної митної декларації митним органом означає одночасне набуття декларантом юридичної відповідальності за повноту та достовірність відомостей, заявлених ним у митній декларації, та наявність документів, подання яких передбачене чинним законодавством України.

Складовими умовами, необхідними для прийняття митної декларації, є:

- декларування товарів та транспортних засобів, тобто заявлення декларантом за встановленою письмовою формою точних відомостей про товари і транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення;
- подання разом з ВМД комерційних супровідних та інших необхідних документів щодо задекларованих товарів та транспортних засобів;
- встановлення митним органом факту, що ВМД містить усі необхідні відомості, а також до митної декларації додані всі необхідні документи.

Вантажна митна декларація не може бути прийнята митним органом до оформлення, якщо відомості, які вона містить, не відповідають встановленій формі або ВМД не містить усіх необхідних відомостей, передбачених встановленою формою чи до неї не додані зазначені в ВМД документи.

Встановлення митним органом факту, що митна декларація містить усі необхідні відомості і додані всі необхідні документи, не означає перевірку посадовою особою митного органу відомостей, заявлених декларантом у ВМД, а також їх відповідності характеристикам та ознакам товарів та інших предметів, що

декларуються з використанням митної декларації, тобто прийняття митним органом митної декларації не може являти собою дозвіл митного органу на використання товарів і транспортних засобів в цілях, заявлених митниці.

Необхідною умовою прийняття ВМД є проставлення на її бланку одного із видів відтиску особистих митних забезпечень, використання якого передбачене для даного виду митної декларації, засвідчене особистим підписом посадової особи митного органу, яка прийняла митну декларацію, та реєстрація прийнятої ВМД у справах митного органу.

Митні органи України, які здійснюють контроль за переміщенням товарів через митний кордон, при їх оформленні зобов'язані проводити верифікацію сертифікатів про походження товарів з України. Верифікація сертифікатів про походження товарів з України здійснюється Держмитслужбою на підставі запитів митних органів зарубіжних країн протягом не більше 150 днів з дати одержання запиту чи з ініціативи Державної митної служби. На підставі аналізу запитів митних органів зарубіжних країн може здійснюватися вибіркова перевірка сертифікатів. Перевірку сертифікатів здійснює Управління по верифікації сертифікатів Держмитслужби, із залученням регіональних митниць і Центральної митної лабораторії. Законом також передбачено, що в разі потреби для проведення перевірки сертифікатів можуть бути притягнуті фахівці й експерти інших підприємств.

Існує кілька *форм верифікації сертифікатів*:

- перевірка сертифіката на дійсність;
- перевірка правильності даних, внесених у сертифікат, у тому числі критерію походження товару.

Перевірка *сертифіката на дійсність* (автентичність) здійснюється таким *шляхом*:

- одержанням відповідної інформації від ТПП (торгово-промислової палати);
- встановленням на підставі даних ТПП вірогідності видачі сертифікату;
- порівнянням даних, внесених у графі сертифіката, з даними ТПП;
- проведенням у разі потреби експертизи бланку сертифіката, відбитка печатки і підпису уповноваженої особи ТПП.

Перевірка *правильності даних*, внесених у сертифікат, здійснюється таким *шляхом*:

- встановлення належного застосування правил визначення країни походження, що діють у країні ввозу;
- експертизи критерію походження, що зазначений у сертифікаті;
- встановлення вірогідності іншої інформації, яка міститься в сертифікаті;
- порівнянням товару (чи його фотокопії) з товаром, ідентичним тому, на який видавався сертифікат.

Чинним законодавством передбачено також можливість змін, доповнення та вилучення митної декларація. Відповідно до ст. 92 МК України з дозволу митного органу відомості, зазначені у митній декларації, можуть бути змінені чи доповнені, а подана митна декларація відкликана. Зміна, доповнення чи відкликання можуть бути здійснені лише до моменту прийняття митним органом митної декларації до митного оформлення.

Посадові особи митних органів не мають права заповнювати митну декларацію, змінювати чи доповнювати відомості, зазначені в митній декларації, за винятком внесення до неї відомостей, що належать до компетенції митних органів.

Митний орган не має права відмовити в прийнятті митної декларації, якщо декларантом виконано всі умови, встановлені законодавством України. Відмова повинна бути обґрунтована відповідними посиланнями на вимоги конкретних актів, виданих органами, які уповноважені законодавством України на визначення засад митної справи, а також організацію та забезпечення здійснення митної справи.

Крім вантажної митної декларації існують інші різновиди вантажної митної декларації: тимчасова, періодична та попередня.

Тимчасова вантажна митна декларація оформлюється якщо на момент надходження товарів та транспортних засобів, подання належним чином оформленої ВМД з *об'єктивних причин неможливе*. В такому випадку оформлюється тимчасова (або неповна) декларація і здійснюється випуск вантажів до вільного обігу під зобов'язання керівника підприємства про подання ВМД, оформленої за необхідними правилами щодо оформлення ВМД, у термін до 30 днів з дня випуску товарів у вільний обіг.

Періодична митна декларація оформлюється на переміщення товарів за певний погоджений з митним органом період. Такий вид декларації митний орган може дозволити подавати при регулярному переміщенні через митний кордон однією особою однорідних товарів, на одних і тих самих умовах та підставах, за одним контрактом в

незмінному режимі. Але у термін до 30 днів з дати оформлення періодичної митної декларації підприємство зобов'язане подати ВМД, заповнену в порядку, установленому для випуску товарів у вільний обіг.

Попередня вантажна митна декларація (ПД) – це документ, що складається на бланку уніфікованого адміністративного документа форми МД-2 (МД-3), містить відомості про товари, які будуть увезені на митну територію України. ПД виступає одним із видів документу контролю за доставкою вантажів, які виступають гарантією перед державою щодо встановлених обов'язків до суб'єктів ЗЕД. Порядок подання попередньої митної декларації, її форма та порядок відомостей, що зазначаються у ній, встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Особливості застосування ПД полягають:

- у визначенні права декларанта попередньо заявити митному органу у встановленому порядку здійснити ввезення та декларування товарів і транспортних засобів;
- попередня декларація передбачає внесення платежів, які підлягають сплаті при ввезенні на митну територію України.

Надане законодавством України право декларанта подавати попередню митну декларацію, передбачає можливість подати митному органу ПД щодо товарів і транспортних засобів, на які не поширюються вимоги щодо обов'язковості її подання.

З метою уніфікації відомостей, що заявляються у ВМД, їх гармонізації до міжнародних стандартів та можливості вести автоматизовану базу даних, під час заповнення граф та розділів ВМД використовуються цифрові коди, взяті із відповідних Класифікаторів:

- митних режимів;
- процедур переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України;
- умов поставки;
- характеру угоди;
- способів розрахунків;
- видів податків та зборів;
- видів транспорту;
- пільг щодо обкладення товарів ПДВ;
- документів та ін. (основні з них представлені у додатках даного навчального посібника).

Питання для самоконтролю:

1. Чому митне оформлення товарів та транспортних засобів є обов'язковим за умов ввезення в Україну або вивезення товарів та транспортних засобів, за винятком випадків, передбачених Митним кодексом України?
2. Які елементи входять до комплексу заходів системи митного оформлення?
3. Охарактеризуйте контрольні операції (дії) на етапах контролю під час застосування Порядку митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням ВМД.
4. Назвіть які документи, необхідні для митного оформлення експорту/імпорту чи транзиту?
5. В чому полягає основний принцип декларування товарів?
6. Розкрийте поняття «вантажна митна декларація (ВМД)».
7. Визначте перелік товарів, декларування яких проводиться із заповненням ВМД.
8. Побудуйте блок-схему проходження митного оформлення товарів та інших предметів на митниці.
9. За яких випадків одна ВМД може бути оформлена на декілька партій товарів?
10. Перерахуйте умови, необхідні для прийняття митної декларації.
11. Розгляньте інші різновиди вантажної митної декларації.
12. В чому полягають особливості застосування попередньої вантажної митної декларації (ПД)?

Тема 8. Роль товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності в системі митного регулювання

Основні питання теми:

1. Сутність товарної номенклатури, класифікація та кодування товарів.
2. Гармонізована система (ГС) опису і кодування товарів.

3. Структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД).

1. Сутність товарної номенклатури, класифікація та кодування товарів

Перехід до нових принципів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (тарифне регулювання, ліцензування, квотування і т.д.) згідно до світової практики вимагає змін організації митного контролю за товарами, які знаходяться у зовнішньоторговельному обороті.

Ефективне використання тарифних методів регулювання залежить не тільки від системи оподаткування товарів при переміщенні через митний кордон, проте й від застосування процедур митного контролю та їх оформлення. Правильна класифікація кодування товарів є важливим складовим елементом системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки від неї залежить встановлення їхньої вартості за об'єктивними критеріями і, згідно, обґрунтоване нарахування і стягнення митних платежів. За винятком цього, правильна класифікація товарів має велике значення й для підвищення об'єктивності митної статистики зовнішньоекономічної діяльності, оскільки остання використовується для вироблення оптимальної митної політики країни.

Сучасні митні тарифи включають десятки тисяч найменувань товарів. Загальна кількість товарних позицій досягає п'яти тисяч. За винятком того, кожна товарна позиція включає цілий ряд підпозицій, що є наслідком тенденції до збільшення кількості товарів, які оподатковуються митним тарифом.

Проблема класифікації товарів з митною метою має насамперед економічний характер. Класифікуючи товари в окремі товарні позиції, митні органи можуть створювати додаткові протекціоністські перешкоди для імпорту чи, навпаки, стимулювати товаропотік до країни. Зокрема, зміна структури митного тарифу (в напрямку посилення її деталізації – виділення певних товарів у окремі товарні позиції та підпозиції) дозволяє, залишаючи незмінним чи навіть знижуючи середній рівень митного оподаткування шляхом зменшення тарифних ставок, які втратили свою торговельно-політичну та економічну ефективність, чи ставок на товари, імпорт яких припинено, підвищувати тарифні ставки на продукцію окремих галузей економіки, які потребують більш високого рівня тарифного захисту. Тобто чим більш роздільною є структура митного тарифу,

тим ефективніше він може бути використаний з протекціоністською метою, тобто підгрунтя запровадження товарної номенклатури митного тарифу складають економічні взаємовідносини, а не процедурні питання митного контролю.

Під поняттям **номенклатури** (лат. *nomenclatura* – перелік) розуміють систему (сукупність) найменувань назв, термінів, що використовуються в будь-якій галузі суспільних взаємовідносин, тобто це система абстрактних та умовних символів, яка має створити максимальні зручності з практичної точки зору для характеристики предметів.

Товарна номенклатура – це сукупність найменувань товарів, з якими у своїй професійній діяльності працюють митні служби і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. При цьому слід акцентувати увагу на понятті «товарна», через те що термін «товар» є одним із ключових понять у системі митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це пояснюється тим, що товар є предметом будь-якої зовнішньоторговельної операції, яка реєструється митними органами. Коли раніше режим і процедура пропуску товарів визначались виходячи з того, що є суб'єктом зовнішньоторговельної угоди, то нині головний критерій – об'єкт такої угоди, тобто конкретний товар. Це спонукало до розробки Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД).

Тобто, класифікація товарів є одним із головних напрямів митного регулювання товаропотоків поміж державами.

Залежно від *завдань* систему класифікації товарів дозволяється згрупувати за різними критеріями:

- галузі виробництва;
- матеріали;
- ступінь обробки;
- за функціональною ознакою, тощо.

Згідно до прийнятої системи класифікації всі товарні розділи, групи і підгрупи отримали спеціальні шифри. Після того як множина будь-яких об'єктів розподілена на підмножину згідно до певної системи класифікації, приведена до системи множина може розглядатися як класифікатор відповідних об'єктів.

Таким чином, **класифікатор** – це систематизований перелік будь-яких об'єктів, котрий дає змогу знаходити кожному з них своє місце і певне цифрове позначення, тобто котрий послідовно складається з цифр, літер чи цифрово-літерних комбінацій.

У системі митного регулювання міжнародних економічних відносин більш поширеним є поняття товарної номенклатури, яке за

своєю суттю збігається з терміном класифікатор товарів. Під товарною номенклатурою розуміють детальний перелік товарів, розподілених згідно до системи класифікації. Кодова система класифікатора товарів створюється для того, щоби інформація, що надається до митного органу, мала зручну форму для її збирання, перевірки, передачі, обробки, видачі, а також для проведення економічного аналізу.

При роботі з інформацією, яка надається на електронних носіях (наприклад електронна версія вантажної митної декларації), кодова система класифікаційних даних дає змогу обробити інформаційний масив за допомогою обчислювальної техніки. Таким чином, класифікація товарів за допомогою товарної номенклатури дає можливість:

- кодувати товари;
- проводити митні економічні операції (нараховувати митні платежі, визначати митну вартість, вести звітність, планувати роботу митних органів та ін.);
- досліджувати товарну структуру зовнішньої торгівлі.

До 1999р. в Україні використовувалась Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД) країн-учасниць СНД. Рішенням голів урядів країн СНД 03.11.95р. її було прийнято як міждержавний класифікатор. ТН ЗЕД СНД побудована на базі Гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС), яка використовується у світовій практиці.

З розвитком зовнішньої торгівлі в середині XIX століття постала проблема уніфікації номенклатури товарів з метою зіставлення результатів зовнішньої торгівлі з митними цілями.

Міжнародне співробітництво в даній сфері було спрямовано на розробку і застосування уніфікованої товарної номенклатури, здатної:

- використовувати єдиний понятійний апарат, що полегшує діяльність митних органів, експертів, учасників міжнародних переговорів, а також виробників, експортерів, імпортерів і перевізників товарів;

- забезпечити однакову класифікацію всіх товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі, на прийнятній для всіх сторін основі;

- здійснювати зіставлення національних статистик зовнішньої торгівлі для аналізу і порівняння даних світової торгівлі.

Зростання обсягу і значення міжнародної торгівлі, тенденція до уніфікації і стандартизації зовнішньоторговельної документації, потреби обміну статистичними даними поставили питання необхідності розробки єдиного міжнародного документа, який

встановлює більш чіткі і деталізовані правила класифікації товарів, що знаходяться в міжнародному товарообігу. Розробка цього документа велася за участі експертів з різних країн, представників міжурядових, неурядових і національних організацій.

Перший міжнародний статистичний конгрес 1853р. у Брюсселі виробив рекомендації щодо уніфікації товарних номенклатур різних країн з метою узагальнення статистики у сфері міжнародної торгівлі. В 1890 р. міжнародний конгрес з митних правил, що відбувся у Парижі, також акцентував увагу на важливості вирішення проблеми уніфікації номенклатури.

Водночас більшість країн світу, підбиваючи підсумки зовнішньої торгівлі в статистичних довідниках того часу, публікували номенклатуру тих товарів, які мали найбільшу значущість для зовнішньої торгівлі країни. При цьому одні країни класифікували їх за алфавітною ознакою, а інші – за критерієм походження (сільськогосподарські та промислові товари).

І лише через 60 років було сформовано першу товарну номенклатуру. Двадцять дев'ять країн світу 31.XII. 1913р. підписали в Брюсселі конвенцію про те, що, зберігаючи для своїх публікацій національні класифікації та товарні номенклатури, вони зобов'язуються складати і передавати спеціально створеному Міжнародному бюро зовнішньоторговельної статистики дані за єдиною класифікацією і товарною номенклатурою. Ініціатором даного впровадження стала економічна рада Ліги Націй, яка і розробила єдину товарну номенклатуру.

Перша товарна номенклатура складалася з п'яти розділів, які включали в себе 186 базисних товарних позицій:

I. Живі тварини – сім товарних позицій (1-7).

II. Продовольчі товари та напої – сорок дві товарні позиції (8-49).

III. Сировина і напівфабрикати – сорок дев'ять товарних позицій (50-98).

IV. Готові вироби – вісімдесят чотири товарні позиції (99-182).

V. Золото і срібло, необроблені золоті та срібні монети – чотири товарні позиції (183-186).

Недостатня деталізація номенклатури, а отже незручність у використанні її як світового стандарту привели до створення нової товарної номенклатури, яка отримала назву Мінімальний перелік товару для статистики світової торгівлі. Особливістю її стала класифікація товарів, тобто вони розбивались на підмножини залежно від виду матеріалу, з якого вони були виготовлені. Класифікація

товарів за принципом їх використання передбачалась у виняткових випадках.

Дану товарну номенклатуру було опубліковано в 1938р. і вона являла собою товарну класифікацію вертикального типу. Всі товари були розподілені на 17 розділів. Розділи у свою чергу були розбиті на 50 груп і 456 базисних товарних позицій.

Час від часу мінімальний перелік товарів для статистики світової торгівлі (МСТДССТ) доповнювався та доопрацьовувався і в деяких країнах світу став основою національних класифікацій.

До 90-х років найбільшого розповсюдження в системі митного регулювання міжнародних економічних відносин отримали *три класифікаційні системи*:

- *Єдина товарна номенклатура зовнішньої торгівлі країн-членів РЕВ;*
- *Стандартна міжнародна торговельна класифікація ООН;*
- *Номенклатура Ради митного співробітництва, або Брюссельська митна номенклатура.*

Ці міжнародні номенклатури були побудовані на основі різних класифікаційних критеріїв і мали різний ступінь деталізації товарообігу. Це значно ускладнювало можливість зіставлення даних товарної структури експортно-імпортних операцій, і навіть призводило до того, що у випадках текстового збігу груп і розділів сформулювалися різні поняття.

Єдина товарна номенклатура зовнішньої торгівлі (СТНЗТ – країн-членів РЕВ) була підготовлена Відділом статистики Секретаріату Ради і видана у 1962 році і використовувалася як основний класифікатор у сфері міжнародних економічних відносин Радянським Союзом до 1991 року.

Головними критеріями систематизації товарів стали їхнє походження та ступінь обробки. Крім того, дана класифікація системи номенклатури давала змогу ділити товари на засоби виробництва і предмети споживання, на основні засоби та оборотні кошти, на виробництво промисловості й сільського господарства. Класифікація надала можливість провести додаткове групування експорту та імпорту за різними економічними ознаками.

СТН ЗТ РЕВ включала 9 товарних розділів, 57 товарних груп, 325 підгруп, 4200 товарних позицій і понад 10 000 субпозицій. При цьому, на відміну від інших номенклатур, вона містила додатковий «нульовий» розділ, до якого входили виробничі операції (розділ №0 – «операції / послуги матеріального характеру»).

Використання ЄТН ЗТ РЕВ надало можливість зіставити і планові, і звітні показники із зовнішньої торгівлі як у межах однієї країни, так і в межах інтеграційного угруповання країн-членів РЕВ. Зв'язок з іншими міжнародними класифікаторами здійснювався за допомогою перехідних таблиць.

В ЄТН ЗТ РЕВ було прийнято семизначний код. Перший знак означав розділ, два перших – групу, три перших – підгрупу, п'ять знаків – товарну позицію і сім знаків – товарну субпозицію. Прийнята нумерація давала можливість розширити номенклатуру в разі необхідності. Для цього було введено вільні номери в підгрупах і товарних позиціях. Така структура давала можливість вести статистичний облік поза межами товарних найменувань у тих випадках, коли необхідно виділяти окремі види, сорти і марки товарів. Така деталізація обліку сприяла більш глибокому дослідженню товарної структури зовнішньої торгівлі, її географічної направленості і цінової динаміки.

За час використання ЄТН ЗТ РЕВ вийшли чотири видання даної номенклатури. Крім того, щорічно до номенклатури вносились доповнення і зміни. Головною причиною цих змін стало розширення асортименту товарів у виробництві та торгівлі, зміна товарної структури зовнішньоторговельного обороту країн-членів РЕВ, динаміки обсягів торгівлі.

Хоча ЄТН ЗТ РЕВ і відображала товарну структуру зовнішньої торгівлі, але перелік товарів був значно менший, ніж перелік товарів у Гармонізованій системі опис і кодування товарів. Це пов'язано з тим, що первісно вона розроблялася як статистична товарна номенклатура, а вже потім стала основою митного тарифу СРСР. Крім цього, дана система класифікації товарів була недостатньо придатною для виконання захисних протекціоністських функцій. Це не давало можливості митному тарифу стати ефективним торговельно-політичним інструментом і виконувати функції економічного регулятора зовнішньоекономічної діяльності.

Стандартна міжнародна торговельна класифікація ООН (СМТК ООН). СМТК була представлена Статистичною комісією ООН. За запропонованим варіантом сесія Економічної та Соціальної Ради ООН 12 липня 1950р. прийняла таку пропозицію: «... Враховуючи відгуки, отримані від урядів і спеціалізованих установ відносно СМТК, класифікація, яка рекомендується, може слугувати основою для аналізу міжнародної торгівлі ...бути основою для надання даних щодо торгової статистики міжнародним організаціям, ООН просить уряди

використовувати дану Стандартну міжнародну торгівлю класифікацію шляхом:

1) прийняття даної класифікаційної системи з такими змінами, які можуть бути необхідні для того, щоб задовольнити національні потреби, не порушуючи схеми класифікації, або

2) шляхом перегруповання своїх статистичних даних відповідно до даної схеми з метою досягнення зіставності даних міжнародної торгівлі».

Класифікація товарів у СМТК ООН здійснювалась за декількома ознаками, основною з яких є послідовність обробки продуктів. При цьому всі товари у даній системі класифікації поділяються на три основні класи: сировина, напівфабрикати, готові вироби. Дане угруповання було скомбіновано за ознакою за призначенням товарів, але таке об'єднання застосовувалось тільки відносно нульового і першого розділів.

Дана система класифікації мала і низку недоліків. Так, було недостатньо деталізовано окремі розділи. Наприклад, розділ 7 «Машини, обладнання і транспортні засоби» складався тільки із трьох підрозділів, де не було враховано наявність місткої номенклатури товарів з даної позиції. Крім цього, недоліком СМТК ООН є те, що в ній не було розгруповання за галузями народного господарства.

Номенклатура Ради митного співробітництва (НРМС).

Однією з найбільш популярних систем класифікації товарів є номенклатура Ради митного співробітництва (НРМС). Дану номенклатуру товарів було розроблено на базі Брюссельської митної номенклатури (БМН), яка почала діяти з 1955р. У першому варіанті БМН за основну класифікаційну ознаку було прийнято характер матеріалу, з якого були виготовлені товари. В 1959, 1965, 1972 роках до даної номенклатури вносились доповнення, поправки відповідно до критеріїв економічної статистики, тобто були узагальнені показники з таких категорій, як сировина, машини і обладнання і под., а також товари були згруповані за ступенем їх обробки і за галузевим походженням.

Роботи щодо зближення основних класифікацій (СМТК ООН і БМН) привели до створення нового проекту *Брюссельської номенклатури*. Цей проект отримав назву *Номенклатура Ради митного співробітництва*. На відміну від початкового варіанту БМН, в основу класифікаційної схеми нової номенклатури було покладено такі ознаки, як ступінь обробки і походження товару. Важливою особливістю НРМС є те, що розділи товарних кодів (шифри) не мають нумерації.

Номенклатура побудована на чотирьохрозрядному позначенні товарів, тобто всі товари поділені на 99 груп, незалежно від їх належності до того чи іншого розділу пронумеровані у наростаючому порядку від 01 до 99. В середині групи товари нумеруються у порядку зростання двома знаками. НРМС використовувалась і використовується багатьма країнами світу (переважно державами Західної Європи) як зі статистичними цілями, так і як товарознавча основа формування національних митних тарифів.

На основі НРМС побудована *Комбінована номенклатура Європейської економічної співдружності* (введена в практику з 1 січня 1988р.) та Гармонізована система опису і кодування товарів.

2. Гармонізована система (ГС) опису і кодування товарів

У зв'язку із труднощами, викликаними застосуванням різноманітних класифікаційних принципів у основних міжнародних товарних номенклатурах, виникла необхідність вироблення єдиного міжнародного класифікатора, що міг би використовуватися в усіх країнах при оформленні учасниками міжнародних економічних зв'язків зовнішньоторговельних операцій на митницях, надавати можливість аналізувати зовнішню торгівлю з окремих товарів, товарних груп і позицій.

Жодна з розроблених у різний час міжнародних номенклатур не відповідала в повному обсязі тим вимогам, що ставили до неї окремі країни і міжнародні організації. З погляду різних країн і організацій кожна з номенклатур, крім явних переваг, мала й істотні недоліки.

Отже, перед міжнародним співтовариством постало завдання: домогтися раціоналізації і гармонізації даних торговельної документації і, зокрема, максимально уніфікувати систему кодування інформації, що стосується країн, одиниць виміру, видів транспорту і, найголовніше, самих товарів, що спричинило необхідність обговорення зазначених проблем експертами Ради митного співробітництва з представниками інших зацікавлених міжнародних організацій. На засіданні Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН Раді митного співробітництва було доручено вивчити можливості створення єдиної міжнародної товарної класифікаційної системи, що згодом одержала назву Гармонізована система опису і кодування товарів.

Розробка *Гармонізованої системи (ГС)* почалася у 1970р. і тривала понад десять років. Такий тривалий термін розроблення

пояснюється тим, що нова номенклатура мала стати придатною як для митних, так і для статистичних цілей. Розробляючи класифікацію, необхідно було, з одного боку, найбільш повно охопити товари, що оберталися в міжнародній торгівлі, а з іншого – домогтися, аби опис і кодування товарів у класифікації краще відображали технологію їхнього виготовлення. Тому одним із головних принципів ГС став принцип обов'язкового зіставлення національних і міжнародних даних про зовнішню торгівлю тієї або іншої країни.

Як базу для розробки ГС було використано 13 різних номенклатур, у тому числі Митну номенклатуру зовнішньої торгівлі ЄЕС (НИМЕКС), Єдину номенклатуру товарів Міжнародної спілки залізниць, митні тарифи ряду держав (зокрема, США, Японії, Канади).

Розроблювачі ГС керувалися *двома основними принципами* поділу товарів на групи:

1. Товари повинні мати самостійні відмітні ознаки.

2. Товар, що включається до системи, має викликати зацікавленість для декількох країн. З цією метою використовувалися дані міжнародної та національної статистики зовнішньої торгівлі різних країн.

У Міжнародній конвенції про ГС встановлено, що країни, які її застосовують, не можуть змінити класифікацію товарів і їх код у межах перших шести знаків. Таким чином, створюється основа для доволі точного опису товарів виходячи з їх об'єктивних характеристик, відображених у ГС. Наведені характеристики можуть бути ефективно використані митними органами при проведенні контролю за товарами, що переміщуються.

Кожна держава, що брала участь у розробці ГС, мала можливість внести свої пропозиції щодо опису товарів передбачуваного місця у номенклатурі, цифрового коду товарів, приміток до номенклатури. Внесені у такий спосіб пропозиції окремих держав були в подальшому обговорені відповідними групами експертів і передані спеціальній робочій групі. Питання про віднесення окремих товарів до тієї чи іншої групи, про прийняття тексту опису товарів, про присвоєння товарам цифрового коду ця група вирішувала шляхом голосування, і рішення приймалися більшістю голосів.

Гармонізована система опису і кодування товарів (ГС) набула чинності з 1 січня 1988р. Нині її використовують понад 100 країн світу, а на її основі здійснюється понад 100% світової торгівлі. Це багаточільовий класифікатор товарів, що обертуються в міжнародній торгівлі. Указом Президента України від 17.05.2002р. № 466/2002

«Про приєднання до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів» Україна приєдналася до Конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів.

Використання Гармонізованої системи дало змогу:

- спростити складання комерційних і митних документів;
- полегшити їх комп'ютерну обробку;
- зменшити витрати на діловодство, класифікацію та облік зовнішньоторговельних вантажів за майже всіма параметрами (обсяг, вартість, країна призначення і под.);
- спростити збирання, облік і зіставлення даних щодо зовнішньої торгівлі, провести економічний аналіз, оскільки інформація, що знаходиться в різних документах на основі ГС, стала більш доступною і зрозумілішою;
- спростити облік тарифних поступок у СОТ.

Гармонізована система (ГС) – багатоцільова товарна номенклатура, що відповідає потребам митних органів, статистичних служб, комерційної діяльності, необхідності забезпечення порівнянності національних статистичних даних про торгівлю і більш тісної ув'язки зовнішньоторговельної і виробничої статистики різних держав.

Структура кодового позначення – шестирозрядна, сьомий і восьмий розряд можуть використовуватися країнами в національних цілях.

ГС має шість ступенів класифікації: розділи – 21; групи – 99; підгрупи – 33; товарні позиції – 1241; підпозиції – 3553; субпідпозиції – 5019.

Відповідно до системи класифікації товари групуються за такими ознаками:

- походження (розділи I, II, V);
- функціональне призначення (розділи IV, XI, XII, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI);
- хімічний склад (розділи III, VI, VII);
- вид матеріалу, з якого виготовлено товар (розділи VIII, IX, X, XIII, XIV, XV).

Узагальнені групи можна деталізувати таким чином:

- *за призначенням*: продовольчі товари і напої; промислова сировина; пальне і мастильні матеріали; машини і обладнання, включаючи інструменти; транспортні засоби (виробничого і особистого споживання); промислові товари широкого попиту.
- *за ступенем обробки*: товари сировинні (виробничого і невикористаного призначення); напівфабрикати (виробничого і

невиробничого призначення); готові вироби (виробничого користування, товари для споживання).

Для формування груп у Номенклатурі Гармонізованої системи (НГС) використовується принцип послідовності опрацювання товарів – від сировини до одержання напівфабрикатів і готових виробів (рис. 8.1).

Рис. 8.1. **Послідовність переробки сировини в готові вироби**[30]

У Товарній номенклатурі Гармонізованої системи використовується шестизначне кодування. Хоча в Гармонізованій системі римські цифри застосовуються для позначення розділів і підгруп, шести розрядний цифровий код товару позначається виключно арабськими цифрами, що характеризують номер групи, товарної позиції і субпозиції.

Отже, розподіл загального масиву товарів на розділи і окремі групи товарів на підгрупи (римські цифри) проводиться для зручності користування номенклатурою і не знаходить безпосереднього віддзеркалення в шестизначному цифровому коді товару (арабські цифри). Структура шестизначного коду товару в НГС побудована за десятковою системою (використовуються арабські цифри). Перші дві цифри шестизначного коду означають товарну групу, перші чотири

цифри – товарну позицію, п'ята і шоста цифри – субпозицію відносно того самого товару.

Для забезпечення практичного використання ГС для більшості країн 14 червня 1983р. у Брюсселі було підписано Міжнародну Конвенцію про Гармонізовану систему (ГС). У Конвенції було розглянуто мету створення ГС, сферу її застосування, відпрацьовано правовий механізм використання ГС країнами-учасницями Конвенції, їх зобов'язання, порядок роботи з подальшого вдосконалення системи.

У преамбулі Конвенції визначено основні цілі: сприяння міжнародній торгівлі; спрощення збирання і зіставлення статистичних даних відносно міжнародної торгівлі; стандартизація та уніфікація зовнішньоторговельної документації і т.д.

Згідно з текстом Конвенції Гармонізована система є додатком до неї і становить її невід'ємну частину (ст. 1, 2). При цьому під Гармонізованою системою розуміється Номенклатура Гармонізованої системи (НГС), яка включає товарні позиції, субпозиції і цифрові коди, що стосуються їх, примітки до розділів, груп і субпозицій, основні правила інтерпретації ГС.

Правила інтерпретації наведені в додатку до Конвенції. До НГС включено шість «Основних правил інтерпретації Гармонізованої системи», які визначають найважливіші принципи побудови класифікаційної системи, встановлюють порядок включення якогонебудь конкретного товару до певної товарної позиції, а потім до відповідної субпозиції.

У Примітках, розроблених практично до всіх розділів і груп, а також до деяких субпозицій, даються визначення точних меж цих класифікаційних блоків, наводяться різного виду визначення; у Примітках можуть бути віддзеркалені технологія виготовлення товару, його технічні характеристики.

Фактично Примітки – це зведення міжнародних стандартів, що стосуються класифікації товарів. Оскільки Основні правила інтерпретації та Примітки становлять невід'ємну частину НГС, вони мають таку саму юридичну силу, як і сама номенклатурна частина.

Крім складових Гармонізованої системи існують так звані допоміжні публікації, які значною мірою сприяють коректному пошуку місця товару в ГС і присвоєнню товару правильного коду. Дані матеріали включають:

1. Пояснення до ГС.
2. Алфавітний покажчик до ГС і Пояснень.
3. Збірник класифікаційних рішень з ГС.
4. Ключі переходу між ГС і НСТС.

До 1987р. понад 150 держав і територій використовували національні товарні і тарифні номенклатури, які ґрунтувалися на НРМС. Крім того, більшість з цих країн також застосовували під позиції, затверджені Радою митного співробітництва, для досягнення сумісності з СМТК (Стандартною міжнародною торговельною класифікацією). У багатьох країнах застосування різних правил визначення країни походження товарів значною мірою залежало від національної класифікаційної системи, заснованої на НРМС.

Для полегшення перекладу даних класифікаційних систем на ГС Рада митного співробітництва розробила спеціальні перехідні ключі. Ці ключі показували, яким чином товари, що класифікуються за НРМС версії 1978р. з рекомендованими підпозиціями СМТК (2-а редакція), мають класифікуватися в ГС на 6-значному субпозиційному рівні, і навпаки.

Механізм класифікації товарів, закріплений в НГС, дає змогу забезпечити суворе дотримання головного принципу Гармонізованої системи – однозначне віднесення товару до одного певного класифікаційного угруповання.

Конвенцією ГС встановлено, що країни, які застосовують її, не можуть змінити класифікацію товарів та їхній код у межах перших шести знаків (ст. 3).

Важливість цього правила в тому, що воно створює базу для підвищення ефективності контролю за товарами, що переміщуються. Крім того, дотримання зазначеного принципу лаг можливість істотно зменшити кількість помилок при складанні зовнішньоторговельної документації, а також вдосконалити обробку і надання статистичних даних щодо зовнішньоторговельного обороту.

Таким чином, нині ГС використовується багатьма країнами як єдиний класифікатор товарів, що відповідає сучасним потребам митних органів, комерційних і транспортних організацій, статистичних служб.

Основною вимогою, що висувається в цьому випадку Конвенцією, є те, що підрозділи національних номенклатур можуть бути доповнені і кодовані понад шестизначного цифрового коду, наведеного в Номенклатурі ГС.

Так, наприклад, *Комбінована* (тарифно-статистична) *номенклатура Європейського Співтовариства (КН ЄС)* будується на основі Гармонізованої системи. У цьому випадку шестизначний код товару за ГС доповнюється сьомим і восьмим знаками, система кодування товарів в КН ЄС включає коди Гармонізованої системи і, крім цього, додаткову деталізацію субпозицій ГС до восьми знаків. У

результаті КН ЄС містить цифрові восьмизначні коди субпозицій, перші шість знаків яких відповідають кодам ГС (рис. 8.2.).

Повна версія КН ЄС з поправками, прийнятими Європейською Радою або Комісією ЄС, публікується щорічно до 31 грудня в офіційних відомостях ЄС і набирає чинності з початку наступного року.

Код товару відповідно КН ЄС

X	X	X	X	X	X	X	X
6 – значний код товару відповідно до ГС						Додаткова деталізація	

Рис. 8.2. Співвідношення структури кодів КН ЄС і ГС

Після цього протягом року номенклатура залишається без змін. Євросоюз підписав і ратифікував Конвенцію про ГС, а отже, всі зміни, що вносяться до КН ЄС, відповідають вимогам зазначеної Конвенції.

3. Структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД)

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів та затверджується законом про Митний тариф України.

Ведення УКТ ЗЕД здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності є одним з основних завдань митних органів по реалізації митної політики України. Тому ведення УКТ ЗЕД *передбачає:*

- 1) відстеження та облік змін і доповнень до Гармонізованої системи опису та кодування товарів, пояснень та інших рішень щодо її тлумачення, що приймаються Всесвітньою митною організацією;
- 2) підготовку пропозицій щодо внесення змін до УКТ ЗЕД;

- 3) деталізацію УКТ ЗЕД на національному рівні та введення додаткових одиниць виміру;
- 4) забезпечення однакового застосування всіма органами доходів і зборів правил класифікації товарів;
- 5) прийняття рішень щодо класифікації та кодування товарів в УКТ ЗЕД у складних випадках;
- 6) розроблення пояснень і рекомендацій до УКТ ЗЕД та забезпечення їх опублікування;
- 7) своєчасне ознайомлення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з рішеннями та інформацією (крім тих, що є конфіденційними) щодо питань класифікації товарів та про застосування УКТ ЗЕД;
- 8) здійснення інших функцій, необхідних для ведення УКТ ЗЕД.

Всі товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначається коди відповідно до класифікаційного групування, зазначених в УКТ ЗЕД. Не існує товарів, які не підлягають класифікації. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і затверджується законом про митний тариф України. В УКТ ЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними під позиціях, найменування і цифрові коди, яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

В УКТ ЗЕД існує 5 рівнів деталізації товарів:

- група;
- товарна позиція;
- товарна підпозиція;
- товарна категорія;
- товарна підкатегорія.

Структури десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТ ЗЕД включає: код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків). Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду (рис. 8.3.)

Пояснення до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності запроваджуються як допоміжний робочий матеріал при класифікації товарів, для забезпечення однакової інтерпретації та застосування УКТ ЗЕД, вони побудовані на основі пояснень до Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2012

року (Explanatory notes Harmonized commodity description and coding system. Fifth Edition (2012) World Customs Organization) і пояснень до Комбінованої номенклатури Європейського Союзу (Official Journal of the European Union, C 133, Volume 51, 30 May 2008).

Рис. 8.3. Структура десятизначного коду Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

Особливе значення в товарній номенклатурі має спеціальна система пунктуації (включає в себе кому, крапку з комою, а також дві точки. Дана система пунктуації застосовується в текстовому описі товарних угруповань товарної номенклатури):

- кома між двома частинами текстового опису угруповання Товарної номенклатури, свідчить про те, що будь-який товар, вказаний до коми, може бути виготовлений з будь-якого матеріалу;
- крапка з комою зазначає поділ товарів з різними ознаками (характеристиками), об'єднані в одну товарну позицію або під позиції. Тобто будь-які визначення у текстовому описі товарної угруповання Товарної номенклатури після крапки з комою не можуть застосовуватися до товарів, зазначених до крапки з комою;
- дві точки показує продовження деталізації товарної угруповання на іншому рівні.

Невід'ємною складовою частиною Товарної номенклатури є *шість основних Правил інтерпретації класифікації товарів*, які служать комплексним керівництвом для віднесення товару до певного класифікаційного утворення.

Для більш правильного і точного здійснення класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД необхідно виконувати наступний порядок дій:

По-перше, необхідно зібрати, як можна більше інформації про найменування і звичайному торговому описі, що дозволяє ідентифікувати і класифікувати товар, його фізичні характеристики з якого матеріалу або речовини виготовлений, для чого і в якому вигляді використовуються, кількісний і якісний склад (матеріал, речовина, суміш, з'єднання і т.д.).

По-друге, визначити товарні позиції товарної номенклатури УКТ ЗЕД, в текстовому описі якої описано класифікований товар. При цьому необхідно визначити, чи не існує відповідних приміток до розділу або групи, що регламентують класифікацію таких товарів.

По-третє, після визначення відповідної товарної позиції, враховуючи рівні деталізації, послідовно визначається товарна підпозиція, категорія і категорія, текстовий опис яких відповідає товару.

По-четверте, у разі, якщо не існує товарної позиції, текстовий опис якої конкретно описує товар, послідовно застосовуються Правила інтерпретації класифікації товарів (від другого до четвертого).

Перші чотири Правила регламентують порядок визначення товарної позиції (перші чотири знаки коду), визначають порядок віднесення товару до певної товарної позиції. Шосте правило застосовується після того, як визначена товарна позиція, і регулює віднесення товару до відповідної підпозиції, категорії або підкатегорії. Застосовуються перші чотири правила виключно послідовно і тільки в разі неможливості застосування попереднього правила при класифікації товару допускається застосування наступного. Шосте правило може бути застосовано при необхідності визначення угруповання в рамках визначеної товарної позиції. П'яте правило стосується класифікації упаковки, футлярів, тари і т.п.

Правило 1

Назви розділів, груп і підгруп наводяться тільки для зручності користування ТН ЗЕД СНД в роботі; з юридичною метою класифікація товарів в ТН ЗЕД СНД проводиться виходячи з текстів товарних позицій і відповідних приміток до розділів або груп, якщо тільки тексти не вимагають іншого відповідно до таких положень (положення Правила 2).

Правило 2

Будь-яке посилання в найменуванні товарної позиції на який-небудь товар має розглядатися в тому числі і як посилання на товар в некомплектному або незавершеному вигляді за умови, що поданий у некомплектному або незавершеному вигляді цей товар має основні характеристики комплектного або завершеного товару, а також як посилання на комплектний або завершений товар в незібраному або розібраному вигляді.

Будь-яке посилання в найменуванні товарної позиції на який-небудь матеріал або речовину має розглядатись і як посилання на суміші або з'єднання цього матеріалу або речовини з іншими матеріалами або речовинами. Будь-яке посилання на товар з певного матеріалу або речовини має розглядатись і як посилання на товари, які повністю або частково складаються з цього матеріалу або речовини.

Класифікація товарів, що складаються більше ніж з одного матеріалу або речовини, здійснюється відповідно до положень Правила 3.

Правило 3

У випадку, якщо відповідно до Правила 2б або з яких-небудь інших причин виникає можливість віднесення товарів до двох або

більше товарних позицій, їхня класифікація здійснюється у такий спосіб:

А. Перевага віддається тій товарній позиції, яка містить найбільш конкретний опис товару, ніж товарні позиції із загальним описом. Однак коли кожна з двох або більше товарних позицій стосується лише частини матеріалів або речовин, що входять до складу суміші або багатокомпонентного виробу, або тільки до окремих частин товару, поданого у наборі для роздрібного продажу, то дані товарні позиції мають розглядатись як рівнозначні стосовно даного товару, навіть якщо одна з них і дає повніший або точніший опис товару.

Б. Суміші, багатокомпонентні вироби, що складаються з різних матеріалів або виготовлені з різних компонентів, і товари, подані в наборах для роздрібного продажу, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень Правила 3 Б, мають класифікуватися за тим матеріалом або складовою частиною, які визначають основні ознаки даних товарів (за умови, що цей критерій має застосування).

В. Товари, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень Правила 3 А і Б, мають класифікуватися в товарній позиції, останній у порядку зростання кодів серед товарних позицій, рівною мірою прийнятних для розгляду при класифікації даних товарів.

Правило 4

Товари, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень перших трьох правил, класифікуються в товарній позиції, відповідній товарам, найбільш схожим (близьким) з розглядуваними товарами.

Правило 5

А. Пакувальна тара, що має особливу форму і призначена для зберігання відповідних виробів або набору виробів, придатна для тривалого використання і надана разом з виробами, для яких вона призначена, має класифікуватися спільно з упакованими в неї виробами (наприклад футляри для фотоапаратів або музичних інструментів).

Однак дане правило не застосовується до тари, яка складає з упакованими виробами єдине ціле, додає останньому істотно інший характер.

Б. Положення Правила 5 А не є обов'язковими, коли пакувальні матеріали цілком очевидно придатні для повторного

використання (наприклад, металеві балони для транспортування стислих газоподібних речовин).

Після визначення товарної позиції необхідно визначити повний 9-значний код товару. З цією метою застосовується Правило 6.

Правило 6

З юридичною метою класифікація товарів у субпозиціях будь-якої товарної позиції здійснюється відповідно до найменувань субпозицій і приміток, що стосуються субпозицій, а також положень вищезазначених правил, за умови, що лише субпозиції одного рівня можуть порівнюватися. Для мети даного Правила також можуть застосовуватися відповідні примітки до розділів і груп, якщо в контексті не обумовлено інше.

Дане правило необхідно пояснити відносно порівняння субпозицій одного рівня. Річ у тому, що специфікою номенклатури ГС (КН ЄС, ТН ВЭД СНД) є наявність так званої *дефісної системи*. *Дефісна система* передбачає проставлення певної кількості рисок (дефісів) перед найменуваннями деталізованих субпозицій (під-субпозицій). Кількість дефісів дорівнює номеру рівня субпозиції. Проставлення різної кількості дефісів показує глибину деталізування і полегшує пошук відповідних товарів за певним алгоритмом: від меншої кількості рисок (дефісів) до більшої.

Невірна класифікація товарів може привести до складання протоколу про порушення митних правил та накладення штрафу в розмірі 100% вартості цих товарів. Це пов'язано з диференційованою ставкою мита на різні товари, яка встановлюється Єдиним митним тарифом України як зводу ставок митних зборів на експортовані та імпортовані товари.

Класифікація товарів це один з китів, на якому будується підготовка документів для митного оформлення. В практиці зустрічаються, як прості випадки, в яких класифікацію можна здійснити виходячи з комерційної назви товару, яка збігається з назвою товарної позиції, коли код товару є однозначно правильним, так і більш складні ситуації, в яких при класифікації виникають суперечності в тлумаченні положень УКТ ЗЕД, можуть бути відсутні докладний опис товару або відсутність докладних фізичних або технічних характеристик. Класифікація товарів в таких випадках вимагає додаткової інформації, спеціальних знань, проведення досліджень і т.д. У спірних питаннях по класифікації, необхідно детально по крупинці збирати інформацію про товар, вивчати його характеристики, призначення і способи застосування, склад за

матеріалами, уважно читати пояснення до товарної номенклатури, а також примітки до розділів і не забувати про застосування шести правил інтерпретації і класифікації товарів.

По складним і суперечливим питанням класифікації товарів митні органи регулярно доводять до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності методичні рекомендації в якості інформаційних листів щодо правильності класифікації того чи іншого товару, дані листи завжди можуть допомогти в спірному питанні класифікації та не слід забувати і про приклади рішень по класифікації товарів, які винесені вже на сформовані прецеденти щодо спірних питань класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД.

При виникненні складного і суперечливого питання по класифікації необхідно до моменту доставки товарів до митного органу для здійснення процедур митного контролю та митного оформлення, звернутися до митних органів, за попереднім рішенням за кодом товару згідно наказу Міністерства фінансів №1740 «Про затвердження Порядку прийняття попередніх рішень про класифікацію та кодування товарів згідно з УКТ ЗЕД». Заява на отримання попереднього рішення розглядається протягом 30 календарних днів, після чого по результату розгляду, виноситься попереднє рішення по коду товару, яке має силу протягом 3 років, і видається митними органами безкоштовно.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте повне визначення поняттю «товарна номенклатура».
2. Перерахуйте, з яких розділів складалася Перша товарна номенклатура.
3. Охарактеризуйте кожну із міжнародних номенклатурних класифікаційних систем. Визначте недоліки міжнародних номенклатур.
4. Яка мета розробки Гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС)?
5. Назвіть складові Міжнародної Конвенції про Гармонізовану систему (ГС)?
6. Як Ви вважаєте, підрозділи національних номенклатур можуть бути доповнені і кодовані понад шестизначного цифрового коду, наведеного в Номенклатурі ГС?

7. Які завдання передбачає ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД)?

8. Визначте всі елементи, які включає структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТ ЗЕД?

9. Поясніть, чи існують товари, які не підлягають класифікації УКТ ЗЕД? Відповідь обґрунтуйте.

10. Перерахуйте порядок дій, які необхідно виконувати для правильного і точного здійснення класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД.

11. Що регламентують основні Правила інтерпретації класифікації товарів?

12. До яких наслідків може привести визначення невірної класифікації товарів?

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Акт загальної форми – документ, що завіряє факт неправильної вказівки відправником відомостей про товар (вантажі) і інших предметах.

Акцизний збір – непрямий податок споживачів (одержувачів) окремих товарів (продукції), визначених законом як підакцизні, що стягується з них під час здійснення оборотів з продажу (інших видів відчуження) таких товарів (продукції), вироблених на митній території України, або при імпортуванні (ввезенні, пересиланні) таких товарів (продукції) на митну територію України.

Безпека харчових продуктів – відсутність загрози шкідливого впливу харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів на організм людини.

Біологічно активна харчова добавка – спеціальний харчовий продукт, призначений для вживання або введення в межах фізіологічних норм до раціонів харчування чи харчових продуктів з метою надання їм дієтичних, оздоровчих, профілактичних властивостей для забезпечення нормальних та відновлення порушених функцій організму людини.

Вантажне відправлення – товари, що надходять в Україну на адресу громадян, які не перебували за кордоном у момент їх придбання і не відправляли їх в Україну.

Вантажна митна декларація (ВМД) – письмова заява встановленої форми, що подається митному органу і містить відомості про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України, митний режим, у який вони заявляються, а також іншу інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування податків, зборів та інших платежів.

Вантажна митна декларація періодична – оформлюється на переміщення товарів за певний погоджений з митним органом період.

Вантажна митна декларація тимчасова – оформлюється якщо на момент надходження товарів та транспортних засобів, подання належним чином оформленої ВМД з об'єктивних причин неможливе.

Вантажна митна декларація попередня – документ, що складається на бланку уніфікованого адміністративного документа форми МД-2 (МД-3), містить відомості про товари, які будуть увезені

на митну територію України. ПД виступає одним із видів документу контролю за доставкою вантажів, які виступають гарантією перед державою щодо встановлених обов'язків до суб'єктів ЗЕД.

Ввезення товарів і транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів і транспортних засобів за межі митної території України – сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України у відповідному напрямку.

Відправник – особа, що передала або має передати заявлені у ВМД товари в розпорядження перевізника відповідно до договору перевезення для доставки одержувачу і що зазначена в транспортному документі або така, що самостійно доставляє ці товари одержувачу, не користуючись послугами перевізника.

Ветеринарний контроль – полягає у використанні системи заходів щодо пропуску через митний кордон України товарів тваринного походження.

Відмова на користь держави – митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від товарів, що перебувають під митним контролем, без будь-яких умов на свою користь. У режимі відмови на користь держави на товари не нараховуються і не справляються податки і збори, а також не застосовуються заходи нетарифного регулювання.

Вільний обіг – розпорядження без митного контролю товарами і предметами, пропущеними через митний кордон України.

Висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи – документ установленої форми, що засвідчує відповідність (невідповідність) об'єкта державної санітарно-епідеміологічної експертизи медичним вимогам безпеки для здоров'я і життя людини, затверджується відповідним головним державним санітарним лікарем і є обов'язковим для виконання власником об'єкта експертизи.

Гармонізована система (ГС) – багатоцільова товарна номенклатура, що відповідає потребам митних органів, статистичних служб, комерційної діяльності, необхідності забезпечення порівнянності національних статистичних даних про торгівлю і більш тісної ув'язки зовнішньоторговельної і виробничої статистики різних держав.

Господарська діяльність – будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару.

Громадяни-резиденти – громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які мають постійне місце проживання в Україні, у тому числі ті, які тимчасово перебувають за кордоном.

Громадяни-нерезиденти – іноземці, громадяни України, особи без громадянства, які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають на території України.

Декларант – юридична чи фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Декларація митної вартості – заява особи митному органу за встановленою формою відомостей щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України чи по відношенню до яких змінюється митний режим.

Декларування – обов'язкова заява за встановленою формою точних даних про мету переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів і про самі товари та інші предмети, а також будь-яких відомостей, необхідних для митного контролю та митного оформлення.

Декларація митної вартості – заява особи митному органу за встановленою формою відомостей щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України чи по відношенню до яких змінюється митний режим.

Демпінг – навмисне заниження цін на товари, що конкурують із товарами, виробленими національними підприємствами, з метою придбання більшої частки ринку і витіснення інших (національних) виробників.

Демпінг валютний – продаж на зовнішньому ринку товару за заниженою ціною внаслідок значнішого падіння курсу національної валюти, ніж зменшення її купівельної спроможності всередині країни.

Демпінг вторинний – коли йдеться про експорт товару, при виробництві якого використані компоненти, імпортовані за демпінговими цінами.

Демпінг зворотний – закупівля (скупівля) іноземними покупцями (імпортерами) товару за цінами, вищими, ніж можуть сплатити внутрішні покупці.

Демпінг непрямий – коли товар імпортується через третю країну, в якій його ціна не вважається демпінговою.

Демпінг постійний – реалізація товарів за цінами, нижчими за внутрішні або видатки виробництва впродовж тривалого періоду. Цей вид демпінгу може досить серйозно вразити певну галузь, тому

виробники цієї галузі активно вимагатимуть захисту від іноземної конкуренції.

Демпінг прихований – має місце тоді, коли імпортер реалізує товар дешевше, ніж придбав його в експортера, з яким він має тісні зв'язки, та дешевше порівняно з його ціною в країні-експортері.

Демпінг прямий – продаж товару однієї країни на ринку іншої країни за вартістю меншою ніж нормальна вартість цього товару.

Демпінг спорадичний – реалізація товару на закордонному ринку за цінами, нижчими за внутрішні або за видатки виробництва, впродовж дуже короткого проміжку часу.

Демпінг хижацький – реалізація товарів на закордонних ринках за цінами, нижчими за видатки, з метою витіснення з ринку національних виробників. У такий спосіб іноземні фірми намагаються завоювати ринок конкретного товару та, посівши пріоритетні позиції на ньому, підняти в майбутньому ціни.

Державна санітарно-епідеміологічна експертиза – це вид професійної діяльності органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби, що полягає у комплексному вивченні об'єктів експертизи з метою виявлення можливих небезпечних факторів у цих об'єктах, встановленні відповідності об'єктів експертизи вимогам санітарного законодавства, а у разі відсутності відповідних санітарних норм – в обґрунтуванні медичних вимог щодо безпеки об'єкта для здоров'я та життя людини.

Документ контролю доставки товарів (ДКД) – документ, що містить відомості про переміщувани товари (вантажі) і інших предметах відправника, одержувача, транспортних засобах, необхідний для здійснення контролю по переміщенню цих товарів між митницями, тощо.

Експорт – митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України (ст. 194 МКУ).

Експорт (імпорт) капіталу – вивезення за межі України (ввезення з-за меж України) капіталу у будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Зелений коридор – зона спрощеного митного контролю, яка є частиною зони митного контролю на території (у приміщенні)

аеропорту, облаштована належним технічним та інформаційним обладнанням і призначена для здійснення в спрощеному порядку митного контролю товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України, не підлягають обов'язковому письмовому декларуванню, а також оподаткуванню й на переміщення яких через митний кордон України не встановлено заборон або обмежень.

Знищення або руйнування – митний режим, відповідно до якого товари, ввезені на митну територію України, знищуються під митним контролем чи приводяться у стан, який виключає їх використання, без справляння податків, установлених на імпорт, а також без застосування заходів нетарифного регулювання до товарів, що знищуються або руйнуються.

Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою й науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом продукції, виходом підприємства на зовнішній ринок.

Зовнішньоекономічна політика держави – система принципів і методів, що визначають діяльність органів державної влади та державного управління і спрямовані на забезпечення національних економічних інтересів у сфері розвитку та взаємодії національних економік у цілому і національних суб'єктів міжнародного бізнесу зокрема.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Зовнішньоекономічні зв'язки – міжнародні господарські, торговельні, політичні відносини, що включають до себе обмін товарами, різні форми економічного, науково-технічного співробітництва, спеціалізацію, кооперацію виробництва, надання послуг та спільне підприємництво.

Зона митного контролю – місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через митний кордон України або в інших місцях митної території України, в межах якого митні органи здійснюють митні процедури.

Зона спрощеного митного контролю – частина зони митного контролю з належним технічним та інформаційним обладнанням для здійснення контролю у спрощеному порядку.

Ідентифікаційний огляд – огляд, проведений у спрощеному порядку з метою встановлення фактичної відповідності товарів їх опису і кількості, заявленій декларантом, визначення країни походження товарів, тобто йдеться про зовнішню ідентифікацію товарів

Ідентифікація – це процедура, в ході якої за документами, маркуванням, органолептичними, фізико-хімічними показниками, специфічними для даного виду продукції характеристиками і ознаками встановлюється відповідність продукції відомостям та властивостям, зазначеним у декларації про відповідність, нормативних документах або нормативно-правових актах, а також узвичаєній загальній назві даного виду продукції; ідентифікація — встановлення факту використання товарів, розміщених у режим переробки, у продуктах переробки.

Іноземні інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності – суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Квитанція МД-1 – уніфікована митна квитанція МД-1, на підставі якої здійснюються прийняття товарів на зберігання митним органом відповідно до законодавства, справляння митним органом з громадян платежів за ТЗ, що переміщуються цими громадянами через митний кордон України й підлягають оподаткуванню згідно із законодавством, а також справляння митним органом з громадян грошової застави у випадках, установлених законодавством. Форму квитанції МД-1 встановлено Порядком застосування уніфікованої митної квитанції МД-1, затвердженим наказом Державної митної служби України від 04.01.2005 № 1, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 20.01.2005 за № 66/10346.

Класифікатор – систематизований перелік будь-яких об'єктів, котрий дає змогу знаходити кожному з них своє місце і певне цифрове позначення, тобто котрий послідовно складається з цифр, літер чи цифрово-літерних комбінацій.

Комерційні умови – сукупність умов, за яких здійснюється комерційна операція (умови поставки товарів за правилами

«Інкотермс», переходу ризиків, здійснення оплати товару, вплив на вартість різних чинників, таких як кількість одиниць товару в партії товару, репутація на ринку, партнерство, сезонність тощо).

Контрабанда – переміщення товарів, валюти, цінностей та інших предметів через митний кордон України поза митним контролем або з приховування від митного контролю, вчинене у великих розмірах особою або групою осіб, які організувалися для діяльності, а також незаконне переміщення через кордон історичних і культурних цінностей, наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї).

Контрафактні товари – товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території призводить до порушення прав власника, що захищаються відповідно до чинного законодавства України та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Конфіскація – як адміністративне стягнення складається в примусовому вилученні і безвідплатному оберненні у власність держави предметів – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувались для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувались для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Лібералізація – комплекс заходів, спрямований на сприяння ЗЕД, виявляється в поступовому скасуванні існуючих обмежень у зовнішній торгівлі, зниженні ставок ввізного та вивізного мит, наданні тарифних пільг під час здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Магазин безмитної торгівлі – митний режим, відповідно до якого товари, а також супутні товарам роботи, не призначені для споживання на митній території України, знаходяться та реалізуються під митним контролем у пунктах пропуску на митному кордоні України, відкритих для міжнародного сполучення, інших зонах митного контролю, визначених митними органами України, без справляння мита, податків, установлених на експорт та імпорт таких товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання.

Митна вартя – спеціальні підрозділи митних органів, призначені для боротьби з порушеннями митних правил, охорони територій, будівель, споруд та приміщень митних органів, охорони та

супроводження товарів і транспортних засобів, забезпечення охорони зон митного контролю.

Митна вартість товарів – це заявлена декларантом або визначена митним органом вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України, яка обчислюється на момент перетинання товарами митного кордону України відповідно до положень цього Кодексу.

Митна декларація – письмова заява встановленої форми, яка подається митному органу і містить відомості щодо товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, необхідні для їх митного оформлення або переоформлення.

Митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Митна служба України – це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій.

Митна територія – територія України, в тому числі території штучних островів, установок та споруд, які створюються в економічній (морській) зоні України, над якими вона має виключну юрисдикцію щодо митної справи, що становлять єдину митну територію.

Митне забезпечення – одноразові номерні запірнопломбувальні пристрої, печатки, штампи, голографічні мітки та інші засоби ідентифікації, що використовуються митними органами для відображення та закріплення результатів митного контролю та митного оформлення.

Митне законодавство – митна справа в Україні регулюється Законом «Про митну справу в Україні», Законом України про зовнішньоекономічну діяльність України, Митним кодексом України, Законом України про Єдиний митний тариф, іншими законодавчими актами України, прийнятими відповідно до цього Закону.

Митне оформлення – сукупність дій, пов'язаних з пропуском в Україну чи за її межі товарів, переміщуваних через митний кордон України.

Митне регулювання – регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.

Митний брокер (посередник) – це підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які

переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Митним брокером може бути тільки підприємство-резидент. Від імені цього підприємства декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, може здійснювати його відокремлений структурний підрозділ (філія, представництво тощо).

Митний контроль – сукупність заходів, здійснюваних митними органами України з метою забезпечення дотримання законодавства країни про митну справу і міжнародних договорів, укладених державою, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.

Митний кордон – це межі митної території України. Митний кордон України співпадає з державним кордоном України, за винятком меж спеціальних митних зон.

Митний огляд – адміністративна дія, що полягає у фактичній перевірці товарів і транспортних засобів з метою встановлення законності їх переміщення через кордон, відповідності товарів даним, узагальненим у вантажній митній декларації, запобігання ввезення-вивезення заборонених товарів; виявлення прихованого вивозу товару; виявлення товарів, що переміщуються без документів.

Митний режим – сукупність положень, які визначають статус товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон для митних цілей.

Митний склад – митний режим, відповідно до якого ввезені з-за меж митної території України товари зберігаються під митним контролем без справляння податків і зборів і без застосування до них заходів нетарифного регулювання та інших обмежень у період зберігання, а товари, що вивозяться за межі митної території України, зберігаються під митним контролем після митного оформлення митними органами до фактичного їх вивезення за межі митної території України.

Митниця – це державний орган, який здійснює захист економічних інтересів України, забезпечує виконання законодавства з митних питань, а також справляння мита, митних зборів та інших митних платежів і є самостійною юридичною особою, яка здійснює свою діяльність в межах регіону (території), що визначається регіональною митницею за погодженням з ДМСУ.

Митниця відправлення – будь-який митний орган України, з якого для всієї кількості товарів та інших предметів або їх частини починається переміщення.

Митниця призначення – будь-який митний орган України, де закінчується переміщення товарів та інших предметів.

Митні збори – це вид митних платежів, що підлягають сплаті за ВМД суб'єктами.

Митні об'єкти – до митних об'єктів належать будівлі, споруди та мережі інженерного забезпечення (електро-, тепло-, водотогазопостачання, каналізація), які знаходяться на балансі митного органу.

Митні органи – юридичні особи, що володіють цивільною правоздатністю, мають печатки із зображенням Державного гербу України і своїм найменуванням, інші відповідні печатки, штампи і рахунки (в тому числі валютні) в банках і інших кредитних установах.

Митні платежі – це види податків та зборів, які нараховуються в установленому порядку при переміщенні через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних служб.

Митні податки – це непрямі податки, які нараховуються при переміщенні предметів через митний кордон: мито, акцизний збір, ПДВ.

Митні правила – встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Митні процедури – здійснення контролю за дотриманням порядку переміщення товарів, їх огляд, оформлення документів, накладення митного забезпечення, перевірка правильності заповнення вантажної митної декларації, нарахування сум, що підлягають сплаті, підготовка статистичних даних та інші дії, що виконуються митними органами України.

Митні ставки пільгові – це окремі вид митних ставок, які від преференційних відрізняються тим, що, як правило, вони за розміром вищі за преференційні і застосовуються до товарів походженням з країн, з якими не укладаються договори про вільну торгівлю чи митні союзи.

Митні ставки преференційні – це особливі митні ставки, які включають звільнення від сплати мита і застосовуються до товарів, які походять з держав, що входять до митних союзів або створюють спеціальні митні зони, а також при прийнятті якогось спеціального преференційного рішення відповідно до міжнародних договорів.

Митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію і захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення соціально-економічних перетворень за умов формування ринкових відносин.

Митно-тарифні відносини – це сукупність економічних, організаційно-правових та психо-етичних взаємовідносин у сфері регулювання ЗЕД, які базуються на законодавчо закріплених принципах і напрямках митної політики країн-учасниць МЕВ.

Мито – вид митного платежу, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон держави ввозяться, вивозяться або слідуєть транзитом (ст. 6 Закону «Про єдиний митний тариф»).

Мито адвалорне – нараховується у відсотках до митної вартості товарів та інших предметів, які обкладаються митом.

Мито ввізне – митний тариф, який нараховується на товари, що ввозяться на митну територію України.

Мито вивізне – нараховується на товари при вивезенні їх за межі митної території України.

Мито змішане – застосовується дуже рідко лише за умови орієнтації на жорстку протекціоністську модель з метою блокування імпортного товаропотоку конкретної групи товарів або товарів з конкретної країни.

Мито компенсаційне – нараховується на імпорт тих товарів, при виробництві яких використовувались прямі чи приховані субсидії або якщо їх імпорт завдає шкоди національному виробництву таких товарів.

Мито специфічне – нараховується в установленому грошовому розмірі на кількісну одиницю товару та інших предметів, що обкладаються митом (обсяг, маса, метр, штука)

Міжнародні митні відносини – це сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі взаємного обміну результатами виробництва під час переміщення їх через митний кордон країни.

Міжнародні поштові відправлення – упаковані та оформлені відповідно до вимог Актів Всесвітнього поштового союзу та Правил надання послуг поштового зв'язку листи, поштові картки, відправлення з оголошеною цінністю, бандеролі та спеціальні мішки з позначкою «М», дрібні пакети, поштові посилки, відправлення міжнародної прискореної пошти з позначкою «ЕМЗ», які приймаються для пересилання за межі України, надходять до України або

переміщуються територією України транзитом підприємствами поштового зв'язку.

Міжнародні тарифні відносини – це сукупність економіко-суспільних відносин, що опосередковують рух товарів в сфері зовнішньоторговельних зв'язків.

Наркотичні засоби – рослини, сировина, засоби природного або синтетичного походження, що класифікуються як такі в міжнародних конвенціях, а так само інші рослини, сировина і речовини, що представляють небезпеку для здоров'я населення, віднесених до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України (марихуана, кокаїн, героїн, ЛСД).

Небезпечна продовольча продукція – продовольча продукція, показники безпеки якої не відповідають встановленим в Україні для даного виду продукції або зазначеним у декларації про відповідність, нормативних документах та нормативно-правових актах, а також продовольча продукція, споживання, (використання) якої пов'язане з підвищеним ризиком для здоров'я і життя людини.

Нерезиденти – громадяни, які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України; розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи, торговельні та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їх філії, що мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, які не здійснюють підприємницьку діяльність відповідно до законодавства України.

Неякісна продовольча продукція – продовольча продукція, якісні показники та споживчі властивості якої не відповідають зазначеним у декларації про відповідність, нормативних документах чи нормативно-правових актах, а також продовольча продукція, якість якої не може задовольнити потреб споживача у задекларованому обсязі.

Номенклатура – система (сукупність) найменувань назв, термінів, що використовуються в будь-якій галузі суспільних взаємовідносин, тобто це система абстрактних та умовних символів,

яка має створити максимальні зручності з практичної точки зору для характеристики предметів.

Номерні вузли – кузови, шасі, інші вузли, на які при здійсненні митного оформлення видаються посвідчення на реєстрацію в органах Державної автомобільної інспекції Міністерства внутрішніх справ України або інших реєстраційних органах і при заміні яких реєстраційними органами в технічних паспортах (свідоцтвах про реєстрацію) робиться відповідна відмітка про заміну.

Об'єкт державної санітарно-епідеміологічної експертизи – будь-яка діяльність, технологія, продукція та сировина, проекти будівництва, проекти нормативних документів, реалізація (функціонування, використання) яких може шкідливо вплинути на здоров'я людини, а також діючі об'єкти та чинні нормативні документи у випадках, коли їх шкідливий вплив встановлено в процесі функціонування (використання), а також у разі закінчення встановленого терміну дії висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Обставини непереборної сили – смерть власника ТЗ; стихійне лихо (пожежа, повінь, інше стихійне лихо чи сезонне природне явище, зокрема замерзання моря, проток, портів тощо, закриття шляхів, проток, каналів, перевалів); військові дії чи надзвичайний стан у регіоні, через який переміщується ТЗ; страйк; злочинні дії третіх осіб, спрямовані проти власника ТЗ; дорожня пригода за участю ТЗ, яка спричинила повне або часткове його пошкодження; неможливість подальшого руху ТЗ, якщо зсув або ожеледиця створює небезпеку чи загрозу дорожньому руху, життю чи здоров'ю людей або навколишньому середовищу; інші схожі за характером обставини чи події.

Організація митного контролю і митного оформлення – комплекс заходів, вжитих митними органами у зв'язку з переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів.

Письмове декларування – форма декларування, яка передбачає повідомлення власником – громадянином у письмовій формі всіх необхідних даних, що стосуються кількісних, якісних та вартісних характеристик предметів, які переміщуються такою особою через митний кордон України, шляхом заповнення митної декларації встановленої форми.

Переробка за межами митної території України – митний режим, відповідно до якого товари, що перебувають у вільному обігу на митній території України, вивозяться без застосування заходів

тарифного й нетарифного регулювання з метою їх переробки за межами митної території України та наступного повернення в Україну.

Переробка на митній території України – митний режим, відповідно до якого ввезені на митну територію України товари, що походять з інших країн, піддаються в установленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання за умови вивезення за межі митної території України продуктів переробки відповідно до митного режиму експорту.

Переміщення через митний кордон України – ввезення громадянами на митну територію України, вивезення громадянами з цієї території або транзит через територію України громадянами предметів.

Переміщення товарів через митний кордон України у вантажних відправленнях – переміщення товарів через митний кордон України при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, а також інших операцій, пов'язаних із ввезенням товарів на митну територію України, вивезенням товарів за межі митної території України або переміщенням їх митною територією України транзитом. При переміщенні товарів через митний кордон України у вантажних відправленнях оформляється вантажна митна декларація.

Переміщення товарів через митний кордон України у міжнародних поштових відправленнях – переміщення товарів через митний кордон України в упакованих та оформлених відповідно до вимог актів Всесвітнього поштового союзу та Правил користування послугами поштового зв'язку листах, бандеролях, спеціальних мішках з позначкою «М», дрібних пакетах, поштових посилок, відправленнях прискореної пошти з позначкою «EMS», які приймаються до пересилання за межі України, доставляються в Україну або переміщуються територією України транзитом підприємствами поштового зв'язку.

Переміщення товарів через митний кордон України у міжнародних експрес-відправленнях – переміщення товарів та інших предметів, належним чином упакованих, що перевозяться експрес-перевізником будь-яким видом транспорту з метою доставки одержувачу у визначений термін.

Переміщення товарів через митний кордон України у ручній поклажі – переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у пасажирських відділеннях (салонах) транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, без оформлення багажних документів.

Переміщення товарів через митний кордон України у супроводжуваному багажі – переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у багажних відділеннях транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, з оформленням багажних документів.

Платники акцизного збору при експорті – суб'єкти підприємницької діяльності – українські виробники алкогольних напоїв та тютюнових виробів, а також замовники, за дорученням яких виготовляється ця продукція на давальницьких умовах

Платники податку на додану вартість – суб'єкти підприємницької діяльності, в тому числі фізичні особи-підприємці без утворення юридичної особи, підприємства з іноземними інвестиціями та інші юридичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, які ввозять (пересилають) товари на митну територію України або отримують від нерезидента роботи (послуги) для їх використання (споживання).

Попередження – є одним з основних адміністративних стягнень, і як один з видів адміністративного стягнення воно застосовується переважно до осіб, винних в здійсненні незначних, таких що не становлять великої суспільної небезпеки, проступків. Зміст попередження полягає в офіційному, від імені держави, засудженні й осуді протиправного діяння правопорушника органом адміністративної юрисдикції і в попередженні правопорушника про неприпустимість таких дій надалі.

Посвідчення про реєстрацію ТЗ – документ суворої звітності, що видається митницею власнику ТЗ (уповноваженій особі) для реєстрації цього ТЗ на ім'я особи, зазначеної в цьому документі, у відповідних реєстраційних органах у встановлений законодавством строк.

Прекурсори – речовини і їхні солі, використовувані для виготовлення наркотичних і психотропних речовин, а так само хімічні засоби і їхні солі, віднесені до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України.

Прийняття вантажної митної декларації для оформлення – закріплення посадовою особою митного органу факту внесення до ВМД декларантом усіх потрібних для митного оформлення товарів і транспортних засобів відомостей і наявності всіх доданих до декларації комерційних супровідних та інших документів, проставляння на ВМД штампа «Під митним контролем» та реєстрації декларації у журналі обліку вантажних митних декларацій.

Принципи митного регулювання – Україна самостійно визначає митну політику, створює митну систему та здійснює митне регулювання на своїй території.

Проміжна митниця – будь-який митний орган, де здійснюється часткове довантаження, розвантаження, перевантаження товарів або інші операції з товарами, пов'язані з необхідністю зміни транспортного засобу, митного режиму, усунення загрози псування вантажу тощо.

Пропуск товарів і транспортних засобів через митний кордон України – дозвіл митного органу на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення після проведення митних процедур.

Простий митний тариф – базується на одній ставці митного оподаткування, тобто передбачає одну ставку мита для кожного товару незалежно від країни походження.

Протекціонізм – політика, яка спрямована на стимулювання розвитку національної економіки шляхом надання певних переваг вітчизняним товаровиробникам та утворення певних бар'єрів для проникнення іноземних конкурентів на внутрішній ринок.

Прохідний митний транзит – це переміщення товарів під митним контролем від одного пункту пропуску, розташованого на митному кордоні України, – пункту ввезення на митну територію України – до іншого пункту пропуску, розташованого на митному кордоні України, – пункту вивезення за межі митної території України.

Психотропні речовини – будь-які природні або синтетичні матеріали, що класифікуються в міжнародних конвенціях та становлять небезпеку для здоров'я населення в зловживанні ними, віднесені до показаної категорії «Комітетом по контролю наркотиків» при МОЗ України (ефедрин, мескалін, феназепам, група амфітамінів).

Пункт пропуску – це об'єкт для здійснення прикордонного, митного та інших видів контролю пасажирів, транспортних засобів та вантажів з метою перетину державного контролю України на шляхах сполучення: залізничного, автомобільного, повітряного, морського та річкового транспорту, а також пішохідних шляхах.

Радіаційний контроль – здійснюється з метою контролю щодо додержання вимог чинного законодавства при переміщенні через державний кордон радіоактивних речовин (РР) і ядерних матеріалів (ЯМ).

Реекспорт – митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, непізніше ніж у встановлений законодавством

строк з моменту їх ввезення на митну територію України вивозяться з цієї території в режим і експорту (ст. 196 МКУ).

Реімпорт – митний режим, відповідно до якого товари, що походять з України та вивезені за межі митної території України згідно з митним режимом експорту, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк ввозяться на митну територію України для вільного обігу на цій території (ст. 190 МКУ).

Складні митні тарифи – базуються на двох, трьох і більше ставках митного оподаткування з конкретного товару.

Спеціальна митна зона – митний режим, відповідно до якого до товарів, які ввозяться на території відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозяться з територій зазначених зон за межі митної території України, не застосовуються заходи тарифного і нетарифного регулювання, якщо інше не передбачено законом.

Спеціальні митні режими – Україна може укласти з державами дво- та багатосторонні договори, які на основі взаємності встановлюють спеціальні митні режими, що передбачають пільгові умови для суб'єктів господарської діяльності цих держав.

Санітарно-епідеміологічний сертифікат – разовий документ суворої звітності, виданий органами, установами та закладами державної санітарно-епідеміологічної служби, що підтверджує безпеку для здоров'я та життя людини окремих видів товарів широкого вжитку (харчових продуктів і напоїв, парфумерних косметичних виробів, товарів дитячого асортименту, виробів побутового призначення тощо) на підставі результатів проведених санітарно — хімічних, токсикологічних, фізико-хімічних, радіологічних, мікробіологічних та інших досліджень.

Сертифікація – процедура, у ході якої (акредитований) орган документально засвідчує, що харчовий продукт або продовольча сировина відповідає встановленим вимогам;

Сертифікат відповідності – документ, який підтверджує, що продовольча продукція належним чином ідентифікована і відповідає вимогам нормативних документів і нормативно-правових актів.

Склад тимчасового збереження (СТЗ) – це спеціально виділене та обладнане приміщення або інші місця, призначені для збереження товарів і транспортних засобів під митним контролем, з моменту пред'явлення митному органу і до їх випуску або надання особі в розпорядження відповідно до обраного митного режиму, контролю, їх збереження, переміщення, обліку тощо; розпорядження

товарами після випуску їх у вільний обіг або розміщення в інший митний режим.

Товарна номенклатура – сукупність найменувань товарів, з якими у своїй професійній діяльності працюють митні служби і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Тарифні пільги (тарифні преференції) – це пільги, що надаються Україною у процесі реалізації її зовнішньоекономічної політики на умовах взаємності чи в односторонньому порядку щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України, як звільнення від справляння мита, зниження ставок мита або встановлення тарифних квот на ввезення товарів.

Тимчасове ввезення (вивезення) – митний режим, відповідно до якого товари можуть ввозитися на митну територію України чи вивозитися за межі митної території України з обов'язковим наступним поверненням цих товарів без будь-яких змін, крім природного зношення чи втрат за нормальних умов транспортування.

Товарна група – група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Технічний регламент – нормативно-правовий акт, затверджений Кабінетом Міністрів України, в якому для конкретного виду продовольчої продукції встановлюються показники якості та показники безпеки для здоров'я і життя людини, тварин або рослин та охорони довкілля, правила маркування і введення продукції в обіг, а також порядок підтвердження відповідності та визначені повноваження органів, які здійснюють контроль за продукцією.

Технологічна схема – це встановлена обов'язкова для виконання послідовність операцій митного контролю та митного оформлення, а також дій посадових осіб підрозділів митного органу під час здійснення цих операцій.

Транзит товарів – переміщення товарів, вироблених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території.

Транзит – митний режим, відповідно до якого товари і транспортні засоби переміщуються під митним контролем між двома митними органами або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території України.

Транспортний документ — документ, відповідно до якого здійснюється міжнародне перевезення товарів або здійснюється

перевезення до митного кордону (при вивезенні товарів) та від митного кордону до місця призначення (при ввезенні товарів).

Усне декларування – форма декларування, яка передбачає повідомлення власником – громадянином в усній формі при митному оформленні на вимогу посадової особи митного органу всіх необхідних даних, що стосуються кількісних, якісних та вартісних характеристик предметів, які переміщуються таким громадянином через митний кордон України.

Фальсифікована продовольча продукція – харчові продукти чи продовольча сировина, яким з корисливою метою надано зовнішнього вигляду та/або окремих властивостей певного виду продукції і які не можуть бути ідентифіковані як ті, за які вони видаються.

Ціна угоди – ціна, фактично сплачена, або така, що підлягає сплаті при продажу товарів на експорт у країну імпорту, скоригована з урахуванням встановлених додаткових нарахувань до ціни.

«Червоний» коридор – частина зони митного контролю на території (у приміщенні) аеропорту, призначена для здійснення в установленому законодавством порядку митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України, підлягають обов'язковому письмовому декларуванню, а також оподаткуванню чи на переміщення яких через митний кордон України встановлено заборони чи обмеження.

Штраф – захід впливу на свідомість правопорушника шляхом ущемлення його майнових інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7.12.2000р. №2121-111 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

2. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997р. № 771/97-ВР (із змінами та доповненнями)//Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, N 19, ст. 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

3. Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» від 17.07.1997р. № 468/97-ВР(із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 44, ст.281[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. Закон України Про Митний тариф України від 05.04.2001р. № 2371-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 24, СТ.125) (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22.12.1998р. № 330-XIV (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 9-10, ст.65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22.12.1998р. N 331-XIV (із змінами та доповненнями) //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 12-13, ст. 80 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991р. № 1023-XII(із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 30, ст. 379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

8. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від16.04.1991р. № 959-XI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 29, ст. 377 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

11. Закон України «Про митну справу в Україні» N 92-IV (92-15) від 11.07.2002 (Закон втратив чинність з 01.01.2004р. на підставі Кодексу) // ВВР, 2002, N 38-39, ст.288.

12. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999р./ № 752-ХІУ(із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 32, ст. 267 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

13. Закон України «Про транзит вантажів» від 20.10.1999р. №1172-ХІУ (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 51, ст.446 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

14. Закон України «Про транспорт» № 232/94-ВР від 10.11.1994р. (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 51, ст. 446 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

15. Декрет Кабінету міністрів України «Про систему валютного регулювання й валютного контролю» (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 17, ст.184[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

16. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993р. № 46-93 (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 27, ст. 289. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

23. Митний кодекс України від 13.03.2012р. № 4495-УІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, N 73-74, ст.590.

24. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження Класифікатора видів податків, зборів (обов'язкових платежів) та інших бюджетних надходжень» від 07.12.2005р. № 1201(із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України, 2005р., № 52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

25. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-УІ (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про впровадження штрихового кодування товарів» від 29.05.1996р. № 574 (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр від 20.07.1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2011 рік» від 22 грудня 2010р. N 1183 (із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України, 2010 р., № 100, стор. 24,

стаття 3548 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 14.05.2008р. № 446 (із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України, 2008 р., № 35, стор. 13, стаття 1171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України» від 1 лютого 2006р. № 80 // Офіційний вісник України, 2006р., № 5, стор. 69, стаття 222 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

30. Андросова Т.В., Шталь Т.В. Митне регулювання ЗЕД: навч. посібник./Т.В. Андросова, Т.В. Шталь, – 2-ге вид. перероб і допов. – Х: ХДУХТ, 2008. – 471 с.

31. Базилук І. О. Форми та методи експортного контролю / І. О. Базилук // Митна справа. – №1. – 2012. – С. 74-82.

32. Батанова Л. О. Фінансовий контроль у сфері державної митної справи: монографія / Л. О. Батанова ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Чернівці : Технодрук, 2015. - 153 с.

33. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.

34. Борисенко О.П. Особливості застосування митно-тарифних інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності /О.П. Борисенко //Державне управління та місцеве самоврядування. –2011. -№ 4(11). –С.45-46.

35. Величко К.Ю., Зосимова Ж.С., Печенка О.І. Митне регулювання та експертиза ЗЕД: конспект лекцій/К.Ю. Величко, Ж.С. Зосимова, О.І. Печенка. – Х.: ТОВ «Видавництво «Форт», 2017. – 120с.

36. Владимиров К.Н., Бардачова В.Ю. Митне регулювання: навчальний посібник / К.Н. Владимиров, В.Ю. Бардачова. – Херсон: Олді-плюс, 2002. – 336 с.

37. Войтов С. Еволюція митнотарифного регулювання в контексті розвитку світової цивілізації / С. Войтов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – № 2. –С. 70 – 84.

38. Гребельних О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
39. Гребельник О.П. Митна справа: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.П. Гребельник. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. –
40. Головка М. П. Митний контроль за переміщенням фізичних осіб через митний кордон України : навч. посіб. / М. П. Головка, С. В. Сорокіна. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 131 с.
41. Гордієнко Н.І. Облік зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник (для студентів економічних спеціальностей) / Гордієнко Н.І., Карпушенко М.Ю. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 235 с.
42. Додін Є. В. Міжнародне співробітництво з питань митної справи: навч. посіб. / Є. В. Додін, В. В. Серафимов ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - О. : [б. в.], 2012. - 175 с.
43. Дьомін Ю. М. Митний контроль в Україні: моногр. / Дьомін Ю. М. – К. : 2004. – 542с.
44. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
45. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. – 310 с.
46. Зовнішньоекономічна діяльність та митна справа: Збірник нормативних актів / Упорядник М.І. Камлик. – К: Атака, 2014. – 680 с.
47. Каленський, М.М. Митний контроль та митне оформлення: Нач. Посіб. / За ред. М.М. Кленського, П.В. Пашка. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 284 с.
48. Карамбович І. М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : навчальний посібник / І. М. Карамбович. – Д.: АМСУ, 2009. – 281 с.
49. Карпенко Г.Л. Історія трансформації Митного тарифу України / Г.Л. Карпенко // Митна справа. — 2014. — № 2. — С. 21—26.
50. Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С., Григор'єв О.Ю., Босак А.О. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посібн.-2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
51. Комзюк В. Т. Митні органи України: адміністративно-правовий статус : монографія / В. Т. Комзюк ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х. : НікаНова, 2013. - 339 с.
52. Макагон Ю.В., Сценко А.Б. Митна справа: Навч. посіб. / Ю.В. Макагон, А.Б. Стеценко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

53. Мартинюк, В. П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія: монографія / В. П. Мартинюк. – Тернопіль: Астон, 2010. – 256 с.

54. Мережко Н.В. Митна справа: підручник / Н.В. Мережко, П.В. Пашко, О.В. Рождественський ; за ред. П.В. Пашка. – Київ : Київ. Нац. Торг.-екон. ун-т, 2016. – 572с.

55. Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення і шляхи забезпечення : монографія/ [П. В. Пашко та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, засл. Діяча науки і техніки України П. В. Пашка. – К. : Знання, 2012. – 215 с.

56. Митна енциклопедія. Т. 1:А (абак) - Л (Львівська митниця) / І. Г. Бережнюк та ін.. - 2013. - 471 с. : іл. – (Серія "Митна справа в Україні" ; т. 22).

57. Митна енциклопедія. Т. 2:М (магазин безмитної торгівлі) - Я (японська ена) / Бережнюк І. Г. та ін. - 2013. - 535 с. : іл. - (Серія "Митна справа в Україні" ; т. 23).

58. Митне право : навч.-метод. посіб. / В. Т. Білоус [та ін.] ; Держ. податк. Служба України, Нац. Ун-т держ. податк. Служби України. – Ірпінь : Вид-во Нац. Ун-ту ДПС України, 2012. – 104 с.

59. Митна справа : підручник / А. І. Крисоватий та ін. ; за ред. А. І. Крисоватого ; Терноп. нац. екон. ун-т, Ф-т фінансів, Каф. податків і фіскал. політики. - Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2014. - 539 с.

60. Митна справа: навч. посіб. / Кузьмін О. Є. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. - 230 с.

61. Митні інформаційні технології : навч. посіб. /О. Ф. Волик та ін.; за ред. заст. Голови Держ. мит. служби України, д-ра екон. наук П. В. Пашка. - К. : Знання, 2011. - 391 с.

62. Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. Науменко, П. Пашко, В. Руссков. – К. : Знання, 2004. – 56 с.

63. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: моногр. / Приймаченко Д. В. – Дніпропетровськ : АМСУ, 2006. – 332 с.

64. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. Для студ. Вищ. Навч. закл. / Дахно І.І., Барановська В. М., Бовтрук Ю. А. та ін.; За ред. І.І. Дахна – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

65. Сучасні транспортно-митні технології міжнародних перевезень товарів : монографія / А. М. Пасічник та ін.; за ред. А. М. Пасічника ; Держ. НДІ мит. Справи, Акад. мит. Служби України. – Д. : АМСУ, 2012. – 287 с.

66. Терещенко Сергій Степанович. Основи ризик-менеджменту в митній справі та зовнішньоекономічній діяльності / С. С. Терещенко. – О. : Пласке, 2012. – 504 с.

67. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : Навчальний посібник / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 408 с.

68. Фомичев В. И. Международная торговля. Центрально-европейское соглашение о свободной торговле (ЦЕФТА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onby.ru/read/mezhdunarodnaya_torgovlya_v_fomichev/12.

69. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / О. М. Вакульчик та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Вакульчик ; Держ. НДІ мит. справи, Акад. мит. служби України. - Хмельницький : Мельник А. А., 2014. - 207 с. : рис., табл. - (Серія "Митна справа в Україні" ; т. 25)

70. Чурсіна Л. А. Товарознавство та експертиза в митній справі : навч. посіб. / Л. А. Чурсіна, О. М. Вербицький, С. О. Калінський ; Херсон. нац. техн. ун-т. - Херсон : Олді-плюс ; К. : Ліра-К, 2013. - 200 с.

71. Швець Г. О. Захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні : посібник / Г. О. Швець, П. В. Солошенко, С. А. Петренко. – Маріуполь : Вид-во ПДТУ, 2012. – 214 с.

72. Шершун А.А. Митне оформлення товарів та транспортних засобів : Навчально-методичний посібник. – Київ, 2011. – 330 с.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ I. Теоретичні основи та концептуальні засади функціонування митно-тарифної системи країни	6
Тема 1. Теоретичні засади функціонування та еволюція митно-тарифної системи України	6
Тема 2. Передумови та етапи інтегрування митної системи України до світової системи господарювання	30
Тема 3. Механізм функціонування тарифної системи країни	47
Тема 4. Митна вартість товару як основа митного оподаткування	77
Тема 5. Митні платежі – основні інструменти системи митного оподаткування	110
Розділ II. Специфіка митного оформлення при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємства	125
Тема 6. Характеристика системи митного контролю товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України	125
Тема 7. Система митного оформлення вантажів із застосуванням вантажної митної декларації	153
Тема 8. Роль товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності в системі митного регулювання	173
Словник основних понять	196
Література	215

Навчальне видання

**ВЕЛИЧКО Катерина Юріївна
КОЗУБ Вікторія Олександрівна
НОСАЧ Лариса Леонідівна
ЧЕРНИШОВА Лариса Олексіївна
ПЕЧЕНКА Оксана Іванівна**

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Навчальний посібник

**Відповідальний за випуск зав. кафедри
міжнародної економіки Кот О.В.**

Авторська редакція

Підп. до друку р. Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний. Друк офсет.
Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк. Тираж 50 прим. Замов. №

Надруковано ТОВ «Видавництво «Форт»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №333 від 09.02.2001р.
61023, м. Харків, а/с 10325. Тел. (057)714-09-08